

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการ
รอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ECONOMIC POLITICS OF RELIGIOUS TOURISM: A CASE STUDY OF THE ANNUAL FAIR
AT KHAO KITCHAKUT SACRED BUDDHA FOOTPRINT, CHANTHABURI PROVINCE

วิทยานิพนธ์

ของ

พระมหาหงษ์สา ดิษขัง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พฤษภาคม 2560

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการ

รอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ECONOMIC POLITICS OF RELIGIOUS TOURISM: A CASE STUDY OF THE ANNUAL FAIR
AT KHAO KITCHAKUT SACRED BUDDHA FOOTPRINT, CHANTHABURI PROVINCE

วิทยานิพนธ์
ของ
พระมหาหงษ์στα ดิชัง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พฤษภาคม 2560

ใบรับรองภาคนิพนธ์

เรื่อง

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการ
รอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
Economic Politics of Religious Tourism: a Case Study of the Annual Fair at Khao Kitchakut
Sacred Buddha Footprint, Chanthaburi Province

พระมหาหงษ์สา ดิษขัง

คณะกรรมการสอบภาคนิพนธ์

..... ประธานสอบภาคนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ประดิษฐศิลป์)

..... ประธานที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ประดิษฐศิลป์)

..... กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(อาจารย์ ดร.เชษฐณรงค์ อรชุน)

..... กรรมการสอบภาคนิพนธ์
(อาจารย์ ดร.ขวัญศิริ เจริญทรัพย์)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ให้นำเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ประดิษฐศิลป์)

วันที่ ...28...เดือน...พฤษภาคม...พ.ศ. 2560.

พระมหาหงษ์สา ดิษขัง. (2560). **เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา
การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี**. ภาคนิพนธ์. รป.ม.
(การปกครองท้องถิ่น). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ปร.ค. (รัฐศาสตร์)

ประธานกรรมการ

เชษฐณรงค์ อรชุน ปร.ค. (วัฒนธรรมศาสตร์)

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งและแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี วิธีการศึกษาใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจและวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงสำรวจใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มาร่วมนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาคิชฌกูฏ ผู้นำชุมชนและพระภิกษุ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้ง ได้แก่ ปัจจัยด้านผลประโยชน์เกี่ยวกับรายได้จากการทำบุญและเงินที่เก็บจากคิวรถขึ้นเขา ปัจจัยด้านการจัดสรรอำนาจ ได้แก่ การเป็นประธานในการจัดงานประจำปี นอกจากนี้ยังมีปัจจัยความเห็นที่แตกต่างในการจัดงานและการรับรู้ข่าวสารข้อมูลที่เข้าใจผิดมาเป็นปัจจัยเสริม ส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ เจ้าภาพในการจัดงานควรมาจากหลายฝ่ายเพื่อความชอบธรรมและควรแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ได้แก่ การเพิ่มจุดรักษาพยาบาลระหว่างขึ้นเขา ความเพียงพอของถังขยะ การจัดระเบียบทางเดินเท้าและการจัดทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน เป็นต้น

คำสำคัญ : ความขัดแย้ง งานนมัสการรอยพระพุทธบาท เศรษฐศาสตร์การเมือง

Phra Ma Ha Hong Sa Dis Sung. (2017). **Economic Politics of Religious Tourism: a Case Study of the Annual Fair at Khao Kitchakut Sacred Buddha Footprint, Chanthaburi Province.** Independent Study. M.P.A. (Local Government). Chanthaburi : Rambhai Barni Rajabhat University.

Advisory Committee

Associate Professor Chaiyon Praditsilp Ph.D. (Political Science)	Chairman
Chetnarat Orachun Ph.D. (Cultural Science)	Member

Abstract

The objectives of this research were to study the economic and political factors affecting conflicts, and to propose guidelines for conflict management at the annual fair at Khao Kitchakut Sacred Buddha Footprint, Chanthaburi Province. The mixed method approaches of survey and qualitative research were used in this study. A sample of 400 annual fair participants participated in the survey which focused on participants' opinion and level of satisfaction toward religious tourism. Descriptive statistics were used for data analysis. The qualitative portion of the research was completed by conducting in-depth and focus group interviews with local residents, community leaders and Buddhist clergy.

The results were as follows: 1) There were economic benefits from the sale of religious supplies at the annual fair, and there was a fee collected from each vehicle; 2) Political power was allocated by the host to the different organizations that ran the fair; 3) Conflicts arose from different opinions regarding how to organize the fair, as well as misunderstandings based on incorrect information. Proposed guidelines for conflict management included: changing single host to collaborative hosting of participating organizations, establishing emergency medical contingency and waste management plans, and placing informational guideposts and directional signage on the trail to the Sacred Buddha Footprint at Khao Kitchakut, Chanthaburi Province.

Keywords: conflicts, annual fair at Khao Kitchakut Sacred Buddha Footprint, political economy

กิตติกรรมประกาศ

ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ประธานที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ อาจารย์ ดร.เชษฐณรงค์ อรชุน กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ อาจารย์ ดร.ขวัญศิริ เจริญทรัพย์ กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขและข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในโครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้แนวทางซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติงาน ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป ขอขอบพระคุณพระครูวิโรจน์ธรรมานุกูล ประธานคณะสงฆ์วัดกะทิง ผู้ให้การสนับสนุนจนทำให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และประโยชน์อันพึงมีจากภาคนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบเป็นกตัญญูตเวทิตาแด่บิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระมหาหงษ์สา ดิษขัง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
สมมุติฐานการวิจัย.....	8
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม.....	10
ความหมายของความขัดแย้งทางสังคม.....	10
ธรรมชาติของความขัดแย้งทางสังคม.....	14
ปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคม.....	17
ประเภทของความขัดแย้งทางสังคม.....	21
พลวัตของความขัดแย้งทางสังคม.....	22
กระบวนการของความขัดแย้งทางสังคม.....	22
แนวคิดการจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
3 วิธีดำเนินการวิจัย	43
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การวิจัยเชิงสำรวจ.....	45
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	45
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	45
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
บริบททางประวัติศาสตร์ของรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ.....	50
ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการ รอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี.....	60
แนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูป เขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี.....	73
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	78
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	78
วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
สรุปผลการวิจัย.....	85
อภิปรายผล.....	90
ข้อเสนอแนะ.....	90
บรรณานุกรม.....	92
ภาคผนวก.....	99
ภาคผนวก ก ราชานามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	100
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	102
ภาคผนวก ค แนวการสัมภาษณ์เจาะลึก.....	108
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ประวัติย่อผู้วิจัย.....	111

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธรบาท เขาคิชฌกูฏจำแนกตามข้อเสนอแนะเรื่อง ใครควรเป็นเจ้าของภาพที่ขอบธรรม ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน (n = 400)..	73
2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธรบาท เขาคิชฌกูฏจำแนกตามข้อเสนอแนะเรื่องการบริหารจัดการงาน ในการจัดงาน นมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน (n = 400).....	75

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
---	---------------------------	---

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ยอดรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ เดิมชื่อว่า รอยพระบาทพลวงนั้น ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี รอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ เป็นรอยพระพุทธรูปบาทที่อยู่บนยอดเขาสูงที่สุดในประเทศไทย สูงกว่า 1,050 เมตร จากระดับน้ำทะเล จนต้องปีนขึ้นไปตามไหล่เขาถึง 12 ชั้น รอยพระพุทธรูปบาท มีลักษณะเป็นรอยบนหินแผ่นใหญ่ มีรอยลึกประมาณ 2 เมตรเศษ กว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ก้นพบที่ยอดเขาพระบาทห่างจากที่ทำการอุทยานเขาคิชฌกูฏราว 4 กิโลเมตร (เขาพระบาทพลวงจันทบุรี. ออนไลน์. 2558)

ส่วนการนมัสการรอยพระพุทธรูปบาท พระครูธรรมสรคุณ (ม.ป.ป. : 10) ได้สรุปไว้ในหนังสือประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ (พลวง) ว่าได้เริ่มมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2397 เมื่อนายตั้ง สิงขรบาท ชาวบ้านพลวง ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีพบรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขา หลังจากนายตั้งแจ้งการค้นพบดังกล่าวต่อหลวงพ่อเพชรเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีสมัยนั้น ให้ทราบอย่างเป็นทางการแล้ว ทางเจ้าคณะจังหวัดได้ไปดูด้วยตนเองก็พบสิ่งแปลกประหลาดและมหัศจรรย์หลายประการกล่าวคือ พบว่าศิลาแผ่นใหญ่บรรจุคนนั่งได้เป็นร้อยกว่าคน บนยอดเขาสูงสุด กว้าง 1 ยาว 2 เมตร ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของรอยพระพุทธรูปบาทนั้นยังมีหินกลมก้อนหนึ่งใหญ่มาก เรียกกันว่า “หินลูกพระบาท” สามารถตั้งอยู่ได้คล้าย ๆ ลอยอยู่โดยไม่ติดกับภูเขา ส่วนใด ชาวบ้านเล่ากันต่อมาว่าเคยมีคนเอาด้ายสายสิญจ์คล้องหินดังกล่าวและสามารถแล้วหลุดมาได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีหินก้อนใหญ่อีกลูกหนึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับหินลูกพระบาทนี้ ก็มีลักษณะคล้าย ๆ “รอยพระหัตถ์” ไปรับหินก้อนนี้ พระบาทแห่งนี้ไว้

จากลักษณะของรอยพระพุทธรูปบาทดังกล่าวจึงได้เริ่มมีการนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ โดยในช่วงแรกนายตั้ง สิงขรบาท เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้นำพาศรัทธาสาธุชนไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวง ระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 จนในที่สุดได้กลายมาเป็นประเพณีที่ทำสืบทอดกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ความนิยมของประชาชนในการไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏขยายตัวอย่างกว้างขวางจากความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรูปบาทที่มีการเล่ากันต่อมา เช่น เมื่อ พ.ศ. 2513 มีผู้ชายที่มีไข้พุทธรักษาขึ้นไปที่พบกับเพื่อน ๆ แต่ไม่มนัสการรอยพระพุทธรูปบาท เขาหัวเราะคล้าย ๆ เป็นเรื่องน่าขบขันที่เห็นคนนี้หลงไปกราบไหว้หิน หลังจากนั้นสักครู่เดียว ชายผู้นั้นก็รู้สึกง่วงนอนก็เลยไปนอนบนแผ่นหินทางทิศใต้ของรอยพระพุทธรูปบาท เมื่อหลับไปนั้นเขาฝันว่าวิ่งลงมาจากที่สูง

แต่จริง ๆ แล้วไม่ได้วิ่ง กลับใช้หลังวิ่งและกิ้งลงไปกระทบหินศิระตะกเป็นแผลหลายแผล จนสลบไปหลายชั่วโมง เขามีความตั้งใจเป็นอย่างมากทางคณะกรรมการพระบาทได้ช่วยกันปฐมพยาบาลฟื้นขึ้นมา ก็พาเขาผู้นั้นไปกราบขอขมาลาโทษที่รอยพระพุทธรบาทก็อาการค่อยทุเลาเบาบางขึ้นทันที และก็กลับไปด้วยความปลอดภัย

อีกเหตุการณ์หนึ่ง มีหญิงสาววัยรุ่นมาจาก อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ไม่เคารพรอยพระพุทธรบาทแต่เหยียบย่างไปทั้งรองเท้าไม่ถอดรองเท้า ขณะนั้นมีลมพัดอย่างแรงพัดเอาร่างของนางปลิวว้างจนไปชนเอาหินสลบไป เศษบุญคุณกรรมการพระบาทรับเอาไว้ทัน

ในปี พ.ศ. 2513 นี้ มีเหตุเรื่องเล่าว่ามีแม่ชีจีนคนหนึ่งถือศีลกินเจ เดิมทีประจำอยู่เขาสามมุข จังหวัดชลบุรี ได้เดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรบาท เห็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอัศจรรย์ต่าง ๆ ก็คิดอยากจะอยู่บนยอดเขานี้ตลอดไป ไม่ยอมลงไป ฉะนั้นลูกหลานจึงพร้อมใจกันไปสร้างกุฏิให้อยู่เป็นพิเศษ 1 หลัง แม่ชีคนนี้อยู่คนเดียวบนยอดเขาโดยมีเสื่อมาอยู่เป็นเพื่อนด้วยจนมรณภาพ

ต่อมาท่านพ่อฉาง เจ้าอาวาสวัดพลวงได้รับเป็นผู้จัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทพลวง จนถึง พ.ศ. 2510 เมื่อท่านชราภาพมากจึงมอบหมายให้คณะสงฆ์อำเภอมะขามจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทต่อมา แต่คณะสงฆ์อำเภอมะขามรับงานได้เพียงห้าปีก็ไม่สามารถบริหารจัดการให้ดีได้ จึงมอบสิทธิ์การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทแก่พระครูธรรมสรคุณ ท่านพ่อเขียน ขนุทธโร) เจ้าอาวาสวัดกะทิง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา

เมื่อท่านพ่อเขียนเข้ามาบริหารงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทท่านได้ เปลี่ยนชื่อรอยพระบาทพลวงเป็นรอยพระบาทเขาคิชฌกูฏ และจัดสร้างที่พักสงฆ์เพื่อเป็นอาคารบริหารการจัดงานอย่างจริงจัง งานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏได้รุ่งเรืองเป็นที่รู้จักทั่วประเทศไทยและต่างประเทศ เมื่อมีประชาชนมาอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทฯ กรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แบ่งส่วนราชการออกจากอำเภอมะขาม โดยใช้ชื่อว่า อำเภอเขาคิชฌกูฏ ตามนามรอยพระบาทที่ท่านพ่อเขียนขอตั้ง ท่านพ่อเขียนเองก็ได้ฉายาว่าเทพเจ้าแห่งเขาคิชฌกูฏ เพราะศรัทธาสาธุชนหลังไหลกันมานมัสการรอยพระพุทธรบาทและกราบไหว้ท่านนับเป็นจำนวนกว่าล้านคน และมีรายได้จากการจัดงานเป็นเงินหลักร้อยล้านบาทขึ้น ต่อมาส่วนราชการกำหนดให้เขาคิชฌกูฏเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ท่านพ่อเขียนจึงได้ทำข้อตกลงกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรดูแลที่พักสงฆ์วัดกะทิงบนยอดเขาสำหรับไว้จัดงาน ระหว่างปี พ.ศ. 2554 - พ.ศ. 2558 และอาจมีการทำข้อตกลงต่อเป็นช่วง ๆ ไป (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2554 : 29)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ท่านพ่อเขียนมรณภาพลง การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทฯ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้ เริ่มพบปรากฏการณ์ความขัดแย้งขึ้น กล่าวคือ พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ)

ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดกะทิง และได้ส่งปลัดนาย ข (นามสมมุติ) ผู้ซึ่งทำหน้าที่ไวยาวัจกร ดูแลเรื่องการเงินของวัดตั้งแต่สมัยหลวงพ่อเขียนยังมีชีวิตอยู่ การปลัดนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรของวัดกะทิง มีสาเหตุมาจากในอดีตที่นาย ข (นามสมมุติ) ได้เคยไปฟ้องท่านพ่อเขียนเกี่ยวกับการทำงานของพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ในสมัยที่ยังเคยช่วยงานนมัสการฯ บนเขาคิชฌกูฏ แต่พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) มีปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสเกี่ยวกับการเงิน ทำให้หลวงพ่อเขียนไม่ไว้ใจให้พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ทำงานเกี่ยวข้องกับการนมัสการฯ อีกต่อไป ดังนั้น เมื่อกลับมาเป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิงพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) จึงได้ถือโอกาสปลัดนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรวัดกะทิง (พระปลัดพร้อม. สัมภาษณ์. 2559)

ผลจากการปลัดนาย ข (นามสมมุติ) จากไวยาวัจกรวัดกะทิงได้มีผลในเวลาต่อมา ก็คือ นาย ข (นามสมมุติ) ได้ทำหนังสือถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร้องเรียนพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ว่าประพฤตินั้นไม่สมควรแก่สมณวิสัยหลายประการดังนี้ (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์. 2559)

1. เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2555 ขณะผู้ถูกร้องดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจันทเขตม ได้ลงนามในฐานะประธานที่พัทสงฆ์แทนพระครูธรรมสรคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดกะทิง ในเอกสารบันทึกการวัดแนวเขตโดยไม่มีอำนาจ จึงมีเหตุน่าเชื่อว่าไม่มีการรังวัดจริง และแจ้งจำนวนพระภิกษุอยู่จำพรรษาที่พัทสงฆ์วัดกะทิงเป็นเท็จตามโครงการพุทธอุทยาน เพราะในระหว่างไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาจริง เป็นการแจ้งความเท็จต่อเจ้าหน้าที่พนักงานป่าไม้

2. เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2555 ผู้ถูกร้องในนามผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง ได้นำเงินวัดกะทิง ไปซื้อสลากออมทรัพย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเขาคิชฌกูฏ จำนวน 140,000 หน่วย ๆ ละ 500 บาท รวมเป็นจำนวนเงิน 70,000,000 บาท (เจ็ดสิบล้านบาท)

3. เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2556 ผู้ถูกร้องได้นำเงินวัดกะทิง จำนวน 25 ล้านบาท ไปซื้อที่ดินจำนวน 5 แปลง ในนามของตน จึงขอให้ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของวัดกะทิงและการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของผู้ถูกร้อง

เมื่อปี พ.ศ. 2556 คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีมอบให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เป็นผู้รับผิดชอบจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทแทนวัดกะทิง เป็นเหตุให้วัดกะทิงต้องเรียกร้องสิทธิ์จากกรมอุทยานแห่งชาติ ยิ่งไปกว่านั้น ในปี พ.ศ. 2557 สิทธิการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทก็ตกเป็นของจังหวัดจันทบุรีร่วมกับคณะสงฆ์ ดังนั้นชาวบ้านและวัดกะทิงจึงพยายามเรียกร้องทวงถามเพื่อให้มีสิทธิ์จัดงานจนได้รับสิทธิ์เป็นเจ้าภาพใหญ่บริหารจัดการจัดงาน

ในปี พ.ศ. 2558 แต่เมื่อใกล้ฤดูเปิดงาน พระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีสั่งปลดพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ให้พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกะทิง ด้วยเหตุหย่อนความสามารถ (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. คำสั่ง. 2557) โดยให้เจ้าคณะตำบลพลวงแต่งตั้งพระครูปริยัติธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดใหม่ อำเภอเมือง เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ (เจ้าคณะตำบลพลวง. คำสั่ง. 2557)

การปลดพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ถูกมองว่า เจ้าคณะตำบลพลวงผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง เป็นตัวแทนของคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีและยินยอมให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเสียดอง ทำให้ทายกทายิกาชาวกะทิงและผู้ศรัทธาในท่านพ่อเขียนรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะรักษาการเจ้าอาวาสวัดกะทิงคนใหม่มิได้เป็นที่เคารพยกย่องของบรรพชิตและศฤงคารในท้องถิ่น และไม่ได้บริหารจัดการงานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ท่านพ่อเขียนได้วางไว้

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2558 จึงมีข้อตกลงให้ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำภาคประชาชนของอำเภอเขาคิชฌกูฏ ร่วมกันจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ (บันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำภาคประชาชน ของอำเภอเขาคิชฌกูฏ. 2557) อย่างไรก็ตามข้อตกลงดังกล่าวเป็นเพียงการยุติเหตุการณ์ความขัดแย้งชั่วคราวเท่านั้น จากที่กล่าวมา จะพบว่าการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหลังการมรณภาพของท่านพ่อเขียนได้ประสบกับความขัดแย้งในการได้รับสิทธิ์เป็นผู้รับผิดชอบจัดงานมาโดยตลอด เราพบว่า เนื่องจากในปี พ.ศ. 2559 มีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบจัดงานเป็นวัดทั้ง 9 แห่ง ในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ (เคลินิวส์. ออนไลน์. 2558) ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏมีปรากฏการณ์ในเรื่องอำนาจและผลประโยชน์หลายประการด้วยกัน เช่น ความขัดแย้งจากการจัดคิวรถ รับ - ส่งขึ้นเขาคิชฌกูฏ ที่มีทั้งคิวที่อยู่วัดกะทิงและคิวที่อยู่วัดพลวง การแสวงหาผลประโยชน์ในกิจการต่าง ๆ ในงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ไม่ว่าจะเป็นการถวายสังฆทาน การจัดผ้าป่าลอยฟ้า การจัดกองทุนผ้าป่าหิน ดิน ทราย กิจกรรมการแก้ปัญหา ระฆังชีวิต หรือแม้กระทั่งกิจกรรมการใส่บาตรพระประจำวัน เป็นต้น ที่ปรากฏเหล่านี้ยังไม่รวมไปถึงปัจจัยที่นำมาซึ่งผลประโยชน์อื่น ๆ อีก อาทิ การจัดร้านค้า เป็นต้น ซึ่งส่วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏทั้งสิ้น

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องติดต่อมา 3 ปี หลังจากเปิดป่า ปิดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ปี พ.ศ. 2558 มีการประชุมฝ่ายขัดแย้งต่อเนื่อง ดังนี้

การประชุมครั้งที่ 1 ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม 2558 มีการประชุมตกลงอนุญาตเจ้าภาพจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาท เพราะทางคณะสงฆ์ได้ส่งเอกสารเสนอไปที่สำนักงานป่าไม้เขตศรีราชา ชาววัดกะทิงได้ส่งเอกสารขอเป็นเจ้าภาพเช่นกัน จึงมีการนัดประชุมที่สำนักงานป่าไม้

ศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนชาววัดกะทิง และผู้แทนป่าไม้เขต 2 ศรีราชา แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้เพราะข้อขัดแย้งเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ของปีที่ผ่านมา

การประชุมครั้งที่ 2 ในเดือนมิถุนายน 2558 ที่สำนักงานป่าไม้เขต 2 ศรีราชา เพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยมีผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนชาววัดกะทิง ผู้แทนอุทยานแห่งชาติ และมีหน่วยงานสหประชาชาติ (UN) เข้าร่วมประชุมด้วย อ้างว่าเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ถิ่นธรรมชาติกลับสู่ป่า) ได้ข้อสรุปว่าไม่ว่าฝ่ายใดได้เป็นเจ้าของ ต้องมีมาตรการให้ผู้แสวงบุญขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปได้ แต่ห้ามมิให้มีการขายสินค้าบนยอดเขา ในการประชุมครั้งนี้ยังไม่ได้ข้อยุติเรื่องเจ้าภาพ แต่จัดให้มีการประชุมต่อเนื่องไปอีกทุกเดือน

ประมาณกลางเดือนกรกฎาคม ทั้งคณะสงฆ์ และวัดกะทิงได้เสนอเรื่องไปถึงอธิบดีกรมป่าไม้ ในที่สุดอธิบดีกรมป่าไม้จะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหาให้ยุติลง

เดือนกันยายน 2558 กรรมการและชาวบ้านวัดกะทิงส่งหนังสือไปที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีจึงเดินเรื่องเข้าหา คสช.บ้าง ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คสช. ต้องกำชับเรื่องนี้ให้รองนายกและอธิบดีกรมป่าไม้เร่งแก้ปัญหา

ในระหว่างรอการพิจารณาคัดเลือกเจ้าภาพจัดงาน ทั้งคณะสงฆ์และวัดกะทิงได้ยื่นเอกสารร้องทุกข์ไปตามหน่วยงานต่าง ๆ จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2558 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. มีคำสั่งที่เป็นเงื่อนไขด่วนว่า ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่ปรองดอง ไม่สมานฉันท์ไม่ร่วมกันทำงานก็จะไม่ให้มีการเปิดงานบนยอดเขาอีก โดยมอบให้สำนักงานป่าไม้ศรีราชา เขต 2 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี และมณฑลทหารบกที่ 19 เป็นผู้ประสานงาน

สุดท้ายก็กำหนดเวลาเปิดงานตามประเพณี ป่าไม้ศรีราชามอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้ดำเนินงาน จังหวัดจึงต้องอาศัยคสช. เข้าร่วมงานด้วย โดยให้คณะสงฆ์ตกลงยินยอมกับวัดกะทิง โดยมีคสช. ดำเนินการแทนจังหวัดทุกเรื่อง

จากปรากฏการณ์ความขัดแย้งอำนาจและผลประโยชน์ดังกล่าว ทำให้เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากอะไร มีใครได้ประโยชน์ มีใครเสียประโยชน์ และจะมีมาตรการในการหาแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งนี้ได้อย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาชีชมภู จังหวัดจันทบุรี นี้ขึ้นมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ของการวิจัย

1. การทราบถึงรูปแบบและกระบวนการในการป้องกัน แก้ไขความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏที่เกิดขึ้น สามารถนำไปสู่การนำเสนอแนวทาง และมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้การท่องเที่ยวในเชิงศาสนา มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต
2. การศึกษาความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีจะเป็นกรณีตัวอย่างของการจัดงานการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านช่วงเวลา ในการศึกษาเรื่องความขัดแย้งทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ พิจารณาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มมีปรากฏการณ์ว่าท่านพ่อเขียนมรรณภาพลงและเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏก่อนข้างรุนแรงเรื่อยมาจนถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ที่งานวิจัยชิ้นนี้สิ้นสุดลง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปัจจัยด้านผลประโยชน์ หมายถึง ทรัพย์สินหรือสิ่งของต่าง ๆ อันเกิดขึ้นก่อน หรือหลังการดำเนินการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ ซึ่งทรัพย์สินสิ่งของดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งที่เป็นเงินทองหรือสิ่งตอบแทนอื่น ๆ ที่มีใช้ทรัพย์สินเงินทองก็ได้ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับการจัดงานดังกล่าว เช่น การสัปดาห์กัณฑ์รับ-ส่ง ประชาชนขึ้นลงเขา การจัดแบ่งรายได้จากการดำเนินงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้มูลนิธิท่านพ่อเขียน เป็นต้น

ปัจจัยด้านการจัดสรรอำนาจ หมายถึง การแบ่งปันอำนาจในการบริหารงานของการจัดงานในงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาชีชมภูที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น กลุ่มวัดกะทิงอ้างอำนาจในการจัดงานด้วยการยกเหตุผลว่าผู้ที่บุกเบิกให้มีประวัติศาสตร์เขาชีชมภู เริ่มมาจากท่านพ่อเขียน ดังนั้น อำนาจในการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จน่าจะอยู่ที่วัดกะทิง ในท่วงทำนองเดียวกันกลุ่มที่มีอำนาจกลุ่มอื่น ๆ หาเหตุผลมาหักล้างเพื่อให้อำนาจและผลประโยชน์ตกอยู่กับฝ่ายตนเอง เช่น กลุ่มคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี อ้างว่าเขาชีชมภูเป็นสาธารณประโยชน์ที่อยู่ในการกำกับดูแลของอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นสาธารณสมบัติที่ทุกฝ่ายต้องได้รับอำนาจในการจัดสรรร่วมกัน

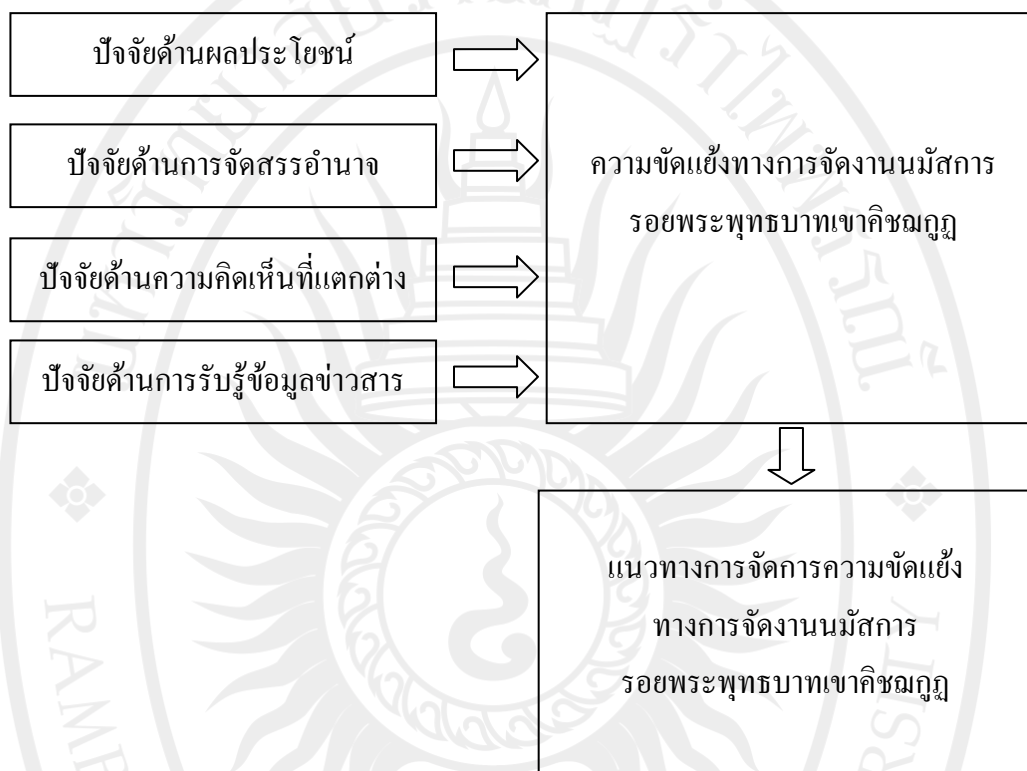
ปัจจัยด้านความคิดเห็นที่แตกต่าง หมายถึง สิ่งที่เกิดจากอุดมการณ์ความเชื่อ ความชอบ ซึ่งมักจะมีพื้นฐานมาจากความรู้สึกนึกคิดส่วนบุคคล หรือที่สอดคล้องกับคำกล่าวเชิงพุทธที่ว่า นานาจิตตัง เช่น ความเชื่อที่ว่าความเป็นพระหรือความเป็นวัดไม่จำเป็นที่จะต้องสะสมทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น ดังนั้นความคิดเห็นที่แตกต่างนี้เองจึงนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งทางความคิดเห็นที่แตกต่างที่เกิดขึ้นมาในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาชีชมภู ซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง คณะสงฆ์ มูลนิธิต่าง ๆ ทหาร ตำรวจ เป็นต้น

ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้รับข้อมูลข่าวสารมาจากแหล่งต่าง ๆ กัน ซึ่งบางโอกาสปราศจากการคิด วิเคราะห์ และแยกแยะด้วยความมีเหตุมีผล ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาภายในการจัดงานนมัสการเขาชีชมภู จังหวัดจันทบุรี

ความขัดแย้งการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาชีชมภู หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยและการต่อต้านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เป็นไปได้ทั้งการพูด การคิดและการทำ รวมถึงการออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อแสดงพลังทางสังคมในการกดดัน การขับเคี่ยว การต่อสู้ในเชิงสัญลักษณ์ เช่น กรณีที่มีบุคคลไม่ทราบฝ่ายนำรถบรรทุกดินไปทิ้งปิดทางขึ้นเขาชีชมภู เป็นเหตุทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องประชุมปรึกษาหารือ เพื่อสร้างกระบวนการจัดการความขัดแย้งในเรื่องดังกล่าวโดยเร่งด่วน ทั้งนี้เพื่อให้สถานการณ์ดังกล่าวบานปลาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพประกอบ 1 วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมืองของการจัดงานนมัสการ รอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี พบว่ามีปัจจัยด้านผลประโยชน์ การจัดสรรอำนาจ ความคิดเห็นที่แตกต่าง และการรับรู้ข่าวสาร เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดความขัดแย้ง เป็นเหตุให้ต้องศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

สมมุติฐานการวิจัย

1. ผลประโยชน์เป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อความขัดแย้งทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ
2. การจัดสรรอำนาจเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อความขัดแย้งทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

3. ความคิดเห็นที่แตกต่างเป็นปัจจัยเสริมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางเศรษฐศาสตร์
การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

4. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างเป็นปัจจัยเสริมที่มีผลต่อความขัดแย้ง
ทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้ง และกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด เพราะสถานการณ์การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏในปัจจุบัน ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนกำลังโยนหาข้อยุติหรือวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ลงตัวภายใต้กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งกับกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าเป็นไปในลักษณะเช่นไร ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนดหัวข้อที่สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.1 ความหมายของความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.2 ธรรมชาติของความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.4 ประเภทของความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.5 พลวัตของความขัดแย้งทางสังคม
 - 1.6 กระบวนการของความขัดแย้งทางสังคม
2. แนวคิดการจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม

ความหมายของความขัดแย้งทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 98) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง “ไม่ลงรอยกัน” นอกจากนั้นได้อธิบายคำว่า ขัด หมายถึง ไม่ทำตาม ฝ่ายอื่น ขัดไว้ และให้ความหมายคำว่าแย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ด้านไว้ ทานไว้ ดังนั้นจึงพอเห็นได้ว่า ความขัดแย้งประกอบด้วยอาการทั้งขัดทั้งแย้งนั่นคือ แต่ละฝ่ายนอกจากไม่ทำตามกันแล้วยังต่อต้านเอาไว้อีกด้วย

Webster Dictionary ได้อธิบายความหมายคำว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) ไว้ว่ามาจากภาษาละติน คือ “Confligere” ซึ่งแปลว่าการต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลง

รอยต่อกันหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatible) ตรงกันข้าม (Opposition) การไม่ถูกกัน ความคิดหรือการกระทำที่ไม่เหมือนกัน

นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ปรากฏตามนิยามต่าง ๆ ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 42) ได้กล่าวถึงความขัดแย้ง หมายถึง การดิ้นรนเพื่อจะได้ของที่มีคุณค่า หรือเพื่อการอ้างสิทธิ์ในฐานะ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยกลุ่มที่ขัดแย้งกันมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงจะได้สิ่งที่มีคุณค่าที่ตนปรารถนาแต่ยังต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามมีความเป็นกลางถูกทำร้ายหรือถูกกำจัดให้หมดไป ความขัดแย้งที่ว่าเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งภายในกลุ่มและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ตลอดชีวิตของสังคม

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2534 : 25) ความขัดแย้ง หมายถึง ความสำคัญของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับจุดหมายหรือวิชาการ หรือทั้งสองอย่างแต่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันในทางลบ ความขัดแย้งของบุคคลเกิดจากการที่ต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เต็มใจเลือกหรือจำใจเลือก ส่วนความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นการกระทำของบุคคลทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งไปขัดขวางหรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งในการที่จะบรรลุเป้าหมายของเขาหรือการที่บุคคลมีความแตกต่างกันในค่านิยมความสนใจแนวคิดวิชาการเป้าหมายต้องมาติดต่อกัน ทำงานด้วยกันหรืออยู่ในสังคมโดยที่ความแตกต่างที่ไม่สอดคล้องกันหรือไปด้วยกันไม่ได้

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2545 : 2) ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้กันหรือการแข่งขันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ

ประพันธ์ สุริหาร (2542 : 33) ความขัดแย้ง หมายถึง สภาพการณ์ที่คนหรือกลุ่มคนเกิดความไม่เข้าใจกันอันเนื่องจากสภาพทรัพยากรทางการบริหารหรือตำแหน่งที่จัดการไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างทั่วถึง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ และจะมีผลต่อองค์การอย่างมากถ้าความขัดแย้งอยู่ในระดับที่เหมาะสม ความขัดแย้งในระดับองค์การมี 3 ระดับ คือ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานในองค์การเดียวกัน ความขัดแย้งระหว่างองค์การ

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2542 : 12) ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติระหว่างบุคคลที่มีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ความขัดแย้งของบุคคลอาจจะเกิดขึ้นได้เมื่อเขาต้องการตัดสินใจที่จะเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งและมีความขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งเป็นสถานการณ์ที่การกระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวางหรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะไม่ให้บรรลุเป้าหมายหรือการที่บุคคลมีความแตกต่างความนิยมความคิดความสนใจเป้าหมายต้องมาติดต่อกัน

ทำงานด้วยกันหรืออยู่ในสังคมเดียวกัน โดยที่ความแตกต่างนั้นไม่เป็นสิ่งสอดคล้องกันหรือไปด้วยกันไม่ได้

ฟิลเลย์ (Fillely. 1975 : 4) ความขัดแย้งเป็นกระบวนการของสังคม ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อแต่ละฝ่ายมีจุดมุ่งหมาย ที่ไปด้วยกันไม่ได้ และมีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างนี้มักเกิดจากการรับรู้มากกว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ

แคท และเค็นส์ (Katz and Kahn. 1978 : 47; อ้างถึงใน ประภัสสร เดชาภิณณ์. 2543 : 35) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือระหว่างประเทศตั้งแต่ 2 ฝ่าย หรือมากกว่า 2 ฝ่ายขึ้นไป โดยที่ฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะปกป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่าง ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้าน ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ อาจเป็นคำพูดหรือไม่ใช่คำพูด แสดงออกโดยพยายามขัดขวาง บีบบังคับทำอันตรายต่อต้าน หรือทำการแกล้งฝ่ายตรงข้าม

บาร์ว (Brown. 1983 : 87; อ้างถึงใน ประภัสสร เดชาภิณณ์. 2543 : 36) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกัน หรือพฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่มีความสนใจแตกต่างกัน พฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ด้วยกันในที่นี้ หมายถึง การกระทำของฝ่ายหนึ่งที่ตั้งใจไปยังยัง สกัดกัน หรือการสร้างความคับข้องใจให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

ชุง และเมกกินคอน (Chung and Meggincon. 1981 : 38; อ้างถึงใน ไพฑูรย์ นามบุญลือ. 2544 : 20) ความขัดแย้งคือ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อความต้องการความปรารถนาความคิด ความสนใจของบุคคลที่ไปด้วยกันไม่ได้ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับเป้าหมายที่ไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายพอใจ

จากคำนิยามที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่การเลือกนั้นอาจเต็มใจเลือกหรือจำใจเลือก ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสถานการณ์ที่กระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวาง หรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งในการที่จะบรรลุเป้าหมายของเขา หรือการที่บุคคลที่มีความแตกต่างในค่านิยม ความสนใจ แนวคิด วิธีการ เป้าหมาย ต้องมาติดต่อกัน ทำงานด้วยกัน หรืออยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน โดยที่ความแตกต่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันหรือไปด้วยกันไม่ได้

เมื่อพิจารณาความหมายหรือคำจำกัดความของความขัดแย้งที่นักวิชาการต่าง ๆ ให้ความสามารถสรุปความหมายของความขัดแย้งได้ว่าความขัดแย้งคือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือประเทศตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ในการต่อสู้เพื่อปกป้อง ป้องกัน ขัดขวางมิให้ฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มของตน บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ หรือเพื่อผลประโยชน์ที่ต้องการ เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เมื่อบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรตกอยู่ในสถานะที่ไม่สอดคล้อง

หรือไม่ลงรอยกันเพราะความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์การ ตลอดจนข้อจำกัดของทรัพยากร ความขัดแย้งถ้าบริหารให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้หน่วยงานพัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

ล็อกวูด (Lockwood. 1980 : 20 ; อ้างถึงใน สัจญา สัจญาวิวัฒน์. 2548 : 56) ยืนยันว่ามีกลไกบางอย่างในสังคม ที่ทำให้การขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เช่น

1. การที่บุคคลมีอำนาจไม่เท่ากัน ทำให้คนมีอำนาจมากถือเอาเปรียบผู้มีอำนาจน้อย ทำให้เป็นแหล่งที่มาของความเครียดและการขัดแย้งในสังคม
2. การที่สังคมมักมีของหายากอยู่จำกัด เป็นเหตุให้มีการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้ส่วนแบ่งจากของที่มีอยู่อย่างจำกัด
3. ในสังคมมักมีกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายไม่เหมือนกัน กลุ่มเหล่านี้ต้องแข่งขันช่วงชิงกัน บรรลุเป้าหมายนั้น อันเป็นเหตุให้ต้องมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างกลุ่มได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาหรือความจริงในชีวิตสังคมอย่างหนึ่ง

แมกซ์ เว็เบอร์ (Max Weber. 1947 : 25 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540 : 30) ขอมรับว่าความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคลพบได้ทุกหนทุกแห่งในสังคม ความขัดแย้งเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการจะดำเนินการให้บรรลุความปรารถนาของตน เกิดไปปะทะต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการมีทรัพยากรหรือรางวัลอย่างจำกัดซึ่งการที่คนหนึ่งได้รับทำให้ อีกคนหนึ่งไม่ได้รับการที่คนหนึ่งสามารถบรรลุความปรารถนาของตนเองในสภาพที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด ทำให้ผู้นั้นมีอำนาจมากขึ้น สาเหตุสำคัญของความขัดแย้งในสังคมตามแนวความคิดของเว็เบอร์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งของผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม ไม่มีสังคมใดจะพ้นไปจากการแตกแยกและการเปลี่ยนแปลง
2. ในสังคมใด ๆ ก็ตาม กลุ่มของบุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน
3. ผู้มีอำนาจจะใช้กฎและการบังคับเพื่อสร้างระเบียบทางสังคม
4. โครงสร้างทางสังคมและแนวปฏิบัติในสังคมถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจ และอิทธิพล
5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มของผู้มีอำนาจมากกว่าในกลุ่มของผู้ไม่มีอำนาจ ผู้มีอำนาจจะพยายามรักษาสภาพเดิมและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้อำนาจของตนถูกลดอำนาจลง
6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่ได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากผู้มีอำนาจเห็นว่าตนจะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจะส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

7. การใช้อำนาจจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกับเงื่อนไขสามประการ คือ ความสามารถที่จะควบคุมการออกกฎ ระเบียบ ซึ่งจะพิทักษ์ผลประโยชน์ของคนความสามารถที่จะควบคุมการลงโทษและใช้การควบคุมนี้พิทักษ์ผลประโยชน์ของคน และความสามารถที่จะควบคุมเครื่องมือที่จะเผยแพร่อุดมการณ์และการสื่อสาร

ระดับของความขัดแย้ง สามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. 2545 : 5 - 6) ได้แก่

1. ความขัดแย้งแฝงเร้น (Latent Conflicts) เป็นความขัดแย้งที่มีอยู่แต่ยังไม่เกิดเต็มที่ และยังไม่เป็นการแบ่งแยกอย่างชัดเจน คู่กรณีอาจจะยังไม่ได้ตระหนักว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น

2. ความขัดแย้งเริ่มปรากฏ (Emerging Conflicts) เป็นความขัดแย้งที่เกือบจะปรากฏตัวออกมา เริ่มเห็นว่าใครเป็นคู่กรณี มีการระบุนข้อพิพาทให้รู้กัน แต่กระบวนการที่จะนำไปสู่ความร่วมมือแก้ปัญหาหรือการเจรจาต่อรองยังไม่เกิดขึ้น

3. ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดเจน (Manifest Conflicts) เป็นกรณีที่ความขัดแย้งของคู่พิพาทเกิดขึ้นและมีการโต้ตอบกันแล้วอย่างชัดเจนและอาจจะมีกระบวนการที่จะเข้าไปจัดการกับกรณีพิพาทนั้นแล้ว คู่กรณีอาจจะเข้าไปสู่กระบวนการเจรจาและหาทางออกหรืออาจถึงทางตันแล้ว

ธรรมชาติของความขัดแย้งทางสังคม

จุฬาลักษณ์ ณีรัตนพันธุ์ (2540 : 25 ; อ้างถึงใน ปัญญา พัฒนาคุณย์. 2545 : 10) สรุปสาเหตุของความขัดแย้งส่วนใหญ่จะเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ความไม่ชัดเจนในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกจำกัดในขอบเขตหน้าที่ จะทำให้ความขัดแย้งรุนแรงในทางกลับกันถ้ามีการกระทำให้เกิดการกระจายในบทบาทของแต่ละฝ่าย แต่ละฝ่ายสามารถคาดหวังในแบบแผนของพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งได้ โอกาสที่จะไม่สอดคล้องกันจะมีน้อย ในองค์การใดที่มีการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจนเป็นรายบุคคล ในรูปของการพรรณานงานและแผนภูมิแสดงถึงสายการบังคับบัญชาและการประสานที่ชัดเจน ความขัดแย้งจะมีน้อยกว่าองค์การที่ไม่มี หรือมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แต่ไม่กระจายชัดเจนเท่าที่ควร

2. ความขัดแย้งเนื่องจากความสนใจ แต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งกันมีความสนใจ มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่พบมากในองค์การ อาจแย่งทรัพยากร คน เงิน เครื่องมือที่มีอยู่อย่างจำกัดหวังรางวัลหรือผลตอบแทนจากการทำงาน ผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร อาจไม่แสดงความขัดแย้งโดยเปิดเผย แต่จะไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน

3. ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมในการทำงานการมองความเปลี่ยนแปลง การให้คุณค่าของคนหรือการดำรงชีวิตด้านการทำงาน มีการมองการทำงาน

เป็นหนทางไปสู่จุดหมายปลายทาง แต่อาจจะมีมุมมองว่าการทำงานเป็นการตอบสนองความพึงพอใจที่ได้ทำงาน เช่นเดียวกับการมองความเปลี่ยนแปลง บ้างจะมองว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นการแสดงถึงความเจริญก้าวหน้า ความสร้างสรรค์ ในขณะที่บางคนกลับมองว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งรบกวนชีวิต โดยปกติทำให้เกิดความยุ่งยากเป็นการรบกวนและต้องแบกภาระหรือปรับตัวมากขึ้น สำหรับการให้คุณค่า บางคนจะให้คุณค่าแก่ตัวบุคคลที่ถือว่ามีความเป็นเอกสิทธิ์เฉพาะตัว บางคนไม่พยายามยอมรับซึ่งกันและกัน ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นแน่นอน เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกและจะกระทบกับบุคคลรอบด้าน

4. การรวมตัวระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง การรวมตัวอาจหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมที่เป็นทางการ หากการตัดสินใจเกิดขึ้นเฉพาะบุคลากรในระดับสูง การร่วมมือในบุคลากรระดับต่ำลงมาอาจจะน้อยลง เมื่อไรก็ตามที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมตัดสินใจมากขึ้น ความขัดแย้งจะน้อยลง นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์และระดับความรู้ของแต่ละฝ่ายยังมีความสัมพันธ์กับอัตราการเกิดความขัดแย้งด้วย

5. อุปสรรคด้านการสื่อสาร ถ้ามีการแบ่งกลุ่มบุคคลออกจากกันไม่ว่าจะเป็นการแบ่งโดยทางกายภาพหรือแบ่งด้วยเวลา ลักษณะแบ่งมีโอกาสทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างกลุ่มและก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ ความรู้ความเข้าใจในตัวบุคคลต่างกลุ่มมักผนวกกับความขัดแย้งเสมอ ช่องว่างหรือช่วงเวลาที่ถูกแบ่งออกไป มักจะเกิดกลุ่มโดยธรรมชาติและจะถูกส่งเสริมให้ต่างกลุ่มต่างมีความสนใจและเป้าหมายเป็นของตนเอง

6. การพึ่งพาระหว่างกลุ่ม ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้มากถ้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต้องพึ่งพากลุ่มใดอีกกลุ่มหนึ่ง ถ้าแต่ละกลุ่มต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันด้วยความรู้สึกทัดเทียมกันความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้น ในทางกลับกันเมื่อเกิดความรู้สึกว่าทรัพยากรที่มีถูกแบ่งโดยไม่เสมอภาคกันความขัดแย้งจะเกิดขึ้นทันที

7. ความแตกต่างในองค์การ ยังมีความแตกต่างกันมาก ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันทำงานในองค์การที่มีการบริหารงานยุ่งยากซับซ้อน โอกาสจะเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งจะมีมากขึ้น เช่น การแบ่งอำนาจหน้าที่เป็นหลายระดับย่อมมีปัญหาอุปสรรคด้านการติดต่อ สื่อสาร เป็นต้น

8. การลงมติหรือความคิดเห็น ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นทันทีที่จะต้องมีการลงมติหรือความคิดเห็นเพื่อตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคคลอาจไม่ยอมรับมติและความคิดเห็นของบุคคลอื่น ความขัดแย้งประเภทนี้มีได้หมายความว่าอาจจะป้องกันมิให้เกิดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาที่ตามมาได้ เช่น อาจมีการจับผิดว่าใครอยู่ข้างฝ่ายใดมากน้อยเพียงใด และอาจเกิดการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่ง

9. การควบคุมพฤติกรรม ในที่ทำงานใดมีการควบคุมหรือบังคับให้บุคคลอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับมาก ๆ จะก่อให้เกิดความขัดแย้งสูง กฎข้อบังคับอาจรวมถึงมาตรฐานการทำงาน นโยบายระเบียบปฏิบัติที่มีผลทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องทำตามการควบคุมนี้จะมีผล 2 ประการ คือ เป็นการลดหรือป้องกันปัญหาความขัดแย้ง ในขณะที่เดียวกันจะมีผลจากการควบคุมด้วยจึงทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้าน โดยเฉพาะกับบุคคลหรือกลุ่มที่มีลักษณะต้องการความเป็นอิสระ และการบังคับบัญชาตนเองสูง

อร่ามศรี ศิริพันธ์ (2525 : 26 ; อ้างถึงใน ประภัสสร เดชาภิณณ์. 2543 : 41) ยังได้แบ่งประเภทความขัดแย้งไว้ 2 ประเภท คือ

1. ความขัดแย้งในด้านแนวความคิด เนื่องจากมีแนวความคิดเป็นของตัวเองซึ่งอาจได้จากการศึกษาหรือประสบการณ์ มีความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงยากหรือง่ายต่างกันออกไป ในเมื่อแต่ละฝ่ายพร้อมที่จะพิสูจน์เพื่อที่จะชนะอีกฝ่ายหนึ่ง

2. ความขัดแย้งในด้านวิธีการปฏิบัติ มาจากการที่แต่ละคนที่มีความถนัด ความพอใจ ค่านิยม บุคลิกภาพ และความเคยชินที่แตกต่างกันออกไป อาจเกิดจากการมีความเห็นในรายละเอียดในขั้นตอนการปฏิบัติงานที่แตกต่างออกไป

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547 : 2) กล่าวถึง ธรรมชาติของความขัดแย้งทางสังคมไว้ว่า อะไรก็ตามที่มีความเคลื่อนไหวย่อมมีแรงเสียดทาน ความขัดแย้งจึงเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งอย่างหนึ่ง ความขัดแย้งสามารถนำไปสู่ความสร้างสรรค์ได้ หากมีความเข้าใจและมีการจัดการที่ดี แต่ถ้าความขัดแย้งมีมากเกินไปจนความเข้าใจ และขาดการจัดการที่ดีก็สามารถส่งผลกระทบต่อความรุนแรงและความเสียหายที่ตามมา เพราะความซับซ้อนที่หลากหลาย และความรวดเร็ว มีมากเกินไปที่มนุษย์และสังคมจะเข้าใจ และจัดการความขัดแย้งนั้น ๆ ได้ โดยมีตั้งแต่ความเชื่อที่แตกต่าง คุณค่าที่ต่างกัน การแข่งขัน ความไม่เป็นธรรมทางสังคมไปด้วยดี ทิศทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นเรื่องการแข่งขันอย่างเสรี และการที่สังคมคือเอาเงินเป็นตัวตั้ง อันทำให้สภาพศีลธรรมเสื่อม และเกิดความเครียดนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมเพิ่มขึ้นอีกทั้งระบบการศึกษาที่ไม่ทำให้มนุษย์สามารถเผชิญกับปัญหา และความกดดันใหม่ ๆ ได้

พระไพศาล วิสาโล (2553 : 7) กล่าวว่าทุกหน่วยงานหรือทุกองค์การย่อมมีความขัดแย้ง ซึ่งอาจเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลเราควรยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นเรื่องปกติในสังคม ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในทางการศึกษานั้น ความขัดแย้งมักจะเกิดจากลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากรทางการศึกษามีไม่เพียงพอกับความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มในสถานศึกษาหรือองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทรัพยากรอาจเป็นสิ่งที่มีมองเห็นได้ และสิ่งที่มีมองเห็นไม่ได้ เช่น คน เงิน วัสดุ ตำแหน่ง สถานภาพ หรือเกียรติยศ เป็นต้น

2. ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแสวงหาแนวทางที่จะควบคุมกิจกรรมงาน หรืออำนาจ ซึ่งเป็นสมบัติของคนอื่นหรือกลุ่มอื่น ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการก้าวท้าวในงานหรืออำนาจหน้าที่ของคนอื่น

3. ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่ม ไม่สามารถที่จะตกลงกันได้เกี่ยวกับเป้าหมายหรือวิธีการทำงานต่างคนต่างก็มีเป้าหมายหรือวิธีที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงเป็นของกลุ่ม ผู้บริหารที่ดีย่อมไม่ปฏิบัติงานโดยรักษาสภาพเดิม แต่จะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่องค์กรเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่สูงกว่า และดีกว่า การเปลี่ยนแปลงทำให้สมาชิกของหน่วยงานนั้นเกิดความเครียด ความเครียดทำให้เกิดความขัดแย้งก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคม

เลวิน และบูลดิง (Lewin and Boulding. 1958 : 26 ; อ้างถึงใน ประภัสสร เดชาภิมณฑ์. 2543 : 34 - 35) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งไว้ดังนี้

1. การมีความเห็นไม่ตรงกันของแบบ Personality Clash ความขัดแย้งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่ต่างฝ่ายต่างมีความเชื่อมั่นในเหตุผลของตัวเอง หรือความยึดมั่นในหลักวิชา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จึงเป็นความขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรงและต้องการการตัดสินใจ

2. ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน (Misunderstanding) ความขัดแย้งแบบนี้เกิดขึ้นจากการเข้าใจความหมายของอีกฝ่ายหนึ่งผิดไป ทั้งที่บางทีทั้งสองฝ่ายอาจมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน หรือคล้ายกัน สาเหตุของความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจก่อให้เกิดการลุกลามใหญ่ได้แม้กระทั่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มหรือในพวกเดียวกัน

3. ความไม่เชื่อถือกันเป็นส่วนตัว (Cognitive and Personalized) ความขัดแย้งแบบนี้ไม่มีเหตุผลที่ต้องหักล้างกันเป็นเพียงความไม่เชื่อฝีมือกันเมื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งในลักษณะอื่น ๆ แล้ว แบบนี้จะทำความเข้าใจยากที่สุดเพราะคู่กรณีมักไม่เข้าใจกัน

4. ความแตกต่างกันในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ (Goal Oriented) ความขัดแย้งกันแบบนี้ไม่เหมือนความขัดแย้งแบบความเห็นไม่ลงรอยกันเพราะมีเป้าหมายหลายอย่างและมีวิธีบรรลุเป้าหมายนั้นต่างกัน (ประภัสสร เดชาภิมณฑ์. 2543 : 34 - 35)

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2545 : 7 - 20) ได้อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคม โดยแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัยด้วยกัน คือ

1. ปัญหาความสัมพันธ์ หมายถึง สิ่งที่เราเห็นหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ ในสภาพของความขัดแย้งนั้น อาจจะทำให้ลักษณะของกลุ่มเปลี่ยนไปจากสาเหตุของประวัติ

ของสัมพันธภาพ อารมณ์ที่รุนแรง การรับรู้ที่ผิดพลาดและลักษณะตายตัว การสื่อสารที่ไม่ดีหรือ การสื่อสารที่บกพร่อง พฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ซ้ำแล้วซ้ำอีกทำให้เกิดปัญหาในความสัมพันธ์ จนนำไปสู่ความขัดแย้ง

2. ค่านิยมที่แตกต่างกัน เป็นระบบของความเชื่อที่นำไปสู่การตัดสินใจว่าอะไรดีหรือเลว อะไรถูกหรือผิด ซึ่งความแตกต่างในค่านิยมไม่จำเป็นที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป

3. ปัญหาด้านข้อมูล ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นเมื่อมีข้อมูลมากหรือน้อยเกินไปเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะต้องตัดสินใจ มีการแปลผลของข้อมูลผิดพลาดและข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง มีความเห็นที่แตกต่างกันไปในเรื่องข้อมูลและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลที่แตกต่างกันก็นำไปสู่ความขัดแย้งได้

4. ปัญหาด้านโครงสร้าง โครงสร้างเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ปัญหาด้านโครงสร้างบางอย่างจะเกี่ยวข้องกับทรัพยากร กฎระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา กระบวนการและระบบราชการที่ใช้อยู่ ซึ่งโครงสร้างเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

5. ความต้องการหรือผลประโยชน์การแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือความต้องการต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่จำกัดกับปริมาณของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดก็นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งได้

จากแนวความคิดของนักวิชาการต่าง ๆ อาจจะสรุปถึงที่มาของความขัดแย้งได้ว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่ขัดแย้งกัน อันได้แก่ การที่บุคคลแต่ละคนมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน การรับรู้และความไม่เข้าใจในปัญหาที่แตกต่างกัน

2. ผลประโยชน์ที่ขัดกัน ผลประโยชน์นับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะในทางการเมือง บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีผลประโยชน์ที่ตัวเองต้องการได้รับ แต่บางทีผลประโยชน์ที่ต้องการนั้นก็จะไปขัดหรือกระทบต่อความต้องการคนอื่น ๆ ด้วย

3. การมีทรัพยากรที่จำกัด การมีทรัพยากรที่จำกัดทำให้ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของทุกคนได้ ดังนั้น เมื่อฝ่ายใดได้ไปก็ย่อมจะทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจจึงเกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

4. อุปสรรคจากการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ในบางครั้งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

5. ปัจจัยจากโครงสร้างในการทำงานก็มีส่วนที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลได้

ดังนั้นความขัดแย้งในระดับต่างๆ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากค่านิยมเป้าหมายในสังคม (Socialization) ไม่ตรงกัน กล่าวคือ บุคคลได้รับรู้หรือเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการสังคม ในเรื่อง

ค่านิยมและเป้าหมายที่สับสนไม่แน่นอนตายตัว ส่วนความขัดแย้งระหว่างสังคม ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลเป็นเรื่องของความหนักเบาของความขัดแย้ง

การศึกษาในเรื่องของความขัดแย้งในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีผู้ศึกษาและกำหนด เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุของการขัดแย้งในหลายแนวทาง คือ

1. การศึกษาในกลุ่มแรกมองสาเหตุของการขัดแย้งว่าเกิดขึ้นมาจากสันดานมนุษย์ และสัตว์ในทุกลักษณะ คอนราด ลอนเรนซ์ (Konrad Lorenz. 1969 : 49) นักชาติพันธุ์วิทยา ได้อธิบายว่าความขัดแย้งของมนุษย์นั้นเกิดจากพื้นฐานของแนวความคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว (Instinctual Theories of Aggression) การขัดแย้งและการต่อสู้ ความขัดแย้งเป็นกระบวนการ เพื่อการทดแทน หรือชดเชยสิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าว ทำลายล้างของ มนุษย์โดยผ่านทาง การต่อสู้ หรือการแข่งขัน

2. การศึกษาของกลุ่มที่สองให้ความสนใจสาเหตุของความขัดแย้งในมุมมองเชิงโครงสร้าง สังคม ข้อเสนอของทฤษฎีนี้ อธิบายว่าความขัดแย้งเกิดจากการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้น โดยเฉพาะ ในสังคมทุนนิยม ที่โครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง ซึ่งเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้นความขัดแย้ง จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากการขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของชนชั้น เนื่องจากความสำคัญของ ชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นมากลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม ผู้นำทางความคิดคนสำคัญในกลุ่มความคิดนี้ คือ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ในหนังสือเรื่อง “Capital” โดยมาร์คัส (Marcuse. 1968 : 41) ได้จำแนก ตัวแปรพื้นฐานของการขัดแย้งว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลพวงจากสังคมทุนนิยม และโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการกดขี่และการขัดแย้งในผลประโยชน์ทางสังคม ซึ่งไม่ได้เป็นอยู่ อย่างถาวรแต่จะคลี่คลายโดยการปฏิบัติความขัดแย้งทางสังคม

ดาห์เรนดอร์ฟ (Dahrendorf. 1959 : 52) ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่าความขัดแย้ง ทางสังคมเกิดจากการกดขี่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แตกแตกต่างจากการกดขี่ทางชนชั้นอย่างแนวคิด ของมาร์กซ์ตรงที่ดาห์เรนดอร์ฟเห็นว่าความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในสังคม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง ไม่ได้ก็จริง แต่แหล่งกำเนิดอันเป็นที่มาของความขัดแย้งในสังคมนั้น เกิดจากการรวมตัวขึ้นเป็น องค์กรของกลุ่มในสังคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดจากกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการ จัดตั้งเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหภาพแรงงานรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์และความเสมอภาค ของกลุ่มตน เป็นต้น

3. การศึกษาในกลุ่มที่สามเสนอความคิดในแนวบูรณาภาพและฉันทานุภาพ (Consensus and Integration) กล่าวคือ การมองความขัดแย้งว่าเกิดจากความแปรปรวนหรือความบกพร่อง ในกระบวนการทางสังคม นักคิดสำคัญในกลุ่มนี้คือ พาร์สัน (Parson. 1960 : 11) ซึ่งได้อธิบายว่า สังคมเป็นระบบของการรวมเอาความยึดเหนี่ยวระหว่างปทัสถานของความเห็นพ้องต้องกัน และ

ความชอบธรรมของทั้งระบบสังคมและบทบาทสถานะของสมาชิกในสังคมควบคู่กันไปตามแนวความคิดนี้ความเป็นระเบียบในสังคมไม่จำเป็นต้องถูกรอบงำโดยกลุ่มอำนาจ เพราะว่าแนวความคิดนี้คำนึงถึงความชอบธรรมเป็นหลักในการ อยู่รอดของสังคม และเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งในสังคมนั้นหมายถึงว่า ได้เกิดภาวะตึงเครียดขึ้นในสังคมเป็นการคุกคามต่อภาวะดุลยภาพของระบบสังคม ซึ่งยิ่งความตึงเครียดมีสูงขึ้นเท่าใดความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงถึงขั้นปฏิวัติรัฐประหารก็จะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากภาวะชอบธรรมของระบบสังคมถูกทำลาย ในขณะที่จอห์นสัน (Johnson. 1961 : 23) เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมของสมาชิก เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันเป็นสิ่งปกติในสังคม แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งผิดปกติและเป็นการสนองตอบต่อภาวะที่ไม่มีดุลยภาพในระบบสังคมที่สูญเสียความชอบธรรม

4. แนวความคิดของกลุ่มที่สี่อธิบายว่า ความขัดแย้งนั้นเกิดจากการทำหน้าที่อย่างหนึ่งของระบบสังคมความขัดแย้งมิได้เกิดขึ้นโดยสันดานหรือความบกพร่องของระบบสังคม โคเซอร์ (Cosser. 1958 : 53) ได้อธิบายโดยชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้ง จะช่วยสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเพราะความขัดแย้งเป็นอาการที่บอกให้รู้ถึงการปฏิเสธความสัมพันธ์ในรูปแบบเดิมระหว่างคู่อริอำนาจของคู่อริได้รับการจัดสรร โดยกระบวนการขัดแย้ง ดุลยภาพและสัมพันธ์ภาพรูปแบบใหม่ถูกสถาปนาขึ้นได้จากการที่โครงสร้างสังคมเปิดช่องให้มีการขัดแย้งเพื่อลดเงื่อนไขความไม่เสมอภาคลง โดยการขยายความสัมพันธ์ทางอำนาจอันจะช่วยแบ่งแยกโคดเดียวในสังคม และช่วยการรวมหน่วยบรรดากลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันใน โครงสร้างที่มีความขัดแย้งปรากฏอยู่อย่างหลากหลายนั้นจะเป็นกลไกโน้มนำให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งในที่สุดจะเป็นการสัมพันธ์กันในกิจกรรมสาธารณะของสังคมโดยส่วนรวม เช่นเดียวกับ โอเบอร์สคอลล์ (Oberschall. 1967 : 10) ที่มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า ความขัดแย้งเป็นหน้าที่ของระบบสังคม เช่น สงครามกับต่างชาติ อาจก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวภายในชาติมีความแข็งแกร่งมากขึ้น

5. การศึกษาของกลุ่มที่ห้า กลุ่มนี้เน้นการศึกษาความขัดแย้งระหว่างประเทศ แนวความคิดนี้มีความเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสังคมนั้น เกิดจากการขัดแย้งกันในผลประโยชน์แห่งชาติ คำว่าผลประโยชน์แห่งชาตินั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าความมั่นคง อำนาจ ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติ การแข่งขันกันในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ การคำนวณที่ผิดพลาดของผู้นำและการประเมินอำนาจที่สูงเกินไปตัวแปรต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นชนวนให้เกิดสงครามระหว่างประเทศ ตัวอย่างของผู้ศึกษาในแนวความคิดนี้ เช่น คิสซิงเจอร์ (Kissinger. 1964 : 25) และ Knorr (1966 : 22) ใช้ปัจจัยทางการเมืองและดุลอำนาจเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างประเทศ ประกอบกับการใช้อำนาจยับยั้ง การปิดกั้น ขอบเขตอำนาจ ความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติมาเป็นตัวแปรหลักในการวิเคราะห์ตามแนวความคิดนี้

6. การศึกษาของกลุ่มที่หก มีแนวความคิดว่าความขัดแย้ง เป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ การรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การกล่อมเกลாதงทางสังคมและกระบวนการของการขาดสติยั้ง เน้นการศึกษาพฤติกรรมความขัดแย้งโดยอาศัยความแตกต่างในผลประโยชน์ มุ่งสนใจที่ตัวการกระทำ ลักษณะการตัดสินใจของผู้นำความแตกต่างในอิทธิพล การรับรู้ข่าวสารจากการติดต่อสื่อสารระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของพฤติกรรมความขัดแย้ง ความแปรปรวนทางด้านบุคลิกภาพอันจะก่อให้เกิดสงครามหรือสันติภาพ ตัวอย่าง นอร์ธ (North, 1963 : 13) มีความเห็นว่าการเกิดสงคราม เป็นผลสืบเนื่องจากความผิดพลาดในการรับรู้และการประเมินที่ผิดพลาดเช่น กรณีสงครามเวียดนาม เกิดจากลักษณะทางด้านจิตใจ และการรับรู้ที่ผิดพลาดในการประเมินสถานการณ์ ของบุคคลสำคัญของอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาดำเนินการตามแนวทางต่าง ๆ สามารถสรุปถึงปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคมได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
2. ปัจจัยด้านความคิดเห็น หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน
3. ปัจจัยด้านการจัดสรรอำนาจ อันเนื่องมาจากสันดานมนุษย์ที่มีพื้นฐานมาจากความก้าวร้าวและการต่อสู้เอาชนะ
4. ปัจจัยด้านการรับรู้ การสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ ผิดพลาด และคลาดเคลื่อน

ประเภทของความขัดแย้งทางสังคม

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ นั้นแท้ที่จริงแล้วยังคงมีอีกหลายรูปแบบหลายประเภท ด้วยกันกล่าวคืออาจเป็นความขัดแย้งที่มีความเข้าใจแตกต่างกัน เป็นต้น สำหรับ อร่ามศรี ศิริพันธ์ (ออนไลน์, 2558) ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งไว้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ความขัดแย้งในด้านแนวความคิดเนื่องจากคนมีความคิดเป็นของตนเองซึ่งอาจได้จากการศึกษาหรือประสบการณ์ มีความเชื่อมั่น อุดมการณ์ ที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงยากหรืออย่างต่างกันออกไป ในเมื่อแต่ละฝ่ายพร้อมที่จะพิสูจน์เพื่อที่จะชนะอีกฝ่ายหนึ่ง

2. ความขัดแย้งในด้านวิธีการปฏิบัติมาจากการที่แต่ละคนมีความถนัดความพอใจ ค่านิยม บุคลิกภาพ และความเคยชินที่แตกต่างกัน อาจเกิดขึ้นจากการมีความเห็นในจุดเริ่มของงานรายละเอียดในขั้นตอนปฏิบัติงานที่แตกต่างกันออกไป

3. ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์โดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่มีคนต้องการจำนวนมากคล้ายกับทรัพยากรธรรมชาติซึ่งหายากและมีอยู่อย่างจำกัด

พลวัตของความขัดแย้งทางสังคม

ช่องว่างของการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยคือการมองความขัดแย้งแบบหยุดนิ่งขาดการประเมินการเคลื่อนไหวของความขัดแย้งความยากลำบากประการหนึ่งที่ถูกมองข้ามไปในการแก้ไขความขัดแย้งคือการเปลี่ยนรูปและลักษณะของความขัดแย้ง ในขณะที่มีการพยายามแก้ไข ปัญหาที่มักจะคาดไม่ถึงก็คือวิธีการที่ใช้แก้ปัญหานั้นเองอาจเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งได้หรือเป็นส่วนที่ทำให้ความขัดแย้งเปลี่ยนรูปร่างไปทำให้ยากแก่การหาทางออกด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจพลวัตของความขัดแย้งเพื่อให้สามารถประเมินได้ว่าสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่ง ๆ นั้น มีพลังขับเคลื่อนอะไรและจะสามารถคำนวณ หรือคาดคะเนทิศทางและการคลี่คลายของมันได้อย่างไร โดยได้มีการศึกษาถึงพลวัตของความขัดแย้งไว้หลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

1. กลุ่มที่หนึ่งมีความเห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางวิภาษวิธีที่มีการเปลี่ยนผ่านจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่งแนวความคิดแบบมาร์กซ์ จะอ้างถึงความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิวัติที่คลี่คลายไปสู่สังคม ที่ปราศจากความขัดแย้งโดยสิ้นเชิง เมื่อไม่มีผลประโยชน์ของชนชั้นหลงเหลืออยู่อีก หรืออาจเป็นกระบวนการวิภาษวิธีแบบคานธี ที่เห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะของการปราศจากความจริงไปสู่การค้นหาความจริงแต่คานธีไม่ได้เสนอว่าในที่สุดแล้วความขัดแย้งจะหายไปทั้งนี้เพราะความขัดแย้งในตัวของมันเองเป็นกระบวนการแสวงหาความจริง และความจริงโดยสมบูรณ์นั้น ไม่มีทางค้นพบได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงยังคงเกิดขึ้นต่อไปประเด็นสำคัญคือ ในกระบวนการแสวงหาความจริงนั้นไม่มีผู้ชนะ-ผู้แพ้ แต่จะเป็นการสังเคราะห์ความจริงร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง (Wehr and et al. 1979 : 9)

2. กลุ่มที่สอง อธิบายพลวัตของความขัดแย้งว่ามีลักษณะที่เป็นวงจรที่มีการพัฒนา และมีการเคลื่อนผ่านสู่ช่วงระยะต่าง ๆ ตามลำดับขั้น โดยไครสเบิร์ก (Kriesberg. 1973 : 19) ได้เสนอแบบการวิเคราะห์วงจรความขัดแย้งว่าเริ่มจากการมีการก่อตัวของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกันและผ่านเข้าสู่การตระหนักรู้ในวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกันนั้นจากนั้นจะเคลื่อนผ่านเข้าสู่กระบวนการเร่งหรือขยายตัวความขัดแย้งกระบวนการลดความขัดแย้ง และกระบวนการสลายตัวของความขัดแย้งซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะกลายมาเป็นความขัดแย้งขึ้นมาใหม่ พัฒนาเป็นวงจรความขัดแย้งอีกครั้งได้

กระบวนการของความขัดแย้งทางสังคม

กระบวนการของความขัดแย้งจะเริ่มต้นจากสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยมักประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อม บุคคล พฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภาพรวมของสถานการณ์ความขัดแย้ง

กระบวนการความขัดแย้งตามแนวคิดของแมค เวเบอร์

1. การขัดแย้งจะต้องมีอย่างน้อย 2 ฝ่าย ฝ่ายในที่นี้อาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มก็ได้
 2. ความขัดแย้งมักเกิดจากการมีตำแหน่งไม่พอหรือมีทรัพยากรไม่เพียงพอ
 3. พฤติกรรมความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่มุ่งทำลาย หรือการควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง
- ความสัมพันธ์ในการขัดแย้งก็คือการที่ฝ่ายหนึ่งจะได้รับชัยชนะก็ต่อเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งสูญเสียหรือพ่ายแพ้
4. ความขัดแย้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายต่าง ๆ และมีการกระทำที่ตรงกันข้าม
 5. ความสัมพันธ์ในความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะควบคุมทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ หรือควบคุมตำแหน่งที่ไม่เพียงพอ หรือต้องการมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของอีกฝ่ายในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้นความสัมพันธ์ในการขัดแย้งจึงเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะมีอำนาจหรือใช้อำนาจ
 6. ความสัมพันธ์ในการขัดแย้งก่อให้เกิดกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นพื้นฐาน ซึ่งมีผลสำคัญเกิดขึ้นตามมา
 7. กระบวนการความขัดแย้งทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ขาดลงชั่วคราว
 8. ความสัมพันธ์ในการขัดแย้งมิใช่ตัวการที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์หยุดชะงักลง แต่จะเป็นตัวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนมาตรฐาน และความคาดหวังในการทำงาน

กระบวนการความขัดแย้งตามแนวคิดของฟิลเลียได้เสนอกระบวนการความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน

1. สภาพการณ์ก่อนเกิดความขัดแย้ง เป็นลักษณะของสภาพที่อาจปราศจากความขัดแย้ง แต่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง
2. ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ เป็นการรับรู้สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น
3. ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ เป็นความรู้สึกว่าบุคคลเกิดความขัดแย้งขึ้น โดยอาจมีความรู้สึกที่ถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง กลัวหรือไม่ไว้วางใจ
4. พฤติกรรมที่ปรากฏชัด เป็นการแสดงออกของบุคคลเมื่อรับรู้ หรือรู้สึกถึงความขัดแย้งเกิดขึ้น อาจแสดงถึงความก้าวร้าว การแข่งขัน การโต้เถียงหรือการแก้ปัญหา
5. การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง อาจทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะไป
6. ผลจากการแก้ปัญหา เป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาภายหลังจากการแก้ปัญหา ความขัดแย้งแล้วกระบวนการของความขัดแย้ง จะเริ่มต้นจากสถานการณ์ของความขัดแย้งซึ่งประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อม บุคคล พฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ฟิลเลย์ (Filley, 1975 : 10 ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534 : 36) ได้เสนอแนะว่า กระบวนการของความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. สภาพก่อการขัดแย้ง เป็นลักษณะของสภาพการณ์ที่อาจปราศจากความขัดแย้งแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง
2. ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ เป็นการรับรู้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น
3. ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าเกิดความขัดแย้งขึ้น โดยอาจมีความรู้สึกว่าคุณค่าถูกคุกคามถูกเกลียดชัง กลัวหรือไม่พอใจ
4. พฤติกรรมที่ปรากฏเป็นการแสดงออกของบุคคลเมื่อรับรู้หรือรู้สึกว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้น อาจแสดงความก้าวร้าว การแข่งขัน การโต้เถียงหรือการแก้ปัญหา
5. การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงอาจโดยให้ทุกฝ่ายตกลงกันหรือให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะไป

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber, 1947 : 30 ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534 : 15) ขอมรับว่าความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคล พบได้ทุกหนทุกแห่งในสังคม ความขัดแย้งเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการจะดำเนินการให้บรรลุความปรารถนาของตนเกิดปะทะกับการต่อต้านของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการมีทรัพยากรหรือรางวัลอย่างจำกัด ซึ่งการที่คนหนึ่งได้รับทำให้อีกคนหนึ่งไม่ได้รับ การที่คนหนึ่งสามารถบรรลุความปรารถนาของตนเองในสภาพที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด ทำให้ผู้นั้นมีอำนาจมากขึ้น ความขัดแย้งทั้งหลายไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การต่อสู้กัน เวเบอร์ถือว่าการแข่งขัน (Competition) เป็นรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้ง ในการแข่งขันนั้นจะมีกฎหรือกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับ การชนะคือการได้รางวัลหรือประโยชน์ ไม่ใช่การทำลายล้างคู่ต่อสู้ ความขัดแย้ง ถ้าหากเกิดขึ้นในระยะเวลา ยาวนานจะทำให้เกิดการแบ่งอำนาจของบุคคลในสังคม

สาระสำคัญของความขัดแย้งในสังคมตามแนวคิดของเวเบอร์ พอสรุปได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งของผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม ไม่มีสังคมใดจะพ้นไปจากการแตกแยกและการเปลี่ยนแปลง
2. ในสังคมใดๆ ก็ตาม กลุ่มของบุคคลและแต่ละบุคคลย่อมมีอำนาจไม่เท่ากัน
3. ผู้มีอำนาจจะใช้กฎและการบังคับเพื่อสร้างระเบียบทางสังคม
4. โครงสร้างของสังคมและแนวปฏิบัติในสังคมถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจ
5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้เกิดการแตกแยกในกลุ่มของผู้มีอำนาจมากกว่าในกลุ่มของผู้ไม่มีอำนาจ ผู้มีอำนาจจะพยายามรักษาสถานภาพเดิม (Status Quo) และต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้ตนเองถูกลดอำนาจลง

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากผลการกระทำของบุคคลที่จะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากผู้มีอำนาจเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจะส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เร็ว

7. การใช้อำนาจจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

7.1 ความสามารถที่จะควบคุมการออกกฎ ระเบียบ ซึ่งจะพิทักษ์ผลประโยชน์ของตน

7.2 ความสามารถที่จะควบคุมการลงโทษ และใช้การควบคุมนี้ พิทักษ์ผลประโยชน์ของตน

7.3 ความสามารถที่จะควบคุมเครื่องมือที่จะเผยแพร่อุดมการณ์ และการสื่อสารทั้งหลายโดย

7.3.1 เผยแพร่กฎ ข้อบังคับทั้งหลายโดยให้เห็นว่าเป็นของดีและถูกต้อง

7.3.2 เปลี่ยนความสนใจของประชาชน โดยอ้างอุดมการณ์ และทำให้เชื่อในความสนใจของประชาชนสอดคล้องกับของผู้นำ

7.3.3 กระตุ้นให้ประชาชนอาสาสมัครที่จะเชื่อฟังกฎ หรือระเบียบต่าง ๆ

โทมัส (Thomas. 1976 : 19 ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534 : 12) แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตามลำดับดังนี้ ความขัดแย้งเกิดจากการคับข้องใจ (Frustration) ของฝ่ายหนึ่งที่เกิดจากการที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งกระทำผลของความคับข้องใจจะทำให้เกิดมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับความขัดแย้ง คู่กรณีพยายามจะเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งแต่การรับรู้ของบุคคลเป็นจิตวิสัย และมักจะลำเอียง ดังนั้นจึงจะหาหลักฐานหรือเหตุผลมาประกอบว่า การรับรู้ของตนที่มีต่อความขัดแย้งนั้นถูกต้อง คนที่พบกับความขัดแย้งจะคิดหาวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นบุคคลจะแสดงพฤติกรรม (Behavior) ออกมาพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นการเอาชนะการแข่งขัน การต่อรอง การร่วมมือ การหลีกเลี่ยง เมื่อฝ่ายหนึ่งแสดงพฤติกรรมออกมาก็จะมีปฏิกิริยา (Reactions) ของอีกฝ่ายหนึ่ง อาจทำให้เพิ่มหรือลดความขัดแย้งก็ได้ ในขั้นนี้แต่ละฝ่ายอาจจะจัดการกับความขัดแย้งอย่างไรก็ตามก็จะมีผลของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตามมา ถ้าทั้งสองฝ่ายพอใจกับวิธีการจัดการกับความขัดแย้ง ความขัดแย้งก็อาจสิ้นสุดลง ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจผลของความขัดแย้งในตอนนี้ จะทำให้เกิดความขัดแย้งในตอนต่อไปอีก

มอสคา (Mosca. 1983 : 30 ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534 : 16) เป็นนักสังคมวิทยาชาวอิตาลี ได้แสดงความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในหนังสือของเขาชื่อ The Ruling Class โดยเชื่อว่าความขัดแย้งในสังคมไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม เป็นของปกติที่เกิดโดยธรรมชาติและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในการดำรงชีวิตในสังคม แม้ว่าจะ

สามารถขจัดความขัดแย้งลงได้บ้าง แต่มอสคาก็เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่ต้องทำเช่นนั้น เพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ในการสร้างความก้าวหน้า ความเป็นระเบียบของสังคม และเสรีภาพทางการเมือง จึงเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของมอสคาแตกต่างไปจาก ความคิดเห็นของคาร์ล มากซ์ โดยที่มอสคามิทัศนะว่าการดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่อาจพบในสังคมต่างๆ ซึ่งเป็นการดิ้นรนเพื่อการยังชีพในเบื้องต้น แต่เมื่อการดิ้นรนในระดับนั้นบรรลุผลแล้วคนก็จะหันไปสู่ความขัดแย้ง เพื่อที่จะเด่นกว่าคนอื่นมากกว่าเพื่อการมีชีวิตอยู่ ดังนั้นมนุษย์จึงดิ้นรนเพื่ออำนาจบุคคลทั้งหลายจึงแสวงหาทางที่จะเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นปกครอง เพราะชนชั้นปกครองเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ตัดสินใจ และควบคุมโชคชะตาของสังคม มอสคาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของคาร์ล มากซ์ ที่ว่าเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสาเหตุแห่งความขัดแย้งแต่เพียงอย่างเดียว มอสคาเชื่อว่าความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดในสังคม คือ ความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจ ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มก็เพื่อต้องการเป็นสมาชิกของชนชั้นปกครอง ซึ่งชนชั้นปกครองก็คือกลุ่มของคนที่มีอำนาจ

แนวคิดการจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นตัวมนุษย์เองเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาเรื่องความขัดแย้งพระพุทธศาสนาจะเน้นที่ตัวมนุษย์ และจุดเริ่มต้นหรือสาเหตุที่สำคัญก็คือตัวมนุษย์เองซึ่งเริ่มต้นจากสาเหตุภายในคือกิเลสของมนุษย์ ในเบื้องต้นความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ภายในตัวมนุษย์ ความขัดแย้งตามแนวคิดพระพุทธศาสนานั้น แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ (จุททกนิกาย ธรรมบท. 2514 : 30)

ประเด็นแรกความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรม หมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความเห็น การปฏิบัติค่านิยม และ โครงสร้างที่มีความขัดกันไม่ลงรอยกัน ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรมมีหลายนัย กล่าวคือ ความบาดหมาง (ภณฺขณ) การทะเลาะ (กลห) การแก่งแย่ง (วิคฺคห) การวิวาท (วิวาท) การมุ่งร้ายกัน (เมฆคา) การถกเถียงกัน (โวหาร)

ประเด็นที่สองความหมายในแง่ของวินัย หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ที่เรียกว่า อธิกรณ์ สาเหตุแห่งความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ตัณหาหรือความทะยานอยาก ความต้องการสิ่งเสพรนเปรอ เรียกว่า ตัณหา ที่มุ่งประสงค์เอาเวทนาและต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพรสเวทนา หรือสิ่งที่จะปรนเปรอตัวตน และความต้องการคุณภาพชีวิตเรียกว่า ฉันทะ (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). 2532 : 494) เมื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาจะพบคำตอบใน 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังที่พระมหาพรหมชา ฐมฺมหาโส (ออนไลน์. 2553) ได้วิเคราะห์และสรุปไว้ว่า

1. เหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ “ปญฺจธรรม” กล่าวคือ ตัณหาทิฏฐิ และมานะ ทั้งสามประการถือได้ว่า มีอิทธิพล และมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ในบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

2. เหตุปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ผลประโยชน์หรือ ความต้องการ ความสัมพันธ์ และชาติพันธุ์

รูปแบบของความขัดแย้งโดยทั่วไปที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ 6 รูปแบบ ดังนี้ (พุทธทศนิกาย ธรรมบท. 2514 : 40)

1. ความขัดแย้งภายในตน
2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล
3. ความขัดแย้งด้านประโยชน์
4. ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ
5. ความขัดแย้งด้านทิฏฐิ
6. ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์

1. ความขัดแย้งภายในตน ดังกรณีของนางมาคันธิยาอุกอาฆาตพระศาสดา เพราะได้ขึ้น พระคำรัสของพระศาสดาและรู้สึกโกรธที่พระพุทธองค์ดำหนิประณามว่าร่างกายของนางเต็มไปด้วย อุจจาระ ปัสสาวะ ไม่ปรารถนาจะสัมผัสลูกค้อนนางแม่ด้วยเท้า

กรณีเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงพระประสงค์จะเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้พระเจ้า วิฑูทกะประนีประนอมยอมความกับเจ้าศากยะ แต่วาระสุดท้ายก็ไม่สามารถทำให้พระองค์ เปลี่ยนพระทัยได้ เพราะตัวแปรที่สำคัญ “ความเกลียดชัง” แสดงให้เห็นความขุ่นเคืองขัดแย้งภายใน พระองค์ที่ไม่ต่อสู้อันระหว่างมโนสำนึกฝ่ายดีและฝ่ายเลว ซึ่งในที่สุดมโนสำนึกฝ่ายเลวก็ชนะ

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ดังจะเห็นจากความขัดแย้งระหว่างพระนางมาคันธิยา กับพระนางสามาวดีพระปณฺฑุกะกับพระโลหิตกะที่ชอบก่อความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทชอบกล่าว ยุยงให้พวกภิกษุเอาชนะ การโต้ตอบกับทุกคนที่เป็นคู่กรณี

3. ความขัดแย้งด้านประโยชน์ความขัดแย้งกรณีนี้จะเห็นชัดเจนจากความขัดแย้งกรณี แยังชิงทรัพย์ากรน้ำในแม่น้ำโรหิณีระหว่างเจ้าศากยวงศ์กับโกถิยวงศ์ กรณีความต้องการในลาภ สักการะของพระเทวทัตต์ ที่ได้ออกอุบายให้อาชาตศตวรรษกุมารศรัทธาในตนเองและเกลี้ยกล่อม ให้เป็นพรรคพวกซึ่งยังโยงไปถึงความต้องการอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ คือ ความเป็นใหญ่ ในคณะสงฆ์ จนก่อให้เกิดความเสียหายคณะสงฆ์แตกแยก เรื่องราวนางกุนทลเกสึที่ออกอุบายปลัก โจรหนุมที่ตนหลงรักแต่หวังทรัพย์ในตัวนางให้ตกตายในเหวลึก เป็นต้น

4. ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ พระพุทธเจ้าได้วางหลักเกณฑ์การบริหารองค์กรหลังการปรินิพพานของพระองค์ไว้ว่า ขอให้ยึดกฎระเบียบขององค์กร กล่าวคือพระธรรมวินัย โดยที่พระองค์ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาสืบทอดต่อจากพระองค์เพราะทรงให้ความสำคัญกับธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้สืบทอดตำแหน่ง ซึ่งการกล่าวจوابจึงพระธรรมวินัยของพระสุกัณฑ์และพฤติกรรมสังฆเภทของพระเทวทัตต์ ก็ถือเป็นกรณีหนึ่งที่เป็นสัญญาณอันตราย

เรื่องการครองอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า จึงถือว่าพระพุทธองค์ทรงมองการณ์ไกลเห็นว่า อาจเกิดเหตุที่เป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้จากพฤติกรรมของพระสงฆ์เช่นนี้ ในการสังคายนาทั้ง 2 ครั้ง ก็ถือว่ามิประเด็นเรื่องอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย รวมทั้งกรณีการแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี จะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดประเด็นการสนทนาด้วยคำถาม พบว่า เป็นการถามนำเพื่อให้พระญาติของพระองค์เปิดเผยประเด็นต่าง ๆ ออกมาเองแล้วนำคำตอบที่ได้รับนั้นมาขยายผลต่อ “หม่อมฉันไม่ได้มาที่นี่เพื่อจะดูแม่น้ำ เพื่อต้องการเที่ยวเล่น และก็ไม่ได้มาที่นี่เพื่อดูความร่มรื่นของป่าไม้ หากแต่มาเพื่อต้องการเริ่มสงคราม” จากการตอบคำถามของพระพุทธองค์ก็ทำให้เราทราบชัดว่า ความริวาวานที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มีสาเหตุหลักมาจากน้ำ เพราะหม่อมญาติถวายบังคมทูลว่า “ไม่ได้มาที่นี่เพื่อจะดูแม่น้ำ” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. 2553 : 8 - 9)

แต่เพื่อแสดงอำนาจของตนต่อฝ่ายตรงข้าม ยิ่งถ้าโยงไปถึงเรื่องพระเจ้าวิฑูทกะก็จะเห็นความขัดแย้งเรื่องอำนาจอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตอนความลับของพระเจ้าวิฑูทกะถูกเปิดเผยทำให้พระเจ้าวิฑูทกะคิดแก้แค้นเจ้าศากยะ สามารถชิงบัลลังก์จากพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทั้งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นผู้มีพระคุณล้นพ้นในชีวิตได้ยกทัพหลวงออกไปมาเจ้าศากยะ แม้พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ความพยายาม 3 ครั้ง ในการเจรจาไกล่เกลี่ย แต่เนื่องจากความแค้นส่วนตัวของพระองค์ที่ถูกเหยียดหยาม และดูหมิ่นจากเจ้าศากยะ จึงตัดสินใจประทุษร้ายทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของเจ้าศากยะ ไม่เว้นแม้กระทั่งทารกที่ยังต้องคืบคลานมารดาอยู่ และนำเลือดจากลำคอของเจ้าศากยะเหล่านั้นไปล้างแผ่นกระดานที่พระองค์ เคยประทับนั่ง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. 2553 : 13 - 15)

5. ความขัดแย้งด้านทิฏฐิ ความขัดแย้งด้านนี้ปรากฏในหลายๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีแย่งชิงทรัพย์ากรน้ำในแม่น้ำโรหิณี ดังจะเห็นได้จากกรณีเมื่อพระพุทธเจ้าทรงสนทนาจนได้ข้อมูลอย่างพอเพียงแล้ว และตั้งคำถามว่า “น้ำดีราคาเท่าไร” ถึงแม้คำตอบที่ได้รับว่า “มีราคาน้อย” “กษัตริย์ทั้งหลาย มีราคาเท่าไร” “ขึ้นชื่อว่ากษัตริย์ทั้งหลายหากามีได้” จากการตอบคำถามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมานะและทิฏฐิ และพระองค์ได้กระตุ้นวิธีคิดด้วยคำถามว่า “การที่ท่านทั้งหลาย

ยังพวกกษัตริย์ซึ่งหาค่ามิได้ให้ฉิบหาย เพราะอาศัยน้ำซึ่งมีประมานน้อย ควรแล้วละหรือ” ซึ่งกษัตริย์เหล่านั้นได้ยอมรับในประเด็นนี้หากวิเคราะห์แล้วพบว่าเป็นการยอมรับตั้งแต่เริ่มแรก ของความริ้วฉานว่า “น้ำมีค่าสู่กษัตริย์ไม่ได้” แต่ที่ยอมไม่ได้ก็เพราะมานะและทิฐิ นั่นเอง

อีกกรณีหนึ่งความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ชาวโกสัมพี 2 รูป คือ พระธรรมกถึกและพระวินัยธร กล่าวคือ พระธรรมกถึกได้เข้าไป ทำธุระส่วนตัวในห้องส้วมและได้ทำการชำระด้วยน้ำ แต่เหลือน้ำไว้ครึ่งหนึ่งพระที่เรียนวินัย เข้าห้องน้ำในภายหลังเห็นน้ำที่เหลืออยู่จึงเข้าไปบอกว่า ผิดพระวินัย เป็นอาบัติ พระนักเทศน์เมื่อรู้ว่าเป็นอาบัติก็จะปลงอาบัติ แต่พระวินัยธรกลับบอกว่า เมื่อไม่รู้ก็ไม่เป็นอาบัติ พอกลับหลังกลับไปบอกศิษย์ของตน พวกลูกศิษย์ของพระวินัยธรก็ไปล้อ ลูกศิษย์ของพระธรรมกถึกว่า อาจารย์ของพวกท่านเป็นอาบัติแต่ก็ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ เกิดเรื่องราว ต่อว่ากัน จนแบ่งแยกกันออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระวินัยธร 500 รูปและฝ่ายพระธรรมกถึก 500 รูป ซึ่งฐานรากของการของข้อพิพาทนั้น น่าจะหยั่งลึกจนกลายเป็นประเด็น ทิฐิที่ yak ต่อการแก้ไข นอกจากนั้นมานะซึ่งเป็นประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องของหน้าตาศักดิ์ศรีก็เป็นตัวจักรสำคัญที่ทำงานอยู่ เบื้องหลังความขัดแย้งนี้

ในการสังคายนาครั้งที่ 1 ก็เช่นเดียวกัน ได้เกิดความขัดแย้งกันในทางความเห็นของ คณะสงฆ์ผู้เข้าร่วมประชุม และคณะสงฆ์ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม โดยมีประเด็นความขัดแย้งกัน เรื่องสิกขาบทเล็กน้อยว่า อะไรคือสิกขาบทเล็กน้อยที่จะถอนตามที่พระพุทธเจ้าได้เคยตรัสกับ พระอานนท์ไว้ก่อนปรินิพพาน และความขัดแย้งเรื่องวัตถุ 8 ประการที่พระปุระณะทักท้วงไม่เห็นด้วย โดยเสนอว่า พระวินัยทั้ง 8 ประการนี้ เป็นพุทธานุญาตพิเศษที่ให้พระภิกษุสามารถกระทำ ได้ ไม่เป็นอาบัติในคราวเกิดข้าวยากหมากแพง 2 ครั้ง คือ ที่เมืองเวสาลีและเมืองราชคฤห์ แต่เมื่อยุค ข้าวยากหมากแพงผ่านพ้นไปแล้ว ทรงห้ามมิให้ภิกษุกระทำ พระปุระณะและลูกศิษย์ของท่าน คงจะได้ทราบเฉพาะเวลาที่ทรงอนุญาต จึงปฏิบัติไปอย่างนั้น (อภิขัย โภธิประสิทธิศาสตร์. 2539 : 10 - 11)

ข้อมูลความเห็นที่ขัดแย้งกันทั้ง 2 เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้ในสมัยหลัง พุทธกาลไม่นานนักนั้นก็ยังมีกลุ่มบุคคลที่ยึดถือและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเฉพาะที่ตนได้ยินได้ฟัง มาจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่เห็นด้วยกับความคิดของพระภิกษุกลุ่มอื่น แสดงให้เห็นถึงเค้าของ ความแตกแยกทางความคิดเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่มีขึ้นในระหว่างหมู่สงฆ์ในสมัยนั้น

นอกจากนี้ในการสังคายนาครั้งที่ 2 ก็พบว่าเกิดจากความเห็น (ทิฐิ) ไม่ตรงกัน ในเรื่องการประพฤติดตามพระวินัยเล็ก ๆ น้อย ๆ จำนวน 10 ประการของภิกษุวัชชีบุตร เช่น ควรเก็บ เปลือไว้ ในเขาสัตว์เพื่อรับประทานได้ ควรฉันอาหารยามวิกาลได้ ควรรับเงินทองได้ เป็นต้น พระยสกาถกทกบุตรจึงชวน พระเถระต่างๆ ให้ช่วยกันวินิจฉัย แก่ความถือผิดครั้งนี้ (พระมหา พุทธรักษ์ ปรายนอก. 2547 : 9 - 10)

แต่พวกภิกษุชาวเมืองวัชชีกลับประกาศปฏิสารณียกรรมแก่ท่านพระยสเถระ โดยให้ท่านขอโทษคฤหัสถ์ที่ท่านได้ห้ามปรามไม่ให้ปฏิบัติตามวัตถุ 10 ประการตามพระภิกษุชาววัชชีบุตร แต่พระยสเถระกลับถือโอกาสนั้นชี้แจงให้พวกคฤหัสถ์ทราบความจริงว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยจนกระทั่งเหล่าคฤหัสถ์เหล่านั้นเปลี่ยนใจมาปฏิบัติตามที่ท่านอธิบายต่อประเด็นดังกล่าว (พระมหาพุทธบริษัท ปรานนอก. 2555 : 11) แสดงให้เห็นว่าพระวินัยทั้ง 10 ข้อข้างต้นไม่ใช่พระวินัยที่ร้ายแรงนัก แต่การที่คณะสงฆ์วินิจฉัยว่าผิดอาจเป็นเพราะกลุ่มพระเถระที่มีบทบาทในการวินิจฉัยสืบทอดแนวปฏิบัติมาจากพระมหาเถระเมื่อครั้งการสังคายนาครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นผู้มีความเคร่งครัดและไม่นิยมที่จะถอดถอนพระวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้แม้จะเป็นเรื่องไม่ร้ายแรงก็ตาม นั่นแสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอยในเรื่องความคิดและมุมมองที่ต่างฝ่ายต่างมีต่อกันในฐานะฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้าม

จนกระทั่งนำไปสู่การแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่ายที่ชัดเจน ส่วนพวกพระภิกษุชาวเมืองวัชชีไม่ยอมรับการวินิจฉัยก็ได้ชักชวนภิกษุคณะต่าง ๆ ที่มีความคิดเห็นเหมือนกันและมีความประสงค์จะคัดแปลงแก้ไขพระธรรมเข้าเป็นพวกด้วยแล้วพากันแยกออกไปทำสังคายนา จึงเกิดมีพระธรรมวินัยที่แตกต่างกันทำให้คณะสงฆ์แตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเถรวาท และฝ่ายอจารียวาท ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็มีการแตกแยกออกมาเป็นนิกายต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 18 นิกาย เป็นนิกายที่แยกจากฝ่ายมหาสังฆิกะ 7 นิกาย และที่แยกจากฝ่ายเถรวาท 11 นิกาย ด้วยกัน

ในคัมภีร์สันสกฤตของฝ่ายมหายานชื่อเภทธรรมดิจักรศาสตร์ระบุว่า การสังคายนาครั้งนี้มีสาเหตุมาจากความเห็นผิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของพระอรหันต์ 5 ประการเรียกว่าปัญจวิสต พระมหาเถระเป็นผู้เสนอความเห็น 5 ข้อ เกี่ยวกับคุณสมบัติของพระอรหันต์ พวกภิกษุฝ่ายที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย (ธรรมวาทิ) จึงคัดค้านประกาศทั้ง 5 ข้อของพระมหาเถระว่าเป็นความคิดเห็นที่ผิด และเป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่มีพระภิกษุจำนวนน้อยกว่าฝ่ายเห็นด้วยกับพระมหาเถระเมื่อหาข้อยุติไม่ได้ พระเจ้ากาฬาสก จึงต้องเสด็จมาห้ามด้วยพระองค์เอง แต่พระองค์ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงตรัสถามพระมหาเถระ พระมหาเถระถวายความเห็นให้ตัดสินด้วยวิธีเสียงข้างมาก (ยกยอสิกขา) ปรากฏว่า ฝ่ายพระมหาเถระเป็นฝ่ายชนะ พระเจ้ากาฬาสกจึงประกาศให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามความเห็นของพระมหาเถระ

6. ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ กรณีการแย่งชิงทรัพยากรน้ำในแม่น้ำโรหิตินั้น นอกจากเรื่องผลประโยชน์แล้ว จะพบว่า มีการนำประเด็นเรื่องชาติพันธุ์ของกษัตริย์แต่ละฝ่ายมาเป็นตัวเสริมน้ำหนักในการต่อสู้ซึ่งน้ำสาดานการณจึงไม่ได้อยู่แค่ในกลุ่มของทาสและกรรมกร หากแต่ได้ขยายวงจากกรรมกรไปสู่อำมาตย์ เสนาบดี และกษัตริย์ของทั้งสองแคว้น จึงทำให้กษัตริย์ทั้งสองแคว้นตัดสินใจจะทำสงครามแย่งชิงน้ำให้ได้

อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ถึงขั้นล้างเผ่าพันธุ์ คือ ความขัดแย้งกรณีพระเจ้าวิฑูทกะซึ่งได้สะท้อนความขัดแย้งที่น่าจะมีความหลากหลายมากกว่าทุก ๆ เรื่องที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยจุดเริ่มต้นจากความคิดในเชิงบวก แต่ส่งผลท้ายในเชิงลบ ถึงขั้นล้างเผ่าพันธุ์ทีเดียว เริ่มต้นจากพระเจ้าปเสนทิโกศลอยากนับญาติกับพระพุทธเจ้าจึงส่งทูตไปขอพระธิดาของเจ้าศากยะมาเป็นมเหสี แต่ฝ่ายศากยะกลับถือทิวฏฐิเรื่องชาติพันธุ์แต่ก็เกรงพระบารมีของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงยกนางवासกัตติยาให้แก่ทูตแทนพระธิดาของตัวเอง ซึ่งประเด็นสำคัญคือปัญหาเรื่อง“ชาติพันธุ์” โดยมองว่า “ก็เมื่อว่าโดยสกุลแล้ว ท้าวเธอไม่เสมอกับเราเลย” ซึ่งเหตุผลประเด็นหลังนี้เองที่ทำให้เกิดสงครามการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของเจ้าศากยะ (พระมหาหรรษา ธรรมหาโส. 2553 : 13 - 15) เรื่องราวดังกล่าวนอกจากเรื่องชาติพันธุ์แล้ว ยังสะท้อนเรื่องชนชั้นหรือวรรณะอีกด้วย

ดังที่ในอัครคัมภีร์เพราะความขัดแย้งเรื่องระบบชนชั้น เริ่มต้นจากการคิดว่า พวกคนเท่านั้นประเสริฐหรือดีกว่าใครๆ ดังคำที่ว่า “วรรณะที่ประเสริฐที่สุดคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นแล้ววรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตรเป็นโอรสเกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหมเป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้นเป็นทายาทของพระพรหม” ล้วนเป็นคำที่แสดงให้เห็นการยึดติดว่ากลุ่มหรือพวกของตนเหนือกว่าผู้อื่นในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”

วิธีบริหารจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา มี 7 แนวทาง ดังนี้ (พระมหาหรรษา ธรรมหาโส. 2555 : 16)

1. การจัดการความขัดแย้งในตนเอง
2. การเอาชนะตนเอง
3. การจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคล
4. การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว
5. แนวคิดในการจัดการความขัดแย้งทั่วไป
6. วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ

7. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสังคม

1. การจัดการความขัดแย้งในตนเอง

พระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นที่สอนให้มนุษย์สำนึกก่อนเรื่องอื่น ๆ คือ กฎธรรมชาติของโลก ไม่มีอะไรที่มนุษย์จะรักเท่ากับตนเอง ซึ่งถือเป็นอรรถาที่นำไปสู่ความอยาก คือ ตัณหา และตัณหาก็ก่อตัวอุปาทานไม่ว่าจะเป็นกามุปาทาน (ความยึดติดในกาม) ทิวฏฐุปาทาน

(ความยึดมั่นในความเห็นหรือทฤษฎีส่วนตัว) หรือว่าอัตตวาทุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะของตน) ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นตัวตน เมื่อรู้และเข้าใจธรรมชาติเช่นนี้แล้ว การที่ปรับปรุงแก้ไขสิ่งใด ก็จะง่ายขึ้น การแก้ไขความขัดแย้งในตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังนี้

1.1 รู้จักจิตตนเองและปรับแก้จิตเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในตนเอง จิต คือ ความประพฤติ พื้นนิสัยหรือพื้นเพแห่งจิตใจของคนทั้งหลายที่หนักไปในด้านใดด้านหนึ่ง แตกต่างกันไป (พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). 2528 : 38 - 39) ธรรมชาติของแต่ละจิตสามารถแก้ไขได้ กล่าวคือ รากจิต เป็นบุคคลที่รักสวยรักงาม แก้ไขด้วยสุภะและกายคตาสติ โทสจจิต เป็นบุคคลที่มีความรวดเร็วทันใจแก้ไขด้วยพรหมวิหารธรรม โมหจจิต เป็นบุคคลที่มีลักษณะ เชื่องซึม งามาย ไม่รอบคอบ แก้ไขด้วยอานาปานสติ คือการกำหนดลมหายใจเข้าออก สัทธาจจิต หมายถึง บุคคลที่เชื่อง่ายแก้ไขด้วยอนุสติ 6 ข้อ (พุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติ จาคานุสติ เทวदानุสติ) พุทธิจจิต ชอบเหตุผล ไม่เชื่อง่าย มั่นใจในตัวเองสูง แก้ไขด้วยมรณสติ และวิตกจจิต คือ ผู้ที่มีความกังวล คิดมาก ลังเล ฟุ้งซ่านแก้ไขด้วยอานาปานสติหรือเพ็งกลิณ เป็นต้น (พระัชชวาล ศรีสุข. 2541 : 51 - 53)

1.2 ปลุกอริยทรัพย์ขึ้นภายในใจ ขจัดความขัดแย้งภายในตน กล่าวคือ มนุษย์ต้องสร้างคุณสมบัติภายใน 7 ข้อ ให้มั่นคงไม่ว่าจะเป็นศรัทธาความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำศีลประพฤติกฎต้องดีงาม หิริความละอายใจต่อการทำชั่ว โอตตปเปความเกรงกลัวต่อความชั่ว พหุสัจจะความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก จากความเสียดสละ เอื้อ เพื่อพ่อแม่ และปัญญาความรู้ความเข้าใจต้องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูก ผิด คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้คิด รู้พิจารณา และรู้ที่จะจัดทำอริยทรัพย์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐอยู่ในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอก เพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ทำใจให้ไม่อ้างว้างยากจนและเป็นทุนสร้างทรัพย์ภายนอกได้ด้วย (พระธรรมปิฎก. 2546 : 77)

1.3 ล้างสนิมภายในใจขจัดความขัดแย้งภายในตนนอกจากจากการสร้างทรัพย์ภายในแล้ว ยังต้องชำระสะสางสนิมที่เกาะกินใจของตนเอง ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มล (มะละ) แปลว่า สนิมหรือมลทินที่เกาะกินใจ ได้แก่ บุริสมละ คือ สิ่งที่ทำให้คนเสียหาย 279 ประการด้วยกัน คือ ความโกรธ (โกธะ) ลบหลู่ผู้มีคุณ (มักขะ) ริษยาผู้อื่น (อิสสา) ตระหนี่ (มัจฉริยะ) เจ้าเล่ห์ (มายา) โอ้อวด (สาธูยยะ) โกหก (มุสา) คิดชั่ว (ปาปิจฉตา) และเห็นผิดเป็นชอบ (มิจฉาทิณฺฐิ)

1.4 สร้างตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ เพื่อขจัดความขัดแย้งภายในตนกล่าวคือ หลักการสำหรับการทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา หรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ 10 ข้อ คือ ความประพฤติดี (ศีล) ความมีการศึกษาดี (พหุสัจจะ) ความมีมิตรดี (กัลยาณมิตรตตา) ความเป็นคนสอนง่าย (โสวจัสตตา) การช่วยงานสังคม

(กิงกรณีเยสุ ทักขตา) ความขยัน (ทักขตา) ความรักความถูกต้อง (ชัมมกามตา) ความสันโดษ (สันตุภูลี) ความมีสติ (สติ) และความรอบรู้ (ปัญญา)

2. การเอาชนะตนเอง

การเอาชนะตนเองได้คือวิธีการที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการจัดการความขัดแย้งในตนเอง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งมนุษย์ โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์คนหนึ่งที่สามารถปราบศัตรูภายในตนคือ กิเลสทั้งปวงได้สำเร็จ อันแสดงให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งสูงส่ง เพราะมนุษย์ในโลกนี้เท่านั้นที่สามารถพัฒนาตนเองให้ได้รับความสุขทั้งโลกปัจจุบัน โลกหน้า และบำเพ็ญบารมีเยี่ยงพระโพธิสัตว์จนได้ตรัสรู้พระโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้า และบรรลุนิพพานก็ในโลกมนุษย์นี้ (Suwadhano. 2541 : 412) พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้วิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทวดา เพราะเทวดาไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ เทวดาหรือพรหมย่อมไม่สามารถกีดกันความสามารถของมนุษย์ที่รู้จักฝึกตนและประกอบความดีได้

นอกจากนี้ มนุษย์ยังเป็นสัตว์โลกเผ่าพันธุ์เดียวที่มีปัญญา เป็น “เวไนยสัตว์” คือ สัตว์โลกที่ควรแนะนำหรือสามารถฝึกอบรมได้ และสิ่งที่ทำให้มนุษย์เหนือกว่าสัตว์โลกอื่น ๆ คือ ความสามารถในการฝึกตนที่เรียกว่า “สิกขา” ซึ่งพระธรรมปิฎกได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2540 : 1) การพัฒนาหรือฝึกฝนอบรมตนเองนี้เองที่ส่งผลทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความลำบากในภาวะบีบคั้นทั้งหลาย ดังตัวอย่างผลลัพธ์จากการถือระบบวรรณะที่ต้องทำหน้าที่ตามความเชื่อที่ว่า พระพรหมเป็นผู้กำหนดหน้าที่ให้มนุษย์อย่างเด็ดขาดแล้ว เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นเครื่องกีดกันการพัฒนาตนเองของมนุษย์อย่างสูงยิ่ง ปัจจัยที่จะบ่งชี้ว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีหรือคุณค่าสูงส่งในมิติของพระพุทธศาสนานั้น ย่อมจะพบว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีเหนือสิ่งใด ๆ ในโลก ดังที่พระพุทธองค์ได้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์จากอาสกิวาจาที่ว่า “เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลกเราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายบัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”

ศักยภาพในการเอาชนะกิเลสดังกล่าวนี้ หากกล่าวโดยง่าย ได้แก่ การควบคุมตน คือ ฝืนอำนาจกิเลสใฝ่ต่ำซึ่งผลลัพธ์เกิดจากการควบคุมกิเลสดังกล่าวนี้ คือ มนุษย์สามารถที่จะทำอะไรได้ดียิ่งกว่าเดิมประสบคุณค่าอันแท้จริงของคนซึ่งเป็นอิสระจากอึดตาและตัณหา อยู่เหนือปัญหาและความขัดแย้งทั้งปวงได้ การทำดีที่สุดจึงหมายถึงการฝืนกิเลสฝ่ายต่ำให้ได้มากที่สุด แม้จะถูกกดดันบีบคั้นและเขี้ยววนเพียงใดก็ตาม หากสามารถเอาชนะตนเองได้ ก็สามารถเอาชนะปัญหาทั้งปวงได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งใด ๆ

3. การจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคล

การป้องกันและจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้น สามารถกระทำได้โดยหลักการดังต่อไปนี้

3.1 สารานิชธรรม : หลักการปฏิบัติต่อกันเพื่อป้องกันความขัดแย้ง แก่นของสารานิชธรรมข้างต้น คือความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะพูด ทำ หรือคิดก็ให้เป็นไปด้วยเมตตา (กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม) แบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร (สาธารณโภคี) ประพฤติสุจริตตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น (ศีลสามัญญตา) และปรับความเห็นให้ตรงกัน (ทัญญูสามัญญตา)

3.2 พละ : ใช้พลังสร้างสรรค์จัดการความขัดแย้งกับผู้อื่นประกอบด้วย ใช้พลังแห่งความเชื่อมั่นศรัทธา (สัทธาพละ) ใช้พลังความเพียรทำความดีและเพียรรักษาความดี และเพิ่มพูนให้งอกงามยิ่ง ๆ (วิริยพละ) ใช้พลังแห่งการระลึกได้ก่อนคิด ก่อนพูด ก่อนทำไม่ประมาท (สติพละ) ตั้งใจทำให้สิ่งที่ถูกต้องถูกธรรม (สมาธิพละ) และมีความรอบรู้ รู้ลึก รู้จริง ไม่หลงมกมาย (ปัญญาพละ) การจัดการวชิกรรมเพื่อป้องกันและขจัดความขัดแย้ง คือใช้หลักวิธีการพูดให้ถูกต้อง เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถป้องกันและขจัดความขัดแย้งได้ ในพระพุทธศาสนามีหลักการพูดที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเป็นคำพูดไม่มีโทษ วิญญูชนคติเตือนไม่ได้ ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ได้ทรัพย์ ทำประโยชน์ให้สำเร็จ ทำให้ได้สิ่งของสมควรแก่คำพูด คนชื่นชมพ้นจากความตาย นำประโยชน์มาให้แก่ตนและผู้อื่น นำมาซึ่งโลกียสุขและโลกุตระสุข ทำให้บรรลुพระอรหันต์ทำให้บรรลुปัจเจกโพธิ์ ทำให้หมดกิเลส และทำให้สิ้นทุกข์ หรืออีกหลักการหนึ่งในในศีลข้อ 4 คือ มุสาวาท กล่าวคือการห้ามมิให้พูดปดมดเท็จ ซึ่งมีประโยชน์คือ เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของคนอื่น เพื่อให้คนอยู่ร่วมกัน ด้วยความซื่อสัตย์ต่อกันเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ และคนไม่พูดเท็จย่อมได้รับการเชื่อถืออย่างสูง (ชยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2523 : 60) นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังได้วางหลักการพูดไว้ในอภยราชสูตร ดังนี้

3.2.1 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่นพระองค์ไม่กล่าว

3.2.2 คำพูดที่จริง ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่นพระองค์ไม่กล่าว

3.2.3 พูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่นพระองค์เลือกกาลกล่าว

3.2.4 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่นพระองค์ไม่กล่าว

3.2.5 คำพูดที่จริง ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น พระองค์ไม่กล่าว

3.2.6 คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น พระองค์เลือกกาลกล่าว

4. การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว

การจัดการความขัดแย้งในระดับครอบครัวนั้นมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 จัดการทรัพย์สินในครอบครัวให้ลงตัว ให้เข้าข่ายการบริโภคใช้สอย 4 ลักษณะ คือ ได้ทรัพย์มาแล้ว เก็บสะสมทรัพย์ เลี้ยงตนเองให้เป็นไปตามที่ควร ทำประโยชน์ตนและใช้สร้าง ความดี ช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน จัดอยู่ในกลุ่มที่ใช้สอยทรัพย์สมบัติ เลี้ยงตนและ เพื่อแผ่เจือจุนแก่สังคมทำความดี แต่ไม่มีความยึดมั่น ยึดติด ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น มีสติปัญญา รู้เท่าทันโทษ และทางออกที่ท่านให้เป็นอิสระอยู่โลกทรัพย์ทั้งปวง

4.2 หลักการจัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในเบื้องต้นต้องตกลง เรื่องผลประโยชน์ในครอบครัวให้ลงตัวทั้งประโยชน์ตน (อรรถกถาผลประโยชน์) และประโยชน์ ของครัวพร้อมส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ปรัตลประโยชน์) หลักใหญ่สำคัญประการหนึ่งคือ สมาชิก ในครอบครัว จะต้องละเว้นจากอบายมุขตามหลักกิริยาปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพนัน

4.3 หลักการประสานความกลมเกลียวในครอบครัว สิ่งที่จะป้องกันไม่ให้เกิด ความขัดแย้ง และขจัดความขัดแย้งในครอบครัวได้นั้น เบื้องต้นต้องตั้งจิตต่อกันด้วยเมตตาตามหลัก สาราณียธรรม ต้องให้เกียรติคู่ชีวิตคือสามี-ภรรยา และยึดหลักกุตจิรัฐติธรรม คือ หลักการ สร้างความมั่งคั่งและมั่นคงแก่ตระกูล ได้แก่ ของหายต้องรีบหามาชดเชย ของเก่าชำรุดต้องรีบ ซ่อมแซมรู้จักประมาณในการกินการใช้ ให้ผู้มีศีลธรรมเป็นหัวหน้าครอบครัว

5. แนวคิดในการขจัดความขัดแย้งทั่วไป

ขจัดสาเหตุจากภายในสู่การสลายความขัดแย้งภายนอก หลักการใหญ่ที่ป้องกันและ ขจัดความขัดแย้งได้ในเบื้องต้นคือ ขันติคือความอดกลั้นที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศไว้ในโอวาท ปาฏิโมกข์ แสดงให้เห็นจุดยืนของพระพุทธศาสนาที่ไม่เคยรุกรานใคร และยึดสันติวิธีในทุก ๆ ด้าน และเน้นหลักการ “เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับด้วยการไม่จองเวร ซึ่งการจัดการ ความขัดแย้งหรือการระงับเวรนั้น สามารถทำได้โดยถอนความยึดมั่น (ดับไฟคือราคะ) แบ่งปัน ความรัก (ดับไฟคือโทสะ) ประจักษ์สรรพสิ่งชัดด้วยปัญญา (ดับไฟคือโมหะ) ขจัดความขัดแย้ง โดยกรอบอริยมรรค 8 กล่าวคือวิธีการระงับอริกรรมหรือสิ่งที่เป็นคติความของพระสงฆ์ ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

5.1 สัมมุขาวินัย คือ ระเบียบปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หมายถึง การที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาประชุมพร้อมหน้ากันนำประเด็นปัญหามาพูดคุยกันแล้วหาข้อยุติ

5.2 เขกขยติกาวินัย ระเบียบปัญหาความขัดแย้งตามเสียงข้างมาก เหมือนกระบวนการประชาธิปไตย

5.3 ดิณวัตถาคารกะบางกรณีที่ไม่สามารถแก้ปัญหาจนทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและจะลุกลามไปสู่ความรุนแรงทำให้เกิดความแตกแยกและคู่กรณีก็ตระหนักรู้ข้อเท็จจริงนี้ กรณีเช่นนี้อาจนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ 3 ก็ได้ นั่นคือ การประนีประนอม ที่เรียกว่า “ดิณวัตถาคารกะ”

6. วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ วิธีหลักวิธีหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิธีไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นกลาง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างมากมายที่ปรากฏในคัมภีร์คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้ทำหน้าที่นี้ในหลายกรณีด้วยกัน ทั้งในกรณีความขัดแย้งในคณะสงฆ์ ความขัดแย้งในวงศ์พระญาติและความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยสามารถสรุปประมวลได้ ดังนี้

ท่าทีต่อการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง มนุษย์ไม่ควรนิ่งดูตายในกรณีความขัดแย้งทางสังคม หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกันเป็นหน้าที่ของชาวพุทธในการเข้าไปแทรกแซงเมื่อมีความขัดแย้งกันในชุมชน ดังคราวหนึ่งได้ทรงดำเนินพระอานนทและหมู่คณะที่วางเฉยเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างพระสารีบุตรกับพระอุททียครั้งนั้นพระอุททียได้คัดค้านคำสอนของพระสารีบุตรถึงขั้นจ้วงจาบจนพระสารีบุตรนั่งเงียบพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนทว่า “ดูกรอานนท ไฉนพวกเธอจึงวางเฉยต่อภิกษุผู้เถระซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ เพราะการปล่อยให้พระเถระถูกจ้วงจาบ ไม่ถือว่าเป็นความกรุณา”

หลักการของการไกล่เกลี่ย ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญมากในการระงับความขัดแย้ง หรือเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการคืนดีกัน ซึ่งมีหลักการดังนี้

6.1 ให้ความสำคัญกับ “คน” หรือมิติทางด้านอารมณ์ เพราะอุปสรรคที่ทำให้ความขัดแย้งแก้ไขได้ยาก ก็คืออารมณ์ของคู่ขัดแย้ง ทำให้คู่ขัดแย้งยากที่จะทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาได้ตรงตามความจริงหรือคำนึงถึงความถูกต้อง

6.2 ช่วยจัดอภุศลมูลในใจคู่ขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่สำคัญประการแรกคือ จัดอภุศลมูลในคู่ขัดแย้งให้หมดไป ไม่ว่า โภคะ โทสะ โมหะตามหลักการ “พึงเอาชนะความโกรธด้วยการไม่โกรธตอบ พึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี พึงเอาชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงเอาชนะความเท็จด้วยสัจจะ”

6.3 กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งถูกคิด ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง ในการลดอกุศลมูล ในใจของคู่ขัดแย้ง บ่อยครั้งเป็นการยากที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำได้ด้วยการเทศนาสั่งสอน สิ่งที่สามารถทำได้และน่าทำเป็นอย่างยิ่งคือการช่วยให้คู่ขัดแย้งเกิดถูกคิดและเห็นปัญหาด้วยตนเอง

6.4 ช่วยให้ผู้ขัดแย้งหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้ไกล่เกลี่ยควรช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบ และบรรลุข้อตกลงด้วยตนเอง ความขัดแย้งจะเปลี่ยนเป็นความคืนดีได้ก็ต่อเมื่อคู่ขัดแย้งพอใจ ข้อตกลง และคู่ขัดแย้งจะพอใจข้อตกลงได้ต่อเมื่อเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของตนเอง

6.5 สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่ขัดแย้ง ความไว้วางใจอย่างแรกที่ต้องสร้างขึ้น ก็คือความไว้วางใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ย หากคู่ขัดแย้งเห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่เป็นกลาง ลำเอียงเข้าข้าง อีกฝ่ายหนึ่ง การไกล่เกลี่ยย่อมล้มเหลวตั้งแต่นั้น

6.6 พุดด้วยสัจจะ เมตตา ขันติ และสติ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีสัจจะ เมตตา และปัญญา แต่จะทำเช่นนั้นได้ต้องมีขันติและสติมาประกอบด้วย

7. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสังคม

พระพุทธศาสนามีหลักการที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้งในสังคมได้โดยวางหลักปฏิบัติ เริ่มจากการชื่นชมและการติเตียนที่ถูกต้อง กล่าวคือยกย่องคนที่ควรยกย่อง (บุคคลุเหตุ บุคคลุหารห) และการติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน (นิบุคคลุเหตุ นิบุคคลุหารห) โดยวิธีดังนี้

7.1 การยกย่องสามารถทำได้โดย ปัดคัมพะ หมายถึง การยกย่องการเชิดชู เทิดทูน สันนิษฐาน สักการะ หมายถึง การบูชาด้วยเรื่องสักการะ เช่น นำกระเช้าดอกไม้ไปถวายพรวันเกิด ถ้าจัดการทางพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยสิ่งของ สัมมานะ หมายถึง การยอมรับนับถือ ยึดเป็นคติเป็นแบบอย่าง รวมไปถึงการเชื่อฟังโอวาท คำแนะนำแล้วปฏิบัติตาม คำสอน หรือคำแนะนำที่ชอบ ธรรมนั้น จัดเข้าในหลักปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตาม คำสั่งสอน

7.2 การติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน ที่มีพฤติกรรมจำพวกคนพาล พุด ทำและคิดชั่ว เป็นนิสัย บาปบุคคล หมายถึง บุคคลที่ชอบทำบาปหรือบุคคลชั่วเนื่องจากเป็นบุคคลที่ทำชั่วทั้งกาย วาจา และใจ หมกมุ่นอยู่ในความชั่ว ไม่สนใจความดี และทุมเมธบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีบอดจากปัญญา ได้แก่ บุคคลที่ดำเนินชีวิตด้วยโมหะ ความเขลาปราศจากปัญญา ทำให้ชีวิตประสบกับความหายนะ ความถดถอย นอกจากนี้ยังสร้างปัญหาให้แก่บุคคล และสังคมอีกด้วย

7.3 ใช้หลักการแห่งความเอื้ออาทร อันเป็นอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้หลักการในการเผยแผรพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ทำสิ่งใดก็แล้วแต่ให้เป็นไปประกอบด้วย พุทธุนหิตาย เพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก พุทธุนสุขาย เพื่อความสุขของชนหมู่มาก และโลกานุกมฺปาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก ถ้ามุญษย์ดำรงตนในหลักการ

แห่งความเอื้ออาทร ดังต่อไปนี้ นอกจากจะไม่ก่อความขัดแย้งแล้วยังก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ได้อีกมากอันประกอบด้วย

7.3.1 ทาน การให้ เป็นหลักการเบื้องต้นของคำสอนด้านสังคมที่มุ่งให้คนเอื้ออาทรต่อกัน

7.3.2 จาคะ การเสียดสละทั้งสิ่งของและความไม่ดิไม่งามตัวเอง แต่ในประเด็น บทความนี้มุ่งถึงการเสียดสละสิ่งของภายนอกตัวที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

7.3.3 อโกละ ความไม่โลภ ที่มุ่งสอนให้คนรู้จักพอ ใช้ชีวิตอย่างพอเหมาะพอควร โดยเฉพาะเรื่องของการบริโภคที่ไม่มุ่งเพื่อตัวเองเป็นสำคัญ

7.3.4 สันโดษ ความมกน้อย โดยมีหลักการปฏิบัติ 3 ประการ คือ ขณาลาภะ ควรแก่ฐานะหรือสถานภาพของตัวเอง ขณาละ ควรแก่สมรรถภาพหรือความสามารถของตนเอง และขณาสารูปะ ควรแก่ศักดิ์ศรี หมายถึง ยินดีในสิ่งที่จะได้มาอย่างสุจริต แม้จะเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยก็ตามก็เป็นสิ่งที่น่ายินดี และหลักการสุดท้ายได้แก่เวทยาวัจฉมัย คือ ความดีที่เกิดจากการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมเป็นหลักที่มุ่งให้คนรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่คนอื่น และสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชนี บุณนาค (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การระดมพลังและการเข้าร่วมการคัดค้าน การสร้างกระเช้าลอยฟ้าดอยสุเทพ : การศึกษาแนวคิดจิตวิทยาสังคม มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการต่อต้านการสร้างกระเช้าลอยฟ้าของ จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งศึกษาระดับความลึกและแบบแผนของการเข้าร่วมการคัดค้านของผู้เข้าร่วม การคัดค้านที่ผ่านมา 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลการชักจูงที่บุคคลได้รับกับ การเข้าร่วมการคัดค้านของการสร้างกระเช้าลอยฟ้าของบุคคลเหล่านั้น 3) เพื่อศึกษาว่าในบรรดา ปัจจัยต่าง ๆ ที่ศึกษานั้น ปัจจัยใดมีบทบาทต่อการเข้าร่วมการคัดค้านของบุคคลเหล่านั้นมากที่สุด ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ชาวอำเภอเชียงใหม่ที่ได้เข้าร่วมการคัดค้านที่ผ่านมา จำนวน 100 คน และที่ไม่ได้เข้าร่วมการคัดค้านที่ผ่านมา 60 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ พระสงฆ์ นักวิชาการและนักศึกษา และชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 60 ของผู้เข้าร่วมการคัดค้าน ได้เข้าร่วมการคัดค้านในระดับต่ำ มีเพียงร้อยละ 12 เท่านั้น ที่เข้าร่วมการคัดค้านในระดับสูง นอกจากนั้นพบว่า แบบแผนของการเข้าร่วมการคัดค้านเป็นไปตามแบบแผนของกัตต์แมนส่วนผู้ที่ ไม่ได้เข้าร่วมการคัดค้านนั้น พบว่า มีลักษณะทางจิตวิทยาสังคม อันได้แก่ ระดับความเป็นอนุรักษ์นิยม ที่สอดคล้องต่อการสร้างกระเช้าลอยฟ้า และระดับความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะได้รับการเข้าร่วม

คัดค้าน แตกต่างจากผู้เข้าร่วมคัดค้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในบรรดาตัวแปรอิสระที่ศึกษาพบว่า มีเพียงทัศนคติทางลบต่อการสร้างกระเช้า ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อว่า การสร้างกระเช้าจะทำลายสภาพแวดล้อมเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมการคัดค้าน แต่ความสามารถในการอธิบายความผันแปรของการเข้าร่วมการคัดค้านมีเพียงร้อยละ 12 เท่านั้น นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเรื่องของอิทธิพลการชักจูงยังแสดงให้เห็นว่า การชักชวนให้เข้าร่วมการคัดค้านเท่านั้นที่ประสบผลในการกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมการคัดค้าน

ศาสตราจารย์ เพ่งแพ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร การดำเนินโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งกรณีท่อส่งก๊าซชานานามีสาเหตุจาก 1) การมีปรัชญาการมองโลกที่แตกต่างกัน ระหว่างรัฐกับผู้คัดค้านโครงการ ในเรื่องมนุษยกับธรรมชาติ ความหมายของการพัฒนา การชดเชย และทดแทนธรรมชาติ และภารกิจทางสังคม 2) การขาดกลไกและกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย 3) ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย ผลการวิจัยพบว่า เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น รัฐได้ใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบดั้งเดิม คือ การใช้อำนาจรัฐเข้าบีบบังคับ การข่มขู่คุกคาม และระบบอุปถัมภ์ ซึ่งสะท้อนทัศนะของฝ่ายรัฐที่มองความขัดแย้งแบ่งแยกเป็นสองฝ่าย คือ มองกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการว่าเป็นพวกเดียวกับรัฐ ขณะที่ฝ่ายผู้คัดค้านโครงการนั้นเป็นศัตรู ผลการวิจัยยังพบว่าการใช้สื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่สองระดับคือ สื่อมวลชนระดับชาติ และสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น โดยรัฐสามารถปิดกั้นไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้านเข้าไปมีบทบาทในการใช้สื่อระดับชาติ และระดับท้องถิ่นได้เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านใช้เวทีของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประชาชนนิยมหลักเป็นเวทีหลักในการต่อสู้ โดยมีข้อสังเกตว่า การที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพด้านการเงินและบุคลากรที่สูงกว่า ทำให้รัฐสามารถถ่ายทอดแนวคิดและและกิจกรรมของกลุ่มตนให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าฝ่ายผู้คัดค้านโครงการ

วรเชษฐ์ หน่อคำ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผู้นำท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนชนบท การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งในชุมชนชนบท และศึกษากลไกและวิธีการที่ผู้นำท้องถิ่นใช้จัดการกับความขัดแย้ง การศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการพูดคุยสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งในชุมชนมีทั้งความขัดแย้งรุนแรงชัดเจนและความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงชัดเจน ตัวอย่างของความขัดแย้งที่ชัดเจนรุนแรง ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ มีสาเหตุมาจากการติดสิ่งเสพติดของสมาชิกบางคน การเล่นการพนัน การแบ่งปันมรดกของครอบครัวไม่เท่ากัน

ความขัดแย้งของสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชน ได้แก่ การแย่งชิงน้ำเพื่อการเกษตร สัตว์เลี้ยงไปทำ ความเสียหายพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน การพูดกล่าวร้ายหมิ่นประมาทกัน และเรื่องการเตรียม พื้นที่เพาะปลูกกรูล่าที่ดินของผู้อื่น ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองกรณีการแย่งชิงกัน ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและเรื่องของผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ทำหน้าที่ ผู้นำที่ดีชอบเอารัดเอาเปรียบกับ ชาวบ้านที่ไม่ใช่หมู่พวกของตนเอง ความขัดแย้งในเรื่องของทรัพยากร เช่น มีการบุกรุกตัดไม้ ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน มีการลักลอบตัดไม้ไปขาย สมาชิกในชุมชนใช้สารเคมีในการเกษตร ไม่ระมัดระวังเอาไปทิ้งและล้างภาชนะในละอุน้ำของหมู่บ้าน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้าน กับพระสงฆ์และมรรคทายกในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของวัด ความขัดแย้งเรื่องของการศึกษา ในชุมชนพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเล็กในหมู่บ้านไม่พอใจที่ผู้นำหมู่บ้านไม่ตัดตั้งศูนย์อบรมเลี้ยงดูเด็กเล็ก และความขัดแย้งระหว่างสมาชิกชุมชนกับทางการ เช่น กรณีองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เวนคืนเอา ที่ดินทำกินของชาวบ้านเพื่อปลูกป่าการจัดการความขัดแย้ง ผู้นำท้องถิ่นใช้การป้องกันความขัดแย้ง ไม่ให้เกิดขึ้นการควบคุมกับความขัดแย้ง และระงับแก้ไขคดีความขัดแย้ง โดยใช้มิติแห่ง อำนาจเป็นกลไกในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัวหรือญาติ สถาบันวัด สถาบันกลุ่มองค์กร สถาบัน การเมืองการปกครอง ประเพณีความเชื่อ กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบข้อบังคับชุมชน เพื่อจัดการกับ ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ปริธา สมภมิตร (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งของชุมชนอันเนื่องมาจาก นโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐ : กรณีศึกษาชุมชนแหลมฉบัง อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายการเวนคืนที่ดินของ รัฐกับชุมชนแหลมฉบัง อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการ ชุมชน ประสิทธิภาพและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยใช้ วิธีการศึกษา เชิงคุณภาพจากการสำรวจเอกสารและสัมภาษณ์เจาะลึก ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแหลมฉบัง มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีตตั้งแต่รัชกาลที่ 5 คนในชุมชนมีวิถีชีวิตทางด้านประมงเป็นหลัก ทางการทำเรือต้องการใช้พื้นที่ในเขตชุมชนเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือแหลมฉบัง จึงได้มีนโยบาย เวนคืนที่ดินซึ่งเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งระหว่างท่าเรือกับชาวบ้านแหลมฉบัง นโยบาย การเวนคืนที่ดินของรัฐที่มาจากหรือนโยบายไปปฏิบัติแบบบนล่าง (Top - down) ก่อให้เกิด ปัญหาความขัดแย้งเรื้อรังระหว่างการทำเรือแหลมฉบังกับคนในชุมชนและมีผลกระทบด้านลบ ต่อคนในชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ทางด้านกายภาพ กระบวนการจัดการความขัดแย้ง โดยการท่าเรือใช้รูปแบบการใช้วาทกรรม คือ การให้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา หรือการว่าจ้างสื่อมวลชนทำการประชาสัมพันธ์ และการใช้กลไกของรัฐด้านการปราบปราม คือ การใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและกำลังตำรวจ หรือการตัดน้ำตัดไฟชาวบ้าน เพื่อต้องการให้คน

ในชุมชนออกจากพื้นที่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ กระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชนใช้รูปแบบการจัดองค์กรชุมชนและการชุมนุมประท้วง ชาวบ้านในหมู่บ้านแหลมฉบังได้ต่อต้านนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ชาวบ้านสามารถที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เวนคืนของการท่าเรือได้ มาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ การรวมตัวกันของชาวบ้านที่มาจากพื้นฐานความเป็นเครือญาติ และระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันกับทะเล แนวทางในการแก้ไขปัญหา นโยบายเวนคืนที่ดินคือรัฐต้องเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย รวมทั้งรัฐจะต้องเปิดรับมุมมองของประชาชน

ช่วงชัย ธรรมัน (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสาเหตุและการจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงานพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในสำนักงาน เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ผู้บริหารระดับหัวหน้ากลุ่ม และผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน จำนวน 76 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้ศึกษาใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยคำนวณสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุและการจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 จำแนกเป็นรายด้านคือ สาเหตุด้านองค์ประกอบส่วนบุคคลอันดับแรกคือ ความรู้สึกและทัศนคติที่แตกต่างกัน รองลงมาคือ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สาเหตุด้านปฏิสัมพันธ์ในการทำงาน อันดับแรกคือ การไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รองลงมาคือ การแบ่งพรรคแบ่งพวก สาเหตุด้านสภาพองค์กรอันดับแรกคือ การมีโครงสร้างองค์กรที่ไม่ชัดเจน รองลงมาคือ ความไม่ชัดเจนในบทบาทของบุคลากร วิธีจัดการกับความขัดแย้งของผู้บริหารในสำนักงานใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งเรียงตามลำดับ คือ การประนีประนอม การแก้ไขปัญหาคารลิกเลียง การกลบเกลื่อน และการบังคับ

เสรี วงษ์มณฑา (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดศิขณภู จังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดศิขณภู จังหวัดจันทบุรี และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดศิขณภู จังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยมีการสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดศิขณภู จำนวน 400 ชุด การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่าความแตกต่าง ค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า เพศ อายุ การศึกษาสูงสุด และรายได้ต่อเดือนของนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดศิขณภู จังหวัดจันทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน

จะมีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาวัดศิขณภูมิจังหวัดจันทบุรีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศ และอายุ ไม่แตกต่างกัน จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาวัดศิขณภูมิจังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้ง 6 ด้าน ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติและการจัดแบ่งพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดลอม ด้านการมีส่วนร่วมด้านอำนวยความสะดวก ด้านการจัดการการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ด้านการให้บริการ

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษางานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาศิขณภูมิจังหวัดจันทบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมความคิดเห็นต่อกิจกรรมทางศาสนาและความพึงพอใจต่อบริการเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประชาชนที่มีต่องานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาศิขณภูมิจังหวัดจันทบุรี การวิจัยจะใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อมานมัสการรอยพระพุทธบาทโดยตรง นอกจากนี้ประชาชนที่มาร่วมงานค่อนข้างเห็นด้วยกับกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นและค่อนข้างพึงพอใจต่อบริการที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมยังไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในการจัดงานเทศกาลประจำปี ดังเช่น นมัสการรอยพระพุทธบาทเขาศิขณภูมิ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นงานวิจัยในครั้งริเริ่มเบื้องต้น (Exeloratory Research)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ที่เป็นการแสวงหาสาเหตุ ปัจจัย และวิธีแนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาท เขาคิชฌกูฏ โดยผสมผสานระหว่างการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสำรวจ ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การวิจัยเชิงสำรวจ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้เป็นการมุ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ดังนี้

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น เอกสารการประชุมกลุ่ม บันทึกรการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เอกสาร ชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guided) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ รวม 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview)

2.1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) จะใช้เพื่อศึกษาชุมชนในฐานะที่เป็นบริบท ของพื้นที่การศึกษาเป็นรูปแบบที่ใช้แนวการสัมภาษณ์กลุ่มในการวิเคราะห์ชุมชน โดยอาศัย ผู้ให้ข้อมูลหลากหลายในชุมชน ได้แก่

- 2.1.1 กลุ่มชาวบ้านละแวกเชิงเขาคิชฌกูฏ
- 2.1.2 กลุ่มผู้ประกอบการค้าบริเวณเขาคิชฌกูฏ
- 2.1.3 กลุ่มผู้นำชุมชน
- 2.1.4 กลุ่มคณะสงฆ์

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) จะมุ่งรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) โดยการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึกโดยอาศัยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งจากภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน

ชื่อ-สกุล	สถานภาพในการให้ข้อมูล
2.2.1 หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	ผู้มีอำนาจในการดูแลเขาคิชฌกูฏ
2.2.2 เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี	ผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์
2.2.3 นายอำเภอเขาคิชฌกูฏ	ผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่น
2.2.4 นายวันชัย อิงขจร	ผู้นำส่วนท้องถิ่น
2.2.5 ประชาชนผู้มาท่องเที่ยวแสวงบุญ	ผู้ไม่มีส่วนได้เสีย
2.2.6 ผู้ใหญ่บ้านในตำบลพลวง	ผู้นำส่วนท้องถิ่น
2.2.7 อดีตผู้ใหญ่บ้าน กำนัน	ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย
2.2.8 เจ้าอาวาสวัดกะทิง	ผู้ร่วมกับท่านพ่อเขียนบุกเบิก เส้นทางสู่อุทยานเขาคิชฌกูฏ
2.2.9 นายบุญเลื่อน ทองคำ	ราษฎรอาวโส น้องชายท่านพ่อเขียน
2.2.10 ชาวบ้านพลวง	ทายาทตระกูลดั้งเดิมรุ่นหลาน

3. การสังเกตการณ์ เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การศึกษาครั้งนี้แบ่งตามกระบวนการวิธีการสังเกตได้ 2 ประเภท คือ

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้พัฒนารูปแบบของกระบวนทำให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การตั้งประเด็น การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกที่เข้าร่วมทำกิจกรรม

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participative Observation) คือ การที่ผู้วิจัยสังเกตการณ์จากปรากฏการณ์สำหรับการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยจะอาศัยประสบการณ์จากการเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดกะทิงมากกว่า 5 พรรษา เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในฐานะของผู้สังเกตการณ์แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์จริงและยังเคยได้รับมอบหมายจากพระครูธรรมสรคุณ (ท่านพ่อเขียน) ให้เป็นผู้ดูแลลานพระสี่ล้อ ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ จนถึงปี พ.ศ. 2555 อันเป็นปีที่ท่านพ่อมรณภาพลง

การวิจัยเชิงสำรวจ

การสำรวจความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาร่วมงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรีที่มีจำนวนมากกว่า 100,000 คน เนื่องจากมีหลักฐานการขายบัตรเพื่อนั่งรถขึ้น-ลงเขาในปี พ.ศ. 2557 เป็นจำนวนมากกว่า 1,300,000 ใบ ดังนั้นตามแนวคิดของยามานะ (Yamane. 1973 : 48) เราสามารถเก็บกลุ่มตัวอย่างอย่างมีคุณภาพจำนวน 400 ราย ส่วนเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง (Sample Technique) จะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เนื่องจากการขาดข้อมูลพื้นฐานที่จะช่วยวางแผนในการสุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) พฤติกรรม ความคิดเห็น และความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษางานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี โดยมีการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและความพึงพอใจในการบริการ

องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหาสรุป ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สัญชาติ การศึกษา อาชีพ ภูมิภาค รายได้ โดยมีลักษณะแบบปลายปิด (Close - ended) และเลือกตอบ (Check - list)

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน โดยมีลักษณะแบบปลายปิด (Close - ended) ที่ให้เลือกระดับความคิดเห็น เช่น เห็นด้วยมาก ค่อนข้างเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ค่อนข้างไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยมากมาก เป็นต้น

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไร โดยมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open - ended)

ผู้วิจัยจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับช่วยเก็บข้อมูล ได้แก่ เทปบันทึกเสียง โดยการบันทึกนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง และกล้องถ่ายรูปดิจิทัลสำหรับถ่ายบรรยากาศพื้นที่วิจัย เช่น ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ระหว่างผู้ศึกษาวิจัย กับผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-informants) อันจะยังผลให้เป็นหน่วยในการช่วยเตือนความจำได้อีกวิธีทางหนึ่ง เป็นต้น

3.1.2 การแนะนำตัวเอง โดยผู้วิจัยจะทำการแนะนำตัวเอง ด้วยการอธิบายว่าเป็นใคร มาจากไหน ทำไมจึงเลือกมาทำวิจัยในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ โดยจะบอกถึงวัตถุประสงค์และผลที่ตามมาจากการวิจัย

3.2 การสร้างความไว้วางใจ (Rapport) ในการให้ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น เป็นเรื่องของมิตรจิตมิตรใจ การผูกมิตรไมตรีจนกระทั่งชาวบ้านมีความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยจะสร้างความไว้วางใจให้ชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพร้อมที่จะให้ข้อมูล บางครั้งอาจอาศัยการขอความอนุเคราะห์ให้บุคคลในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านเชื่อถือพามาพบและทำความรู้จักด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง ทั้งนี้รวมไปถึงกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มเจ้าคณะปกครองสงฆ์ กลุ่มนักร้องเมือง กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย เป็นต้น

3.3 การเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อมีกิจกรรมของชุมชนหรือของชาวบ้าน ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของพื้นที่ที่วิจัยด้วยเสมอ เช่น การจัดงานทอดผ้าป่าสามัคคี การประชุมของคณะสงฆ์การประชุมสัมมนาของผู้นำชุมชน เป็นต้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หรือผู้ที่รู้เรื่องนั้น ๆ ดี จะสัมภาษณ์ด้วยการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่ต้องการ เช่น ปัจจัยสาเหตุของความขัดแย้ง เงื่อนไขกึ่งกลางที่ทุกฝ่ายน่าจะรับได้ และแนวทางอันเป็นจุดเริ่มต้นของหนทางสู่การสร้างความสมานฉันท์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งหมายถึง การกระทำต่อกันระหว่างบุคคล ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หรือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือการเฝ้าดูพฤติกรรมทางสังคม โดยที่ผู้วิจัยมิได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือร่วมกระทำในเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยเฝ้าดูอยู่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในแบบผสมผสานที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ จะใช้การวิเคราะห์ในเชิงสถิติผสมกับการตีความในเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ในเชิงสถิติ

1.1 การวิเคราะห์ตัวแปรส่วนบุคคลจะใช้ค่าการวิเคราะห์ตัวแปรส่วนบุคคล (ตัวแปรต้น) จะใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา คือ โดยการนำ มาแจกแจงความถี่ (Frequency) คำนวณเป็นค่าร้อยละ (Percentage) นอกจากนี้ยังใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) แล้วนำเสนอในรูปตารางความเรียง

1.2 การวิเคราะห์ตัวแปรต้นหรือตัวแปรตามจะใช้ค่าการวิเคราะห์ตัวแปรตามจะใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา โดยนำเสนอในรูปแบบของค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย สำหรับการตอบแบบสอบถาม สร้างขึ้นตามลักษณะการสร้างแบบวัดทัศนคติที่เรียกว่า (Likert Scale) แต่ใช้ตัวเลือกตอบแบบ 4 ระดับ โดยตัดระดับไม่แน่ใจหรือระดับปานกลางออก เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มที่ตอบโดยอาศัยความศรัทธาที่มีต่อศาสนาจึงอาจเลือกระดับกลางมาก ทำให้ข้อมูลความผิดพลาดผู้วิจัย จึงใช้ 5 ระดับเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงจุดยืนในเชิงลบหรือเชิงบวกออกมาให้ชัดเจน ในแต่ละระดับกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน	ระดับคะแนน
เห็นด้วยมาก	5
ค่อนข้างเห็นด้วย	4
ไม่แน่ใจ	3
ค่อนข้างไม่เห็นด้วย	2
ไม่เห็นด้วยมาก	1

ในการตีความค่าเฉลี่ยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คะแนนระหว่าง 4.51 - 5.00	แสดงว่า	เห็นด้วยมาก
คะแนนระหว่าง 3.51 - 4.50	แสดงว่า	ค่อนข้างเห็นด้วย
คะแนนระหว่าง 2.51 - 3.50	แสดงว่า	ไม่แน่ใจ
คะแนนระหว่าง 1.51 - 2.50	แสดงว่า	ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
คะแนนระหว่าง 1.00 - 1.50	แสดงว่า	ไม่เห็นด้วยมาก

2. การวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

2.1 การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ หมายถึง การวิเคราะห์ขั้นตอนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่อง และสอดคล้องกันในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ เช่น การมีส่วนร่วมในการรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การตัดสินใจและการบริหารจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม เป็นต้น

2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การจำแนกและอธิบายว่า กลุ่มคนต่าง ๆ ผู้มีส่วนได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิษณภูมิ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีรูปแบบความสัมพันธ์อะไรบ้าง และในแต่ละรูปแบบเกิดขึ้นในบริบท เช่นใด เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์ในรายงานวิจัยฉบับนี้ประกอบไปด้วย

2.2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการระหว่างคนสองคนที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผู้อุปถัมภ์จะมีบทบาทเป็นผู้ให้การคุ้มครองและความก้าวหน้าทางสังคมและผลประโยชน์แก่ผู้ใต้อุปถัมภ์ โดยจะต้องยึดถือค่านิยมแบบพระเดชพระคุณ ในขณะที่ผู้ใต้อุปถัมภ์จะมีบทบาทในการรับใช้ผู้อุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือเคลื่อนไหวกิจกรรมประเพณีเพื่อต่อต้านการปลดเจ้าอาวาสวัดกะทิงออกจากตำแหน่ง เป็นต้น ผู้ใต้อุปถัมภ์จะมีค่านิยมในแบบจงรักภักดี กตัญญูรู้บุญคุณคน

2.2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและชนชั้น กลุ่มสังคมในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามามีกิจกรรมร่วมกัน โดยตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นระบบ เช่น กลุ่มชาวบ้านวัดพลวง กลุ่มชาวบ้านวัดกะทิง กลุ่มคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ในขณะที่ชนชั้นทางสังคม หมายถึง กลุ่มคนที่มีตำแหน่งทางสังคมร่วมกันในทางการเมือง เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาสนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น หรือแม้กระทั่ง กระบวนการผลิต ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตหรือการใช้แรงงาน เช่น ชนชั้นนายทุน ประกอบการค้าขาย หรือผู้ใช้แรงงานบนเขาภิษณภูมิ เป็นต้น

2.2.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำและประชาชน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นในสังคมที่มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงินทอง ตำแหน่งยศ ลาก สถานภาพหรือความรู้ ดังนั้น คนในสังคมจึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ ชนชั้นนำ (Elite) คือ คนกลุ่มน้อยที่มีเงิน มีอำนาจ มีตำแหน่ง สถานภาพหรือความรู้มากจนเป็นกลุ่มที่มีอำนาจนำในสังคม ในการนี้อาจเป็นได้ทั้งในรูปแบบของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ นักการเมือง ข้าราชการ และนักธุรกิจการเมือง ในขณะที่ประชาชน (Mass) จะหมายถึง ประชาชนผู้คนส่วนใหญ่ ที่ไร้ซึ่งอำนาจเนื่องจากขาดทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ขาดเงินทอง ขาดอำนาจ ขาดตำแหน่ง เป็นต้น

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษานำเสนอผลงานเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์ของรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
3. แนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

บริบททางประวัติศาสตร์ของรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

ในการศึกษาถึงเรื่องราวความเป็นมาเป็นไปทางประวัติศาสตร์ของรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นที่มาของการเกิดความขัดแย้งที่สะสมมาตั้งแต่อดีตและมีการก่อรูปให้เห็นในเชิงประจักษ์เมื่อพระครูธรรมสารคุณ (ท่านพ่อเขียน) ได้มรณภาพลงในปี พ.ศ. 2555 ผู้วิจัยเห็นว่า ในการถอดบทเรียนหรือปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ อันนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และยังไม่สามารถแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้จึงเลือกแนวทางการศึกษาในเชิงคุณภาพในการศึกษาหาความจริง ทั้งนี้เนื่องจากฐานคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีฐานความเชื่อว่า สังคมมีปัจจัยหรืออิทธิพลอย่างหนึ่งอย่างใดทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น อีกทั้งสังคมเป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตคน ด้วยหลักคิดดังกล่าว จึงนำไปสู่แนวทางการศึกษาปัญหาด้วยการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ได้แก่ การเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันที่มักส่งผลสู่ออนาคต ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองการที่จะศึกษาให้เห็นถึงสภาพต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาในหลายมิติที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่ได้จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ แนวทางการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ทางการบอกเล่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการทั้งที่มีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการอาศัยประสบการณ์ของผู้วิจัยในฐานะทายาทตระกูลดั้งเดิมรุ่นหลาน ประกอบเข้าด้วยกันหลายด้าน ดังนั้น ในการอธิบายถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่สามารถมองเห็น

รอยปริ้วาของการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจะแบ่งยุคของบริบททางประวัติศาสตร์ออกเป็น 2 ยุคใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ยุคเริ่มแรก : การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ ก่อนการนำของหลวงพ่อเขียน

2. ยุคที่สอง : การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ ภายใต้การนำของหลวงพ่อเขียน

ยุคเริ่มแรก : การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏก่อนการนำของหลวงพ่อเขียน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ ก่อนที่จะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเชิงศาสนา จนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปอย่างกว้างขวางในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินั้น ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบว่า เมื่อพ.ศ. 2397 โดยมีนายตั้ง สิงขรบาท พร้อมด้วยพวกหลายคนด้วยกัน ได้พากันเดินทางขึ้นบนเขา เพื่อหากฤษณะกะลาพักมาขาย ทำที่พักไว้บนเขาหลายวัน ตอนกลางวันต่างคนต่างก็ออกไปแสวงหาโชคลาภ วันหนึ่งพากันกลับที่พักไม่ถูก ต่างพากันเดินวนอยู่บนเขาหลายรอบ วนเวียนไปมาก็มาที่แห่งนี้หลายครั้งจนเหนื่อยอ่อนในที่นั้นเป็นหินลานกว้างใหญ่ จึงพากันขึ้นไปพักเหนื่อยเพื่อคนหนึ่งของนายตั้งได้ถอนหญ้าเพื่อจะนอนพักก็พบแหวนใหญ่ขนาดสวมหัวแม่เท้าได้ เมื่อช่วยกันตรวจดูก็ปรากฏว่าเป็นแหวนทำด้วยนาค เมื่อพบโชคลาภเช่นนี้ก็ช่วยกันถอนหญ้าเพื่อแสวงหาโชคกันใหญ่ ตอนนี้ไม่พบอะไร นอกจากหินแผ่นหนึ่งมีพื้นที่เป็นรอยรูปก้นหอย หลังจากนั้นก็กลับบ้านได้อย่างสะดวกง่ายดาย ต่อมานายตั้ง นายนำ นายปลื้มได้นำบุตรชายไปอุปสมบทที่วัดพลับ อ.เมือง จ.จันทบุรี เมื่อบวชลูกชายเรียบร้อยแล้ว จึงกลับบ้านไม่ทัน จึงค้างคืนที่วัดนั้น รุ่งขึ้นก็ไปงานเทศกาลปิดทองรอยพระพุทธบาทจำลอง นายตั้ง จึงซื้อทองไปปิดรอยพระพุทธบาทจำลองนั้น เมื่อปิดแล้วจึงพูดขึ้นว่า พระพุทธบาทที่เขาเช่นนี้ที่บ้านผมก็มีเหมือนกัน พระได้ยินเช่นนั้นก็จึงเรียนให้เจ้าอาวาสวัดตราบ สมัยนั้นหลวงพ่อเพชรเป็นเจ้าอาวาสวัดพลับ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 8 - 10)

การค้นพบรอยพระพุทธบาทตามประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏนี้ สอดรับกับคำให้สัมภาษณ์ของหลวงพ่อเขียน ที่เคยเล่าให้ผู้วิจัยฟังในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งพอสรุปได้ว่า การค้นพบเกิดจากนายตั้ง สิงขรบาท พร้อมด้วยพวกหลายคน ได้เดินทางขึ้นเขาเพื่อหาไม้กฤษณะกะลาพักมาขาย นายตั้งได้พักที่บนเขาหลายวัน โดยตอนกลางวันจะแยกกันออกไปหาไม้กฤษณะแต่มาวันหนึ่งหลงทางกลับที่พักไม่ได้ เพราะเดินวนอยู่บนเขาหลายรอบจนเหนื่อย จึงพากันไปพักบริเวณหินที่มีลานกว้างใหญ่ ในระหว่างนั้นเพื่อนของนายตั้งได้ถอนหญ้า

เพื่อจะทำที่นอนพัก ก็ไปพบแหวนใหญ่ขนาดเท่าหัวแม่เท้าได้วงหนึ่ง แหวนนั้นทำด้วยนาค ดังนั้นจึงช่วยกันถอนหญ้าเพื่อหาทรัพย์สมบัติเพิ่มเติม แต่ก็ไม่พบอะไร นอกจากแผ่นดินที่มีลักษณะเป็นรอยรูปก้นหอย และพบทางที่จะกลับบ้านได้ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 15)

การค้นพบรอยพระพุทธรูปเกิดจากนายตั้ง ลิงขรบาท พร้อมด้วยพวกหลายคน ได้เดินทางขึ้นเขา เพื่อหาไม้กฤษณาแกะลำพักมาขาย นายตั้งได้พักที่บนเขาหลายวัน โดยตอนกลางวันจะแยกกันออกไปหาไม้กฤษณาแต่มาวันหนึ่งหลงทางกลับที่พักไม่ได้ เพราะเดินวนอยู่บนเขาหลายรอบจนเหนื่อย จึงพากันไปพักบริเวณหินที่มีลานกว้างใหญ่ ในระหว่างนั้น เพื่อนของนายตั้งได้ถอนหญ้าเพื่อจะทำที่นอนพัก ก็ไปพบแหวนใหญ่ขนาดเท่าหัวแม่เท้าได้วงหนึ่ง แหวนนั้นทำด้วยนาค ดังนั้นจึงช่วยกันถอนหญ้าเพื่อหาทรัพย์สมบัติเพิ่มเติม แต่ก็ไม่พบอะไร นอกจากแผ่นดินที่มีลักษณะเป็นรอยรูปก้นหอย และพบทางที่จะกลับบ้านได้ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 16)

ต่อมา นายตั้ง และพวก ได้ไปร่วมอุปสมบทที่วัดพลับ อ.เมือง จ.จันทบุรี เมื่อพิธีบวชเสร็จกลับบ้านไม่ทัน จึงต้องค้างที่วัด พอตอนรุ่งเช้า นายตั้งจึงไปร่วมงานปิดรอยพระพุทธรูปจำลองเมื่อซื้อทองไปปิดรอยพระพุทธรูป นายตั้งก็เห็นว่ารอยพระพุทธรูปจำลองก็มีลักษณะเหมือนกับที่นายตั้งเคยเจอบนเขาที่เคยไปหลงทางตอนไปหาไม้กฤษณา พระภิกษุในวัดได้ยื่นนายตั้งพูดจึงไปเรียนหลวงพ่อเพชรเจ้าอาวาสให้ทราบ หลวงพ่อเพชรในขณะนั้นก็ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีด้วย ดังนั้นจึงได้เรียกนายตั้งไปสอบถาม และให้พระลูกวัดไปพิสูจน์ดูบนภูเขาโดยมีนายตั้งเป็นผู้นำทางก็พบว่า เป็นความจริงดังที่นายตั้งได้เล่ามา นอกจากนี้พระลูกวัดดังกล่าวยังได้นำ แหวนจากนายตั้งไปถวายเจ้าคณะจังหวัดด้วย (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 15)

หลังจากนั้นเจ้าคณะจังหวัดได้ไปดูหลักฐานด้วยตนเอง พบว่า รอยพระพุทธรูปที่นายตั้งเล่ามานั้น จารึกไว้บนศิลาแผ่นใหญ่ ที่บรรจุคนนั่งได้เป็นร้อยกว่าคน รอยพระพุทธรูปดังกล่าวอยู่บนยอดเขาชั้นที่สูงที่สุด โดยมีขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร นอกจากนี้ยังพบอีกว่าทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของรอยพระพุทธรูปนั้น มีหินกลม ก้อนใหญ่มาก ที่เรียกว่า "หินลูกพระบาท" หินก้อนนี้ตั้งอยู่ได้ คล้ายๆลอยอยู่ในอากาศ ทำให้เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 15)

หลังจากพบรอยพระพุทธรูปแล้วจึงได้เรียกชื่อภูเขานั้นว่า พระบาทพลวง ซึ่งถือว่าการได้พบรอยพระพุทธรูปสำหรับพุทธศาสนิกชนนับว่าเป็นบุญโข เนื่องจากการที่พุทธศาสนาจะมีโอกาสพบพระพุทธเจ้าโดยตรงนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ดังนั้นการได้พบเจอพระบาทของพระพุทธเจ้าถือเป็นเรื่องที่เป็นความสำคัญต่อชีวิตชาวพุทธ จึงได้มีการเริ่มแสวงบุญขึ้นเขาไปนมัสการพระบาทพลวง โดยการริเริ่มของหลวงพ่อเพชรซึ่งเป็นตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีในสมัยนั้น และมีนายตั้งและพวกเป็นฆราวาสที่นำทางขึ้นเขา การขึ้นเขานมัสการรอยพระพุทธรูป

ในช่วงแรกนั้น จะเริ่มจากการรวมตัวที่วัดพลับบางกะจะ สำหรับผู้ที่ต้องการแสวงบุญ หลังจากนั้น จะใช้เวลาเดินทางมาที่วัดพลวง โดยใช้เวลา 3 วัน เพื่อเดินทางมาที่วัดพลวง และกลุ่มนายดิ่งก็จะ ทำหน้าที่ในการเดินนำขึ้นเขาตามทางธรรมชาติในเขตตำบลชากไ้ในปัจจุบัน การนมัสการ รอยพระพุทธรบาทในลักษณะนี้คาดว่ามีการดำเนินการมาเป็นเวลาราว 60 ปี (พระปลัดพร้อม. สัมภาษณ์. 2559)

หลังจากนั้นพระครูพุทธบถบริบาล (หลวงปู่่ง) ซึ่งเป็นพระภิกษุรุ่นอาจารย์ของหลวงพ่อ เขียนในฐานะเจ้าอาวาสวัดพลวงก็ได้รับในการดำเนินงานขึ้นเขานมัสการต่อ โดยถือว่าทำในนามของ คณะสงฆ์ เนื่องจากรายได้จากเงินทำบุญที่เหลือหลวงปู่่งก็จะมอบให้กับเจ้าคณะอำเภอ การขึ้นเขานมัสการรอยพระพุทธรบาทในยุคหลวงปู่่งนั้น กำหนดการใช้เวลาขึ้นเขาในช่วง 7 วัน ช่วงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 โดยผู้ที่ต้องการแสวงบุญบนภูเขาก็ตองแล้วแต่ใจสมัคร แต่จะต้องมีการเตรียมอาหาร สำหรับที่จะต้องรับประทานในช่วงที่อยู่บนเขา

ท่านพ่อ่งในฐานะเจ้าอาวาสวัดพลวงได้เข้ามาดำเนินงานตั้งแต่ปีพ.ศ. 2485 โดยนำ ผู้แสวงบุญกลุ่มเล็กๆ ขึ้นเขาและทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การปิดทอง งานนมัสการฯ ในยุค หลวงปู่่งนี้มีผู้กล่าวว่า ได้มีการขยายไปจนถึง 15 วัน (ทองเลื่อน ทองคำ. สัมภาษณ์. 2559 ; พิษณุ นครเทศ. สัมภาษณ์. 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 หลวงปู่่ง มีปัญหาทางด้านสุขภาพและอายุมาก จึงได้มอบงาน นมัสการฯ กลับไปให้คณะสงฆ์อำเภอมะขามเป็นผู้รับผิดชอบจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาท

ยุคที่สอง : การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ภายใต้การนำของ หลวงพ่อเขียน

ต่อมาเมื่อ ปีพ.ศ. 2515 ทางคณะสงฆ์อำเภอมะขามบริหารงานได้เพียง 4 ปีก็ไม่สามารถ บริหารจัดการได้ เนื่องจากคนทำงานอยู่ห่างไกลกันและการสัญจรก็เต็มไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับการขาดผู้นำ การบริหารงาน ดังนั้นคณะสงฆ์อำเภอมะขามโดยความเห็นชอบของ เจ้าคณะอำเภอมะขาม จึงได้มอบหมายให้หลวงพ่อเขียนในฐานะเจ้าอาวาสวัดกะทิง เป็นผู้นำในการ ดำเนินงาน ภายใต้คณะกรรมการบริหารพระบาทพลวงที่ประกอบด้วยกรรมการที่เป็นเพื่อน พระและลูกศิษย์ของหลวงพ่อเขียน โดยมีหลวงปู่่งเป็นที่ปรึกษา ดังนี้ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 30)

1. พระครูพุทธบถบริบาล อดีตเจ้าอาวาสวัดพลวงและเป็นเจ้าคณะตำบลตะเคียนทอง เป็นที่ปรึกษา

2. พระครูเขียน ชันชสโร เจ้าอาวาสวัดกะทิง ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอมะขาม เป็นประธานคณะกรรมการ

3. เจ้าอธิการแหยม โกสโล เจ้าอาวาสวัดทุ่งสะพานและเจ้าคณะตำบลคลองพลู เป็นกรรมการ

4. เจ้าอธิการจำเนียร เจ้าอาวาสวัดปึก เป็นกรรมการ

5. เจ้าอธิการจ่านง ขยวิโส เจ้าอาวาสวัดทุ่งตาอินทร์และเจ้าคณะตำบลพลวง เขต 2 เป็นกรรมการ

เราพบว่าในช่วงเปลี่ยนผ่านการบริหารงานนมัสการรอยพระพุทธรูปนั้น ถือได้ว่า อยู่ในบริบทการทำงานของคณะสงฆ์โดยเฉพาะภายใต้เจ้าคณะอำเภอมะขาม เราจะเห็นได้จากการที่ หลวงพ่อเขียนก็ได้ทำงานเป็นกรรมการบริหารการจัดงานนมัสการฯ ตั้งแต่ชุดแรกที่คณะสงฆ์ อำเภอมะขามเป็นผู้รับผิดชอบกับชุดคณะกรรมการบริหารที่ตนเองเป็นประธาน โดยชี้ให้เห็นถึง บทบาทที่แตกต่างกันในการทำงานของทั้งสองคณะว่า (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 29 - 30)

“ในขณะนั้น ผู้เขียนก็อยู่ในคณะนี้ (ชุดแรก-ผู้อ้าง) เหมือนกัน แต่เป็นข้างเท้าหลังไม่ใช่ ข้างเท้าหน้า ในขณะนั้นว่าที่เป็นพระครูเขียนอยู่ ต่อมาเมื่อพ.ศ. 2525 ทางคณะสงฆ์ก็ได้ให้ พระครูเขียนเจ้าอาวาสวัดกะทิงได้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาการพระบาทแห่งนี้ ด้วยความเห็นชอบ ของเจ้าคณะอำเภอมะขามในขณะนั้น”

พระครูธรรมสรคุณ (ท่านพ่อเขียน ขนุชโร) เจ้าอาวาสวัดกะทิง ได้เข้าร่วมบริหาร และพัฒนาและเปลี่ยนชื่อพระบาทพลวงเป็นรอยพระบาทเขาคิชฌกูฏ โดยการจัดสร้างที่พักรักษา เพื่อเป็นอาคารบริหาร งานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏได้รุ่งเรืองเป็นที่รู้จักทั่วประเทศไทย และต่างประเทศ มีประชาชนต่างจังหวัดอพยพมาอยู่อาศัยทำกินในเขตท้องที่ภูเขามานานแนบ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แบ่งส่วนราชการออกจากอำเภอมะขาม โดยใช้ชื่อว่า อำเภอเขาคิชฌกูฏ ตามนามรอยพระบาทที่ท่านพ่อเขียนขอตั้ง ท่านพ่อได้ฉายาว่าเทพเจ้า แห่งเขาคิชฌกูฏ เพราะศรัทธาสาธุชนหลั่งไหลกันมานมัสการรอยพระพุทธรูปและกราบไหว้ท่าน นับเป็นจำนวนกว่าล้านคน มีรายได้จากการจัดงานเป็นเงินหลักร้อยล้านบาทขึ้นไปส่งผลดีต่อ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ของชาวจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียงอย่างมาก แม้ภายหลัง ส่วนราชการกำหนดให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ก็ไม่อาจปิดกั้นประเพณีนี้ได้ ท่านมอบรายได้ จากการจัดงานให้เป็นสาธารณกุศลด้านต่าง ๆ ตลอดทุกปี กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ของผู้นำชุมชนท่านหนึ่งที่ว่า

“หลวงพ่อบ้านเป็นที่เคารพของคนทั่วไป ท่านทำอะไรก็สำเร็จเพราะคนร่วมมือและปฏิบัติตาม เชื้อฟ้าไม่มีเรื่องขัดแย้งกัน” (พิชญ นกรเทศ. สัมภาษณ์. 2559)

เมื่อหันไปพิจารณาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2515 - 2518 มีข้อค้นพบว่า

กลุ่มผู้นำพระและฆราวาสชาติพันธุ์ของในอำเภอศิขณภูปัจจุบัน ได้เป็นผู้บุกเบิกงานนมัสการรอยพระพุทธบาทตั้งที่เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน จากแรงบันดาลใจที่ได้เดินทางไปดูงานที่คอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ (ทองเลื่อน ทองคำ, สัมภาษณ์, 2558) หลังจากกลับมา หลวงพ่อเขียน ได้เป็นผู้นำในการพัฒนาและวางรากฐานของงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาศิขณภู ดังนี้ (พระครูธรรมสรคุณ, ม.ป.ป. : 31 - 32)

1. บุกเบิกทางขึ้นเขาและนำรถยนต์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยหลวงพ่อเขียนได้นำฆราวาสจากวัดกะทิงเป็นหลักขึ้นไปหาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นลำดับแรกและในการทำทางขึ้นนั้นต้องอาศัยแรงงานคนขุดเป็นทาง แต่ถ้าเจอหินบนภูเขาจะใช้ไฟเผาหินและเอาน้ำราดเพื่อให้เห็นแต่สำหรับการทำทางต่อได้ ส่วนรถที่ขับขึ้นเขาในช่วงแรกนั้นจะใช้รถจี๊ปที่ต้องมีการทดเฟืองเพื่อให้สามารถมีแรงขับเคลื่อนพอที่จะขึ้นเขาได้ รถจี๊ปคันแรกที่ขึ้นเขาเป็นรถของผู้ใหญ่ทองเลื่อน ทองคำ ซึ่งเป็นน้องชายของหลวงพ่อเขียนเพื่อบรรทุกเอาเสบียงขึ้นไปสำหรับการทำงานบุกเบิกการขึ้นเขา (ทองเลื่อน ทองคำ, สัมภาษณ์, 2559) นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการบุกเบิกทางนั้น หลวงพ่อเขียนต้องยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาทางเป็นเบื้องต้นด้วย (พระปลัดพร้อม, สัมภาษณ์, 2558)

แต่การทำทางรถขึ้นนั้นจะไม่ทำตลอดสาย โดยเว้นทางให้ต้องมีการเดินขึ้นเขาอีก 1 กิโลเมตร หลวงพ่อเขียนได้ให้เหตุผลการกระทำดังกล่าวไว้ว่า ถ้าทำทางรถขึ้นเขาจนถึงยอดเขาจะเป็นการเดินทางที่สบายเกินไปจนทำให้ผู้ที่มานมัสการฯ ได้บุญน้อย ดังนั้นถือเป็นการทดสอบความศรัทธาของผู้มาแสวงบุญ นอกจากนี้อาจเป็นช่องทางให้พวกมิถนาศิพขึ้นไปปะปนกับผู้มาแสวงบุญได้อย่างง่ายดาย อีกประการหนึ่งถ้าทำทางขึ้นเขาจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็จะทำให้รอยพระพุทธบาทกลายเป็นแหล่งมั่วสุมในเชิงลบได้

การบุกเบิกทางตั้งแต่ตีนเขาไปจนถึงยอดรอยพระพุทธบาทต้องใช้เวลาจนถึง 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 - 2521 (ทองเลื่อน ทองคำ, สัมภาษณ์, 2559)

2. การกำหนดช่วงเวลาในการร่วมงานนมัสการฯ ให้เป็นลักษณะของเทศกาล (Festival) ตั้งแต่ 15 วัน จนถึง 60 วันเท่านั้น เนื่องจากถ้าจัดเทศกาลมากกว่านี้จะมีปัญหาจากสภาพดินฟ้าอากาศที่เริ่มมีฝนตก ทำให้รถขึ้นไม่สะดวกหรือแม้แต่เดินขึ้นก็ไม่สะดวก แต่เดิมประเพณีการนมัสการรอยพระพุทธบาท ตั้งแต่แรกเริ่มตั้งแต่เดือน 3 ขึ้น 1 ค่ำเป็นเวลาแค่ 15 วัน เนื่องจากมีประชาชนที่มาสวดมนต์ไม่มากนัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้ขยายเป็น 30 วัน เพื่อรองรับคนที่มากขึ้นและปีพ.ศ. 2537 ก็ได้ขยายเป็น 45 วัน จนกระทั่งในที่สุด ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2538 เป็นต้นมาก็ได้กำหนดเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทเป็น 60 วันมาโดยตลอด

3. การสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธบาท โดยหลวงพ่อเขียนได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวหลายเหตุการณ์ด้วยกันคือ

3.1 เรื่องเล่าเกี่ยวกับหินลูกบาท หลวงพ่อเขียนได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับหินกลม ก้อนใหญ่ ก้อนหนึ่งบนภูเขาชิมชฎู หินก้อนนี้เรียกกันว่า "หินลูกพระบาท" ตั้งขึ้นมามองแล้วน่าแปลก และมหัศจรรย์เป็นอย่างมาก ไม่น่าจะตั้งอยู่ได้เลย มองดูแล้วคล้าย ๆ ลอยอยู่เฉย ๆ และยิ่งไปกว่านั้น คนก่อน ๆ เล่ากันต่อมาว่า เขาเคยเอาค้ำยสายสิญจ์คล้องแล้วหลุดมาได้ พิสูจน์ดูแล้วก็น่าจะเป็นไปได้ ดูโปร่ง ๆ คล้าย ๆ ไม่ติดอะไรเลยและยังมีหินอีกลูกหนึ่งใหญ่มากเหมือนกัน อยู่ตรงกันข้ามกับ ลูกพระบาทนี้ ก็มี "รอยพระหัตถ์" ไปรับหินก้อนนี้

3.2 การทำพิธีบวงสรวงเปิดและปิดนมัสการรอยพระพุทธรูป การมาสักการบูชา รอยพระพุทธรูปเขาชิมชฎูแต่ละปีจะต้องมีการบวงสรวงทำพิธีเปิดป่าและปิดป่า โดยพิธี บวงสรวงเป็นการบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองผู้แสวงบุญให้มีความปลอดภัย จากสัตว์ป่า และสิ่งลี้ลับทั้งหลายบนเขาชิมชฎู ให้เทวดาอารักษ์ช่วยคุ้มครอง โดยผู้ที่ทำพิธีต้องเป็นพระภิกษุ ที่มีบุญบารมีสูงในการบวงสรวงแต่ละครั้ง

ในทุก ๆ ปี ก่อนที่เริ่มเทศกาลแสวงบุญนมัสการพระบาทพลวง จังหวัดจันทบุรี จะมี พิธีกรรมอย่างหนึ่ง คือพิธีบวงสรวงเปิดนมัสการพระบาทพลวง นิยมทำในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 2 หลังจากเตรียมเครื่องบวงสรวงเสร็จแล้วจะมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีกรรมต่าง ๆ โดยการเริ่มต้นด้วยการชมนมเทวดา เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิตอยู่บนเขาพระบาทเป็นสักขีพยานรับเครื่องสังเวท ที่นำมาทำพิธีครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวถึงช่วยปกป้องอภิบาลรักษา ผู้ที่มานมัสการให้พ้นจากอันตรายที่อาจจะเกิดจากสัตว์ร้าย การเดินทาง การปฏิบัติธรรม ตลอดจน ช่วยคลจัดผู้ที่คิดไม่ดี ผู้กระทำชั่วไม่ยอมยกขึ้นไปใน ส่วนของพิธีปิด เมื่อเปิดนมัสการไปได้ 2 เดือน ก็จะมีพิธีปิดพระบาทซึ่งเครื่องบวงสรวงจะเหมือนพิธีเปิด แต่จำนวนจะเพิ่มมากขึ้นเป็นพิเศษ เพราะ ผู้แสวงบุญจะนำอาหารมาร่วมด้วย ส่วนคำกล่าวจะพูดในลักษณะขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย นอกจากนี้ยังเป็นการคืนป่าให้กับสัตว์ต่าง ๆ ที่เคยอยู่บริเวณพระบาท (คณะกรรมการฝ่ายประมวล เอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 99)

3.3 ปี พ.ศ. 2513 หลวงพ่อเขียนได้เล่าว่า มีผู้มาร่วมงานนมัสการจากจังหวัดระยอง แต่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ ได้ประทับใจกับความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรูป คือ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 24 - 25) “เพื่อน ๆ ทุกคนพากันนมัสการรอยพระพุทธรูป แต่เขาไม่นมัสการ เขาหัวเราะคล้าย ๆ เป็นเรื่องน่าขบขัน เห็นว่าพวกเรานี้หลงไปกราบหิน หรือกราบรอยดินอะไรกัน ทำนองนี้ แกรมองเท้าไม่ยอมถอดเสียด้วย นับว่าเป็นหนามแทงตาชาวพุทธเราหนักหนาทีเดียว ต่อจากนั้นมาได้สักครูเดียว ชายผู้นั้นก็นึกอยากง่วงนอนก็ไปนอนบนแผ่นดินทางทิศใต้ของ รอยพระพุทธรูป ห่างจากรอยพระพุทธรูปไม่ไกลนัก แล้วเขาก็หลับไป ที่หลับไปนั้นเขาฝันว่าวิ่ง ลงมาจากที่สูง แต่ที่ไหนได้ตัวไม่ได้วิ่งสักหน่อยเท่าที่เขาใช้เท้าวิ่ง แต่กลับใช้หลังวิ่งกลิ้งลงไป

กระทบหินศิระเศแตกหลายแผล สลบไปหลายชั่วโมง เเคราะห์หนูนบุญยังมี ยังไม่ถึงที่ตาย หากไม่ก็เป็นสิ่ง เทวดายังสงสารและยังเลี้ยงไว้ให้ผู้อื่นได้แจ้งประจักษ์ เขามีความตกใจเป็นอย่างมาก ทางคณะกรรมการพระบาทได้ช่วยกันปฐมพยาบาลฟื้นขึ้นมา ก็พาเขาผู้นั้นไปกราบขอขมาลาโทษ ที่รอยพระพุทธรบาทที่ค้อยทุเลาเบาบางขึ้นทันที แล้วก็กลับไปด้วยความปลอดภัย”

เรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรบาทอีกกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2513 เช่นเดียวกัน หลวงพ่อเขียนได้บรรยายเอาไว้ว่า (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 26) “ได้มีแม่ชีจิ้น คนหนึ่งถือศีลกินเจเดิมที่ประจำอยู่เขาสามมุง จ.ชลบุรี ได้เดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรบาท แห่งนี้ ได้เห็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งอัศจรรย์ทั้งหลายก็คิดอยากจะอยู่บนยอดเขานี้ตลอดไป และไม่ยอมลงไป ส่วนญาติ พี่น้องลูกหลาน ไม่อยากให้อยู่ กลัวจะเป็นอันตราย พร้อมทั้งที่อยู่ก็ไม่มีด้วย ฉะนั้นลูกหลานจึงพร้อมใจกันไปสร้างกุฏิให้อยู่เป็นพิเศษ 1 หลัง อยู่ตั้งแต่เดือน 3 ถึงเดือน 7 รวม 4 เดือน แม่ชีคนนี้แกมีบุญมาก ถึงกับมีเสื่อมาอยู่เป็นเพื่อนด้วย อยู่กับคนลับแล ไม่มีใคร อยู่เป็นเพื่อน อยู่ผู้เดียวบนยอดเขานี้ เดียวนี้ได้มรณภาพไปแล้ว”

3.4 ในปีพ.ศ. 2515 หลวงพ่อเขียนยังได้เล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เป็นความเกี่ยวกับ ความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรบาทไว้ 2 เรื่องด้วยกันคือ เรื่องแรกเป็นการปรากฏรูปในหลวง องค์ปัจจุบันบนหินก้อนใหญ่ที่เรียกว่า หินลูกพระบาท ดังที่หลวงพ่อเขียนได้กล่าวเอาไว้ว่า (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 27) “วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2515 เวลา 09.00 น. พบบรมรูปในหลวง องค์ปัจจุบันปรากฏขึ้น ทำให้ญาติโยมถึงความจงนสนเทห์ไปตาม ๆ กัน ถึงกับดำจิตมา ดังมีปรากฏในรูปถ่ายอยู่นี้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มหัศจรรย์ทั้งนั้น”

3.5 เรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ในปีพ.ศ. 2518 หลวงพ่อเขียนได้บรรยายไว้ว่า (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 28) “มีเด็กชายอายุประมาณ 13 -14 ปี เป็นเด็กที่โหนไม้ทราบไม่ได้ถาม ขึ้นไปฟังเสียงจุดปะทัดโยนไปในรอยพระบาท โฆษกห้ามไม่ฟัง พอไม่เข้าไม่นานต่อมาสักครู่ ก็มีคณะกรรมการอุ้มมาหาอาตมา ถามได้ความว่าตกลงที่หน้าถ้ำตาฤณี ถามได้ความว่า เป็นผู้จุดปะทัด นั้นเอง ก็ไม่เป็นอะไรมากนัก อาตมาบด ๆ เป่า ๆ ให้แล้ว ก็ตั้งว่า ที่หลังที่หน้าอย่าชนอย่างนี้ แล้วก็ให้เขาไป”

ถึงอย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2518 ทางราชการได้ตราพระราชบัญญัติวนอุทยาน แห่งชาติเทือกเขาภิษณภูฏ การเรียกเทือกเขาซึ่งเคยเรียกว่า พระบาทพลวงมาเป็นชื่อทางการว่าเป็น เทือกเขาภิษณภูฏนั้น เกิดจากวาทกรรมของหลวงพ่อเขียน ที่ได้ชื่อนี้มาจากการเดินทางไปประเทศ อินเดีย ดังคำกล่าวของหลวงพ่อเขียนที่ว่า (พระบาทแห่งนี้ทำไมจึงเรียกว่า “เขาภิษณภูฏ” ที่เรียกเช่นนี้ ก็เพราะมีชื่อเขาในกรุงราชคฤห์ในประเทศอินเดียลูกหนึ่ง ชื่อว่าเขาภิษณภูฏ ฟังแล้วสะเทือนใจคล้าย ๆ

กับว่าได้ไปยังนครราชคฤห์ อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปของพระพุทธรองค์ครั้งปฐมโพธิกาลโน้น) (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 22)

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ในแง่มุมอื่นๆ อีกตามที่หลวงพ่อบันทึกได้เป็นผู้เล่าเอาไว้ดังนี้ (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 25 - 26)

“ในประมาณปี พ.ศ. 2523 มีหญิงสาววัยรุ่นมาจาก อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ท่านหนึ่ง ร่างกายชะโอดชะงักอ่อนแอ ไม่เคารพบูชานิยสถาน เหยียบย่างไปทิ้งรองเท้า ไม่ถอดรองเท้า ขณะนั้นเองเทวดาที่รักษาพระบาทที่บันดาลให้มีลมพัดอย่างแรงพัดเอาร่างของนางที่อรรช เกือบหะละถึวปลิวคว้าง นางทรงตัวไม่อยู่ไปชนเอาหินสลบไปเหมือนกันเฉชะบุญคุณะกรรมการพระบาทรับเอาไว้ทัน ทุกคนอย่าได้ประมาณ ในเมื่อมีโอกาสขึ้นไปแล้วอย่าปลั่งเปลอ จงถอดหมวกถอดรองเท้าก่อนเคารพบ้น้อมกราบไหว้ นมัสการบูชานิยสถานอย่าให้รุกขเทวดาท่าน โกรธ บันดาลอาจถึงแก่ชีวิต ปลิดสังขารมรณา ขึ้น ไปแล้วจงทำแต่ความดีทั้งกายและใจและจิตส่งกระแสดิจไปยังพระพุทธรองค์อุปมาเหมือนท่านยังทรงชีวิตประทับอยู่ต่อหน้าพวกเรา เห็นแต่รอยเท้า ยังฝ้าโสกติงอริชฐานจิตขอให้ได้พบพระพุทธรองค์ เรื่องอริชฐานในสมัยก่อนที่ท่านมีพระชนม์อยู่ ท่านได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมโพธิญาณ หรือจะเรียกในบารมี 30 ทศกัได้อือ อริชฐานปารมี อริชฐานอุปปารมี อริชฐานปารมัตปารมี เรื่องราวของอริชฐานนี้มีตัวอย่างมากมาย ฉะนั้นจิตอริชฐานให้ดี ปราณาลิ่งที่ดีที่ชอบของเราตามความพอใจ ท่านกลับไปจะมีแต่ความปลอดภัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและรุกขเทวดาที่รักษา รอยพระพุทธรบาทแห่งนี้ ก็จะอำนวยอวยพรให้ท่านได้รับแต่ความสุขความสมบูรณ พุณผลร่มเย็นเป็นสุขตลอดกาลทุกเมื่อ ตัวอย่างคนที่ขึ้นไปแล้วประกอบแต่คุณงามความดี ถึงแม้มีอุปัทวเหตุก็ไม่เป็นอันตราย ประมาณ 20 ปีล่วงมาแล้ว มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อหลวงตามุกข์ ประจำอยู่อำเภอดงแครง ตำบลวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีนี้เอง ได้ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรบาท พร้อมกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป เผอิญเดินหลบหลีกสีกาหัดตกลงมาสูงประมาณ 10 วา เหมือนปาฏิหาริย์ ไม่มีอันตรายอะไรเลย”

ลิขสิทธิ์ของบทความวิทยาสารภักดิ์ราไพพรรณี

การขยายตัวของงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางในยุคของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยเห็นได้จากคนมาร่วมงานขึ้นเขาจำนวนเป็นหลักแสน จนบางคนประมาณว่า มีคนมาร่วมงานนมัสการระหว่าง 5 - 7 แสนคน (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์. 2559) ปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของงานนมัสการฯ ก็เนื่องมาจากในยุครัฐบาล

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณมีคนสามารถหารายได้จากการเกร็งกำไรขายที่ดินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นคนเหล่านี้จึงได้มาร่วมงานนมัสการฯ เพื่อเป็นการทำบุญจากเงินที่ได้มา รวมถึงบางคนให้หลวงพ่เขียนช่วยเหยียบ โจนดโดยหวังว่าจะขายที่ดินได้ง่าย สัญลักษณ์ของการขยายตัวของงานนมัสการฯ ในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ก็คือ การมีประเพณีใช้ดอกดาวเรืองขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทการหลังไหลของคนมาร่วมงานเป็นหลักแสนในยุคนี้มีผลให้หลวงพ่เขียนต้องขยับเวลาของงานนมัสการขึ้นมาเป็นเวลา 1 เดือน และต่อมายังขยายเป็นเดือนครึ่ง จนในที่สุดก็ขยายเป็น 2 เดือนเหมือนดังเช่นทุกวันนี้ (วิชา วงศ์สารสิน ; พระปลัดพร้อม. สัมภาษณ์. 2559)

การขยายตัวของงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาท ทำให้ประชาชนต่างจังหวัดอพยพมาอาศัยทำกินในเขตท้องที่ภูเขาภิษณภูจำนวนมาก จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2538 กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย จึงได้แบ่งส่วนราชการออกจากอำเภอมะขาม โดยใช้ชื่อว่าอำเภอภูเขาภิษณภูตามชื่อรอยพระบาทที่หลวงพ่เขียนตั้งเอาไว้ ดังนั้นในเวลาต่อมาหลวงพ่เขียนก็ได้รับฉายาว่าเทพเจ้าแห่งภูเขาภิษณภู เพราะศรัทธาสาธุชนหลังไหลกันมานมัสการรอยพระพุทธรูปบาทและกราบไหว้ท่านเป็นจำนวนมาก (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 34) ดังคำกล่าวของหลวงพ่เขียนที่ว่า

“พระบาทแห่งนี้ทำไมจึงเรียกว่า "ภูเขาภิษณภู" ที่เรียกเช่นนี้ก็เพราะมีชื่อเขาในกรุงราชคฤห์ในประเทศอินเดียลูกหนึ่ง ชื่อว่าภูเขาภิษณภู ฟังแล้วสะเทือนใจคล้าย ๆ กับว่า ได้ไปยังนครราชคฤห์ อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาของพระพุทธองค์ครั้งปฐมโพธิกาลโน้น” (พระครูธรรมสรคุณ. ม.ป.ป. : 22)

เมื่อการจัดงานดำเนินมาถึง ปี พ.ศ. 2550 ด้วยอิทธิพลของความเจริญด้านต่าง ๆ เป็นเหตุผลสำคัญทำให้หลวงพ่เขียนได้เริ่มขยายกิจกรรมทางศาสนาระหว่างเดินขึ้นเขาในงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาท โดยจัดทำเป็นลานบุญระหว่างทาง 5 จุดด้วยกัน คือ ลานพระสิวลี เนินพระเมตตา จุดประสูติสุวรรณรงค์ ลานพระบาท และลานพระอินทร์ หลวงพ่เขียนได้มอบหมายให้วัดต่าง ๆ ที่ร่วมการจัดงานเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ แต่ต่อมาบางวัดที่รับผิดชอบในบางพื้นที่ก็จะจัดสร้างวัดมุงกลเพื่อหารายได้จากการทำบุญ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้ทำงานใกล้ชิดที่หลวงพ่เห็นว่าไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของหลวงพ่ เนื่องจากไม่มีเป้าหมายที่จะทำธุรกิจแต่เพียงมองในเรื่องการทำบุญมากกว่า ตามคำที่หลวงพ่ชอบใช้ว่า “ทฤษฎีขาดทุน คือ กำไร” (ทองเลื่อน ทองคำ และชาวบ้าน. สัมภาษณ์. 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 ต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2558 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏขึ้นหลายประการ เริ่มจากการที่ท่านพ่อเขียนได้ทำข้อตกลงกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรดูแลที่พักระหว่างวัดกะทิงบนยอดเขาสำหรับไว้จัดงานระหว่าง พ.ศ. 2554 - พ.ศ. 2558 ท่านพ่อเขียนได้ทำข้อตกลงกับกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรดูแลที่พักระหว่างวัดกะทิงบนยอดเขาสำหรับไว้จัดงานระหว่าง พ.ศ. 2554 จนถึง พ.ศ. 2558 และอาจมีการทำข้อตกลงต่อเป็นช่วง ๆ ไป (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2554 : 25) ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ท่านพ่อเขียนมรณภาพลง พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดต่อไป (เจ้าคณะตำบลพลวง. คำสั่ง. 2557)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ มีข้อค้นพบว่าในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2555 ท่านพ่อเขียนได้มรณภาพลง พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดต่อไป (คำสั่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. 2555) ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ได้สั่งปลด นาย ข (นามสมมุติ) ไวยาวัจกร ผู้ซึ่งดูแลเรื่องการเงินของวัดตั้งแต่สมัยหลวงพ่อเขียนยังมีชีวิตอยู่

การปลดนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรของวัดกะทิง มีสาเหตุมาจากในอดีตที่นาย ข (นามสมมุติ) ได้เคยไปฟ้องท่านพ่อเขียนเกี่ยวกับการทำงานของพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ในสมัยที่ยังเคยช่วยงาน นมัสการฯ บนเขาคิชฌกูฏ แต่พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) มีปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสเกี่ยวกับการเงิน ทำให้หลวงพ่อเขียนไม่ไว้วางใจให้พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ทำงานเกี่ยวข้องกับงานนมัสการฯ อีกต่อไป ดังนั้น เมื่อกลับมาเป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิง พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) จึงได้ถือโอกาสปลดนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรวัดกะทิง (พระปลัดพร้อม. สัมภาษณ์. 2559)

ผลการปลดนาย ข (นามสมมุติ) จากไวยาวัจกรวัดกะทิงได้มีผลในเวลาต่อมา ก็คือนาย ข (นามสมมุติ) ได้ทำหนังสือถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร้องเรียนพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ว่าประพฤติตนไม่สมควรแก่สมณวิสัยหลายประการดังนี้ (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์ 2559)

1. เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2555 ขณะผู้ถูกร้องดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจันทเขลม ได้ลงนามในฐานะประธานที่พักระหว่างวัดพระครูธรรมสรคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดกะทิง ในเอกสารบันทึก

การวัดแนวเขตโดยไม่มีอำนาจ จึงมีเหตุน่าเชื่อว่าไม่มีการรังวัดจริง และแจ้งจำนวนพระภิกษุอยู่จำพรรษาที่พัทธสงฆ์วัดกะทิงเป็นเท็จตามโครงการพุทธอุทยาน เพราะในระหว่างไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาจริง เป็นการแจ้งความเท็จต่อเจ้าหน้าที่พนักงานป่าไม้

2. เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2555 ผู้ถูกร้องในนามผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง ได้เงินวัดกะทิง ไปซื้อสลากออมทรัพย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเขาคิชฌกูฏ จำนวน 140,000 หน่วย ๆ ละ 500 บาท รวมเป็นจำนวนเงิน 70,000,000 บาท (เจ็ดสิบล้านบาท)

3. เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2556 ผู้ถูกร้องได้นำเงินวัดกะทิง จำนวน 25 ล้านบาท ไปซื้อที่ดินจำนวน 5 แปลง ในนามของตน จึงขอให้ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของวัดกะทิงและการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของผู้ถูกร้อง

ในการเตรียมจัดงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2556 ในขณะที่วัดกะทิงกำลังเตรียมความพร้อมทางด้านบุคลากร วัสดุสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค การจัดทำประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเตรียมงานบนเขาคิชฌกูฏก็มีหนังสือจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ขอให้วัดกะทิงยุติการดำเนินงานทั้งหมดไว้ก่อน หนังสือกรมอุทยานแห่งชาติฯ ดังกล่าว เป็นผลมาจากการจัดประชุมจัดงานนมัสการฯ ของฝ่ายที่ไม่ใช่วัดกะทิง ที่วัดไผ่ล้อมอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยมีฝ่ายปกครอง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ตำรวจ และทหารเข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมมีข้อเสนอให้คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นเจ้าภาพในการจัดงานไปก่อน คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีจึงมอบให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เป็นผู้จัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทแทนวัดกะทิง โดยครอบครัววงษ์สารสิน อยู่เบื้องหลังในการขับเคลื่อน ดึงมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เนื่องจากครอบครัววงษ์สารสิน ได้เชื่อมร้อยเครือข่ายกับมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ ตั้งแต่สมัยที่ครอบครัววงษ์สารสินมาช่วยงานของหลวงพ่อเขียน ในการเตรียมจัดงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2556 ในขณะที่วัดกะทิงกำลังเตรียมความพร้อมทางด้านบุคลากร วัสดุสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค การจัดทำประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเตรียมงานบนเขาคิชฌกูฏก็มีหนังสือจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ขอให้วัดกะทิงยุติการดำเนินงานทั้งหมดไว้ก่อน ดังนั้น กรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงได้มีหนังสือมาถึงวัดกะทิง แจ้งว่าให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เป็นผู้จัดงานหลักแทนวัดกะทิง โดยแต่งตั้งให้พระครูวิโรจน์ธรรมานุกูล เจ้าอาวาสวัดกะทิง เป็นรองประธานกรรมการจัดงานแต่เพียงในนาม (องค์กรผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น และผู้นำภาคประชาชนของอำเภอเขาคิชฌกูฏ. 2557 : 2)

การที่คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้ร่วมกับมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงานนมัสการฯ แทนที่วัดกะทิง ซึ่งนำโดยหลวงพ่อเขียน ทำให้พบว่ามียารายได้ที่เกิดขึ้นจากการจัดงานนมัสการฯ ทั้งสิ้นประมาณ 58 ล้านบาท โดยนำไปจัดตั้งเป็นกองทุนต่าง ๆ ไว้จำนวน 11 กองทุน (คณะสงฆ์บริหารพุทธบาทจันทบุรี. ม.ป.ป. : 3) เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตจะพบว่าการบริหาร

รายได้จากการจัดงานนมัสการฯ จะขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของหลวงพ่ोजิเยน ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ทำงานกับหลวงพ่ोजิเยนได้ให้ข้อมูลว่า หลวงพ่ोजิเยนจะใช้จ่ายรายได้จากการจัดงานในงาน สาธารณประโยชน์ เช่น การสร้างวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ การสร้างโรงเรียนในจังหวัดต่างๆ รวมถึง ในประเทศกัมพูชาและลาว การสนับสนุนด้านการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการจ้างครูผู้สอน การให้ทุนการศึกษาและการสร้างหอสมุด นอกจากนี้ ยังมีการบริจาคเงินให้แก่สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ ด้วย เป็นต้น (ทองเลื่อน ทองคำ, สัมภาษณ์, 2558 - 2559)

ต่อมาในเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 วัดกะทิงได้เลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิการเป็นเจ้าภาพ หลักจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ โดยอ้างว่าวัดกะทิงเป็นผู้ดูแลพื้นที่ 15 ไร่ที่ใช้ในการจัดงานมาตั้งแต่ อดีต ตามข้อตกลงระหว่างหลวงพ่ोजิเยนกับกรมอุทยานแห่งชาติ เมื่อปีพ.ศ. 2554 การเรียกร้องดังกล่าวของวัดกะทิงก่อรูปจากเหตุการณ์เมื่อปลายปี พ.ศ. 2555 ใกล้จะมีการจัดงานนมัสการ ในปีพ.ศ. 2556 กล่าวคือ วัดกะทิงได้รับการประสานงานจากสำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 2 อำเภอสรรพยาว่าจะขอเข้าตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการพุทธอุทยาน ในฐานะที่วัดกะทิง เป็นผู้ดูแลที่พักรักษาในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และโครงการพุทธอุทยานหลวงพ่ोजิเยนได้ ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 และจะสิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ. 2558 การอ้างโครงการพุทธอุทยาน ทำให้วัดกะทิงจึงสามารถนำมาใช้เพื่อเลื่อนไหวการเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงานได้ ดังนั้น เมื่องานนมัสการฯ ในปี พ.ศ. 2556 สิ้นสุดลง วัดกะทิงจึงได้ทำหนังสือสอบถามไปยังสำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 2 อำเภอสรรพยาเกี่ยวกับสิทธิตามโครงการพุทธอุทยาน โดยอาศัยเครือข่าย ของลูกศิษย์ของหลวงพ่ोजิเยนที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานดังกล่าว สำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 2 ได้ตอบหนังสือว่าวัดกะทิงในฐานะผู้ดูแลที่พักรักษาบนเขาคิชฌกูฏ เป็นผู้ที่สามารถเข้าไปใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม กิจกรรมทางศาสนา บรรดา อาคารสถานที่และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ให้วัดกะทิงเป็นผู้ดูแลและใช้ประโยชน์ แต่เรื่องการจัดงาน นมัสการฯ นั้นเป็นเรื่องที่วัดกะทิงจะต้องทำโครงการขออนุมัติต่ออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติต่อไป (คณะสงฆ์บริหารพุทธบาทจันทบุรี, ม.ป.ป. : 3)

ในท่วงทำนองเดียวกัน เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2556 วัดกะทิงได้นำเสนอโครงการ จัดงานเทศกาลนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2557 ผ่านอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและสำนักบริหาร จัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 2 อำเภอสรรพยา เพื่อเสนอต่อไปยังอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ แต่ในอีก 2 วันต่อมา คือในวันที่ 26 กันยายน 2557 มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ ก็ได้ทำหนังสือขออนุญาตจัดงาน นมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2557 ส่งให้อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ เช่นเดียวกัน ปรากฏว่าอธิบดีฯ อนุมัติให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์เป็นผู้ได้รับอนุญาตทันทีภายในวันที่ 26 กันยายนดังกล่าว ระเบียบ โครงการของวัดกะทิงโดยอ้างว่า ได้อนุมัติให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ไปแล้ว ดังนั้นวัดกะทิงจึงได้

ทำเรื่องร้องเรียนไปยังสำนักราชเลขาธิการ ให้พิจารณาว่ามูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์มีความเหมาะสมที่จะมาดำเนินการเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการฯ หรือไม่ อย่างไร สำนักราชเลขาธิการจึงได้มีหนังสือลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ไปยังกระทรวงมหาดไทย กรมอุทยานแห่งชาติฯ สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรีและจังหวัดจันทบุรี โดยขอให้มีการพิจารณาด้วยความระมัดระวังมิให้เสื่อมเสียมายังสถาบันพระมหากษัตริย์ดังมีเนื้อหาว่า (สำนักราชเลขาธิการ. คำสั่ง. 2556)

ในการแสดงความคิดเห็นของสำนักราชเลขาธิการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ประเพณีดังกล่าวมีพุทธศาสนิกชนและที่พัทสงฆ์วัดกะทิง ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นงานประเพณีที่ดำรงเป็นประจำทุกปี การที่มีองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แอบอ้างโครงการ “หนึ่งใจ ... ให้ธรรมะ” ซึ่งเป็นโครงการพระดำริอำนวยการนำความเสื่อมเสียมาสู่สถาบันพระมหากษัตริย์และทำให้ประชาชนเข้าใจคลาดเคลื่อน อาจก่อให้เกิดความสับสนได้ ในหลักการจึงความใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการพิจารณาว่าสมควรจะอนุญาตหรือไม่

ในปี พ.ศ. 2557 กรมอุทยานแห่งชาติฯ และทางจังหวัดจันทบุรี ได้จัดการประชุมหารือ 5 ฝ่าย ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติฯ จังหวัดจันทบุรี วัดกะทิง มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์และคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี นอกจากนี้กรมอุทยานแห่งชาติฯ ยังได้เรียกประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับคำขอการเป็นเจ้าภาพจัดงานของมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ ที่แต่ประชุมเห็นว่าภาพพจน์ของมูลนิธิฯ ไม่เหมาะสมที่จะเป็นเจ้าภาพจัดงานได้ จึงขอให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเป็นเจ้าภาพ เมื่อมูลนิธิฯ ต้องถอนตัวจากการเป็นเจ้าภาพจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาททางกรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงอนุญาตให้ทางจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้จัดงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2557 โดยคณะสงฆ์เป็นผู้ควบคุมเงินรายได้จากการจัดงาน (นายกอ นามสมมุติ. สัมภาษณ์. 2559)

วัดกะทิงโดยการนำของพระอาจารย์เงาะได้พยายามเรียกร้องสิทธิในการจัดงานนมัสการฯ ในปีพ.ศ. 2558 โดยเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557 วัดกะทิงได้จัดทำโครงการเพื่อขอจัดกิจกรรมต่างๆ 5 กิจกรรม รวมถึงงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2558 ต่อกรมอุทยานฯ นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมอบรมเยาวชนมัคคุเทศน์ การจัดทัศนศึกษาดูงานของเจ้าหน้าที่ การจัดการเรื่องขยะ รวมถึงการจัดสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติและจัดตั้งกองทุนรักษาอุทยานแห่งชาติ โดยเริ่มต้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 จำนวน 1 ล้านบาทและเพิ่มพูนในปีต่อไป กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีหนังสือที่ ทส 0910.505/12884 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 อนุญาตให้วัดกะทิงและวัดต่างๆ ในพื้นที่ร่วมกันจัดงานนมัสการฯ ระหว่างวันที่ 9 มกราคม - 20 มีนาคม พ.ศ. 2558 (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. คำสั่ง. 2557)

ในระหว่างที่วัดกะทิงดำเนินการขออนุญาตจัดงานนมัสการฯ จนถึงการได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ ปรากฏว่าทางเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ได้มีคำสั่งที่ 47/2557 แต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติ

หน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี เพื่อปฏิบัติหน้าที่เฉพาะดำเนินการก่อน-หลังจัดงานมหกรรม ประเพณีมัสการรอยพระพุทธบาทพลวง โดยให้ปฏิบัติหน้าที่คราวละ 2 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2557 - วันที่ 30 มิถุนายน 2559 คำสั่งดังกล่าวลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ซึ่งมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า อาจมีการทำย้อนหลังเมื่อทราบว่าวัดกะทิงได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ให้จัดงานแล้ว

ยิ่งไปกว่านั้นยังพบอีกว่าเจ้าอาวาสวัดพลวงได้เสนอขออนุญาตจัดงานมหกรรมประเพณี มัสการรอยพระพุทธบาทพลวงประจำปี พ.ศ. 2558 ครั้งที่ 2 ผ่านเจ้าคณะตำบลพลวงและ เจ้าคณะอำเภอคิชฌกูฏ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ด้วย ดังนั้น ในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีและเจ้าคณะภาคจึงได้เห็นสมควรให้จัดงานได้ โดยเจ้าคณะภาคได้เสนอ รายงานไปยังเจ้าคณะใหญ่ หนกลาง ดังนั้นในวันที่ 23 กรกฎาคม เจ้าคณะใหญ่หนกลางจึงมีคำสั่ง อนุญาตให้จัดงานซ้อนกับการอนุญาตของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ที่ให้วัดกะทิงเป็นเจ้าภาพหลัก ในการจัดงาน

พระครูวิโรจน์ธรรมานุกูลเจ้าอาวาสวัดกะทิงได้ออกหนังสือเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาประชุม ปรีกษาหารือเรื่องการจัดงานประเพณีมัสการฯ ประจำปีพ.ศ. 2558 โดยทำหนังสือถึงวัดต่าง ๆ ในและนอกพื้นที่อำเภอ ทหาร หน่วยงานราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นรวมถึง คิวรถและกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าด้วย ต่อมาในวันที่ 11 กันยายน คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้ทำหนังสือ ถึงเจ้าอาวาสวัดกะทิงและผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิเสธการเข้าร่วมประชุมปรีกษาหารือดังกล่าว โดยอ้างว่า การได้รับอนุญาตจัดงานจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ของวัดกะทิงนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ตามประเพณี เนื่องจากนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการจัดงานดังกล่าว เป็นการจัดงานในรูปแบบ คณะสงฆ์ โดยมีเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะอำเภอเป็นประธานจัดงานหรือใช้ที่ประชุมพระสังฆาธิการ ในการเลือกประธานดำเนินการ อีกทั้งยังได้มีคำสั่งของเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีที่ จจ.47/2557 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2557 เรื่อง แต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีปฏิบัติหน้าที่ ดำเนินงานก่อน-หลัง งานมหกรรมประเพณีแห่งการจัดงานนมาสการรอยพระพุทธบาทพลวง อันเป็นคำสั่งผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น กฎระเบียบ และข้อบังคับของมหาเถรสมาคมแล้ว (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. คำสั่ง. 2557)

เมื่อหันไปพิจารณาผลการประชุมร่วมเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2557 ในที่ประชุม ทางกรมอุทยานฯ ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ไปชี้แจงต่อที่ประชุม ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรีว่าสิทธิในการจัดงานเป็นของวัดกะทิงและวัดต่าง ๆ โดยมีวัดกะทิงเป็นเจ้าภาพหลัก และให้เชิญวัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจัดงานมาร่วมดำเนินการด้วย หากจำนวนวัดที่เข้าร่วมไม่เพียงพอ

ก็สามารถไปเชิญวัดอื่น ๆ ได้ แต่จะตัดวัดกะทิงไม่ให้เข้าร่วมมิได้ (คณะสงฆ์บริหารพุทธบาท
จันทบุรี. ม.ป.ป. : 6)

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นเจ้าภาพจัดงานนมัสการ
รอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ วัดกะทิงได้มีการตั้งเอาสมาคมตำรวจมาทำบันทึกข้อตกลง เพื่อช่วย
ในการจัดงานนมัสการฯ ร่วมกัน สมาคมตำรวจโดยพลตำรวจเอกสุวรรณ สุวรรณเวโช นายก
สมาคมตำรวจ ได้ทำหนังสือถึงอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ ขอใช้พื้นที่ที่พักสงฆ์วัดกะทิง ที่ลาน
พระบาทเขาคิชฌกูฏ โดยให้เหตุผลว่าเป็นโครงการเทิดพระเกียรติ 5 ธันวาคมหาราช ประจำปี
พ.ศ. 2557 ด้วยการจัดการบวชชีพรามณ์ การถือศีลปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ข้ามปีเพื่อถวายเป็น
พระราชกุศลแด่องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาประจำปี
พ.ศ.2557ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2557 - วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2557 (หนังสือราชการ ที่ สตร.
210/2557)

ในท่วงทำนองเดียวกันความขัดแย้งที่เริ่มก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556 คณะสงฆ์
จังหวัดจันทบุรีมอบให้มูลนิธิมิราเกิดออฟไลฟ์ เป็นผู้จัดการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทแทน
วัดกะทิง เป็นเหตุให้วัดกะทิงต้องเรียกร้องสิทธิจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
(วัดกะทิง. หนังสือราชการ. 2556)

ในปี พ.ศ. 2557 สิทธิการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทก็ตกเป็นของจังหวัดจันทบุรี
ร่วมกับคณะสงฆ์ ชาวบ้านและวัดกะทิงจึงพยายามเรียกร้องทวงถามเพื่อให้มีสิทธิ์จัดงานจนได้รับ
สิทธิ์เป็นเจ้าภาพใหญ่บริหารการจัดงานในปี พ.ศ. 2558 ต่อไป

เมื่อใกล้ฤดูเปิดงาน พระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีสั่งปลดพระครู
วิโรจน์ธรรมานุกูลให้พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกะทิง ด้วยเหตุหย่อนความสามารถ
(เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. คำสั่ง. 2557) เบื้องหลังของการปลดพระอาจารย์เงาะด้วยเหตุหย่อน
ความสามารถนั้น เกิดจากการให้การของพระอาจารย์เงาะต่อคณะกรรมการสอบสวนการร้องเรียน
เจ้าอาวาสวัดกะทิง ดังนี้

1. เรื่องการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ว่าเป็นผู้นำสำรวจจริงวัดหมายแนวเขตอุทยานบน
เขาคิชฌกูฏ พระอาจารย์เงาะได้ให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนว่า เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสำรวจจริงวัด
ได้ไปจัดทำรังวัดเสร็จแล้วจึงนำเอกสารมาให้ลงนามโดยที่พระอาจารย์เงาะไม่ได้นำสำรวจจริงวัด
ด้วยตนเอง คณะกรรมการสอบสวนวินิจฉัยว่าพระอาจารย์เงาะมีความผิดจริงเนื่องจากการลงนาม
ภายหลังโดยไม่ตรวจสอบทันทีที่ใช้งานจริง อันเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นจริง ทำให้
เกิดความเสียหายแก่คณะสงฆ์และบุคคลทั่วไป และเป็นการแจ้งความเท็จต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

2. เรื่องการแจ้งจำนวนพระภิกษุที่อยู่จำพรรษาบนเขาพระบาทตามโครงการพุทธอุทยาน พระอาจารย์เงาะได้ให้คำตอบว่าเป็นการเข้าใจผิดที่คิดว่าเป็นพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดกะทิงข้างล่าง จึงได้กรอกแบบผิดตามผลปฏิบัติงานในโครงการพุทธอุทยานในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 คณะกรรมการสอบสวนมีคำวินิจฉัยว่าพระอาจารย์เงาะมีความผิดจริงที่บันทึกรายงานเอกสารเท็จแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งที่ในความเป็นจริงไม่มีพระภิกษุและแม่ชีอยู่จำพรรษาบนที่พัทสงฆ์บนเขาคิชฌกูฏ

3. พระอาจารย์เงาะได้ยอมรับว่าได้นำเงินวัดกะทิงไปจัดซื้อสลากออกมทรัพย์ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเขาคิชฌกูฏ จำนวน 140,000 หน่วยๆ ละ 500 บาท เป็นเงิน 70 ล้านบาท ในนามของวัดกะทิงจริง พร้อมแนบเอกสารการการซื้อขายสลากออกสินให้คณะกรรมการการสอบสวน ดังนั้นคณะกรรมการจึงวินิจฉัยว่าเป็นการใช้เงินเกินอำนาจหน้าที่ของผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสโยกย้ายเงินเกินอำนาจหน้าที่เป็นการเก็บรักษาเพื่อหวังผลตอบแทน

4. เรื่องการนำเงินวัดกะทิงจำนวน 25 ล้านบาท ไปซื้อที่ดินจำนวน 4 แปลง ในนามของพระอาจารย์เงาะเอง พระอาจารย์เงาะได้ยอมรับว่าทำจริงโดยอ้างเหตุผลเพื่อความสะดวกในการทำนิติกรรมโอนที่ดิน และกำลังดำเนินการจะโอนที่ดินทั้งหมดให้เป็นที่ดินสงฆ์ของวัดกะทิง คณะกรรมการสอบสวนมีคำวินิจฉัยว่าพระอาจารย์เงาะผิดจริง เพราะเป็นการยกยอกทรัพย์ในการนำเงินศาสนสมบัติของวัดไปจัดซื้อที่ดินที่ไม่มีแนวเขตติดกับวัดเดิมและระบุดนามโอนเป็นชื่อของตน จึงมีความผิดฐานละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงตามกฎหมายอาญา

เมื่อใกล้ฤดูเปิดงาน พระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีตั้งปลัดพระครูวิโรจน์ธรรมานุกุลให้พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกะทิง ด้วยเหตุหย่อนความสามารถ โดยให้เจ้าคณะตำบลพลวงแต่งตั้งพระครูปริยัติธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดใหม่ อำเภอเมือง เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ

ในขณะที่การใช้กลไกของคณะสงฆ์เข้าจัดการก็เป็นไปอย่างเข้มข้น เมื่อเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีมีหนังสือถึงเจ้าคณะอำเภอเขาคิชฌกูฏ ให้ตรวจสอบเรื่องร้องเรียนพระครูวิโรจน์ธรรมานุกุล (พระอาจารย์เงาะ) ซึ่งเป็นเรื่องเดิมที่มีมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 เมื่อใกล้ฤดูเปิดงานนมัสการฯ พบว่า หลังจากที่พระอาจารย์เงาะในฐานะเจ้าอาวาสวัดกะทิงไม่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์จังหวัดในการให้ยืมข้าวของสำหรับการจัดงาน ดังนั้น สังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีจึงได้ตั้งปลัดพระครูวิโรจน์ธรรมานุกุล (พระอาจารย์เงาะ) ให้พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกะทิง โดยอ้างผลตรวจสอบเรื่องร้องเรียน เหตุหย่อนความสามารถไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้หากให้ดำรงตำแหน่งต่อไปจะยังให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ โดยให้เจ้าคณะตำบลพลวงแต่งตั้งพระครูปริยัติธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดใหม่ อำเภอเมือง เป็นผู้รักษาการแทน

เจ้าอาวาสวัดกะทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. คำสั่ง. 2557 ; เจ้าคณะตำบลพลวง. คำสั่ง. 2557) การปลดพระอาจารย์เงาะได้ก่อให้เกิดการประท้วงจากพระและฆราวาสของวัดกะทิง การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีที่พุทธะอิสระ เจ้าอาวาสวัดอ้น้อย จังหวัดนครปฐม ได้เขียนลงเฟซบุ๊กเรียกร้องให้กรมวนอุทยานแห่งชาติ เข้ายึดคืนงานนมัสการรอยพระพุทธรูป โดยอ้างว่าในอดีตผลประโยชน์นับร้อยล้านในแต่ละปี ตกเป็นของบางคนและเครือข่าย ต่อมาเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2557 กลุ่มชาวบ้านวัดกะทิง มายื่นหนังสือต่อเจ้าคณะจังหวัดขอให้ระงับการปลดพระครูวิโรจน์ออกจากเจ้าอาวาสวัดกะทิง และเจ้าคณะตำบลชากไท

ในเวลาต่อมาไม่นานพระครูประดิษฐ์ ศาสนการ ได้ออกหนังสือในฐานะประธานดำเนินงาน ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏถึงพลตำรวจเอกสุวรรณ สุวรรณเวโช นายกษมาคม ตำรวจ ซึ่งแจ้งถึงข้อขัดข้องในการขอใช้สถานที่ลานพระบาทเขาคิชฌกูฏ ในการจัดปฏิบัติธรรม เฉลิมพระเกียรติเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ระหว่างวันที่ 3 ธันวาคม 2557 - 5 มกราคม 2558 เนื่องจากคณะสงฆ์ต้องเตรียมสถานที่ในการจัดงานนมัสการฯ ระหว่างวันที่ 20 พฤศจิกายน 2557 - 4 มกราคม 2558 ขณะที่คณะสงฆ์วัดกะทิงเรียกร้องให้ เจ้าคณะตำบลพลวงแต่งตั้งภิกษุในวัดเป็นรักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง เพื่อให้ถูกต้อง ตามกฎเถรสมาคม ปราบกฏการณ์นี้เกิดขึ้นพร้อมกับการที่คณะสงฆ์วัดกะทิงได้ทำหนังสือถึง หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ขอให้พระครูวิโรจน์ ธรรมานุกูล ได้กลับมาเป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิง และเป็นประธานจัดงานรอยพระพุทธรูปในปีพ.ศ. 2558 นอกจากนี้ คณะสงฆ์วัดกะทิงยังได้ยื่น คำร้องอีกฉบับหนึ่งถึงเจ้าคณะอำเภอเขาคิชฌกูฏขอให้ลงโทษเจ้าคณะตำบลพลวง ละเมิดจริยบรรณ พระสังฆาธิการ ตามข้อ 52 แห่งกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (หนังสือราชการ. 2557)

พระราชจันทโมลี เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี มีหนังสือให้พระครูวิโรจน์ ธรรมานุกูล ส่งมอบงานและทรัพย์สินของวัดกะทิงให้แก่พระครูปริยัติธรรมานุศิษย์ ผู้รักษาการเจ้าอาวาสรุ่นใหม่ ภายในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 และต่อมาในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 พระครูปริยัติ ธรรมานุศิษย์ เจ้าคณะอำเภอเขาคิชฌกูฏ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง ได้มีคำสั่งให้ พระครูวิโรจน์ ธรรมานุกูล ส่งมอบทรัพย์สินและเอกสารบัญชีต่าง ๆ ของวัดกะทิง โดยให้เดินทาง มามอบด้วยตนเองในวันศุกร์ที่ 28 พฤศจิกายน 2557 เวลา 9.00 น. ที่วัดบูรพาวิทยาราม ตำบลเขาหัว อำเภอท่าใหม่ ซึ่งเป็นวัดของเจ้าคณะจังหวัด แต่ต่อมาในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 พระครูวิโรจน์ ธรรมานุกูล ได้ส่งหนังสือถึงเจ้าคณะจังหวัดและรักษาการเจ้าอาวาสวัดกะทิง

ว่าไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เนื่องจากคณะพระสังฆาธิการปกครองไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติสงฆ์และกฏมหาเถรสมาคม

ในขณะเดียวกันได้มีหนังสือคำสั่งของสมาคมตำรวจลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ลงนามพลตำรวจเอกสุวรรณ สุวรรณเวช นายกสมาคมตำรวจ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำกิจกรรมโครงการเทิดพระเกียรติ 5 ธันวาคมหาราช ประจำปี พ.ศ. 2557 ณ บริเวณลานพระบาทหลวง (เขาคิชฌกูฏ) โดยมีพระครูวิโรจน์ ธรรมานุกูล เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการฝ่ายสงฆ์ มีกลุ่มที่ใช้ชื่อว่าเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และภาคประชาชนในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ ได้ร่วมจัดทำบันทึกข้อตกลงเรียกร้องให้สิทธิแก่วัดกะทิงและวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ที่มีความชอบธรรมในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ โดยอ้างถึงเอกสารการอนุญาตของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานนมัสการฯ แต่อย่างไร แต่ตั้งต้นดำเนินการจนก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ต่อมาในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2557 กลุ่มผู้นำดังกล่าวก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งโดยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และผู้นำภาคประชาชนของอำเภอเขาคิชฌกูฏขึ้นโดยมีนายพิณ มกรเพศ อดีตกำนันตำบลพลวงและอดีตนายกเทศมนตรีตำบลพลวงเป็นประธานกรรมการ

เมื่อหันไปพิจารณาบทบาทของกลุ่มผู้นำชุมชน มีกลุ่มที่ใช้ชื่อกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลในอำเภอเขาคิชฌกูฏ ได้ทำหนังสือถึงเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ขอแสดงเจตนารมณ์ในการสนับสนุนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นผู้จัดการงานประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปพลวง (เขาคิชฌกูฏ) โดยอ้างความชอบธรรมว่า (ทองเลื่อน ทองคำ, สัมภาษณ์. 2557) “คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นผู้จัดงานดังกล่าวขึ้นและทั้งยังเป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บริเวณรอยพระพุทธรูปพลวง (เขาคิชฌกูฏ) อันยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สืบเนื่องกันมาจนถึงทุกวันนี้”

เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2557 คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้จัดประชุมในนามกองทุนนิธิพระพุทธรูปพลวง และมีมติยื่นยื่นมอบการจัดการงานนมัสการประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปพลวง (เขาคิชฌกูฏ) ให้คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี ดำเนินการก่อน-หลังจัดงานตามคำสั่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม เนื่องจากในที่ประชุมได้มีข้อเสนอของเจ้าอาวาสวัดในโครงการพุทธอุทยาน 8 วัด ขอเป็นผู้จัดงานแทนโดยเจ้าอาวาสทั้ง 8 ได้ร่วมประชุมกันเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายนที่ผ่านมาและตีความหนังสือของกรมอุทยานแห่งชาติลงวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 เรื่องอนุญาตให้วัดกะทิงและวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกันจัดงานประเพณีนมัสการฯ นั้นเห็นว่าวัดต่าง ๆ หมายถึง วัดในโครงการพุทธอุทยาน ซึ่งประกอบด้วย 8 วัด ได้แก่ วัดทุ่งดาอินทร์ วัดกะทิง วัดคลองเจริญ วัดตะเคียนทอง วัดทุ่งสะพาน วัดปึก วัดขุ่นและวัดน้ำซับตาพูด ขณะที่

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้ออกหนังสือที่ ทส 0912.503/1111 ในนามของนายอนุภูถกิจ วิชกุล ทำหน้าที่หัวหน้าวนอุทยานฯ ขอให้ทุกฝ่ายชะลอการดำเนินการเตรียมการจัดงานประเพณีนมัสการ รอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เพื่อป้องกันปัญหาการ กระแทกกระทั้นระหว่าง 2 ฝ่ายที่อ้างเป็นผู้มีสิทธิแท้จริงในการจัดงาน ขณะนั้นพระครูพุทธรูป บริบาล ในนามประธานคิวง้างได้เรียกร้องให้เจ้าของคิวง้างและคณะกรรมการบริหารคิวง้าง ร่วมกับคณะสงฆ์ และพนักงานประมาณ 300 คน ไปชุมนุมแสดงจุดยืนคัดค้านการที่พระครู วิโรจน์ธรรมานุกูล อดีตเจ้าอาวาสวัดกะทิงได้ทำบันทึกข้อตกลง เพื่อมอบสิทธิในการจัด งานนมัสการฯ ให้กับ สมาคมตำรวจ ซึ่งถือว่าเป็นการผิดจารีตประเพณีการจัดงานที่เคย ปฏิบัติมา โดยให้ไปพร้อมกัน ณ จุดบริการป่ามะขามเวลา 07.30 น. วันที่ 28 ธันวาคม 2557 (หนังสือราชการ. 2557)

พระครูปริยัติธรรมมานุกูล ได้ออกประกาศในฐานะผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง หลังจากการปลดพระอาจารย์เง่าว่ามีกลุ่มคนบางกลุ่มแอบอ้างว่าเป็นคนของวัดกะทิง ไปอ้างสิทธิ ในการเข้าครอบครองพื้นที่บนเขาคิชฌกูฏ ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อการบริหารงาน ประเพณี นมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ จึงถือว่าไม่ใช่ตัวแทนของวัดกะทิงและวัดจะพิจารณาดำเนินการ ลงโทษตามกฎหมายสืบไป ผลร้ายได้จากการจัดงานนมัสการฯ ในปีพ.ศ. 2558 พบว่ามีรายได้สุทธิ ถึงประมาณ 200 ล้านบาท

การประชุมครั้งที่ 1 ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม 2558 มีการประชุมตกลงอนุญาต เจ้าภาพจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ เพราะทางคณะสงฆ์ได้ส่งเอกสารเสนอไปที่สำนักงานป่าไม้ เขตศรีราชา ชาววัดกะทิงได้ส่งเอกสารขอเป็นเจ้าภาพเช่นกัน จึงมีการนัดประชุมที่สำนักงานป่าไม้ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนชาววัดกะทิง และผู้แทนป่าไม้เขต 2 ศรีราชา แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้เพราะข้อขัดแย้งเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ของปีที่ผ่านมา

การประชุมครั้งที่ 2 ในเดือนมิถุนายน 2558 ที่สำนักงานป่าไม้เขต 2 ศรีราชา เพื่อหาทาง ออกร่วมกัน โดยมีผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนชาววัดกะทิง ผู้แทนอุทยานแห่งชาติ และมีหน่วยงาน สหประชาชาติ (UN) เข้าร่วมประชุมด้วย อ้างว่าเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ถิ่นธรรมชาติ กลับสู่ป่า) ได้ข้อสรุปว่าไม่ว่าฝ่ายใดได้เป็นเจ้าภาพ ต้องมีมาตรการให้ผู้แสวงบุญขึ้นไปนมัสการ รอยพระพุทธรูปได้ แต่ห้ามมิให้มีการขายสินค้าบนยอดเขา ในการประชุมครั้งนี้ยังไม่ได้ข้อยุติ เรื่องเจ้าภาพ แต่จัดให้มีการประชุมต่อเนื่องไปอีกทุกเดือน ทั้งคณะสงฆ์ และวัดกะทิงได้เสนอเรื่อง ไปถึงอธิบดีกรมป่าไม้ ในที่สุดอธิบดีกรมป่าไม้จะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหา ให้อยู่ดีลง สุดท้ายใกล้กำหนดเวลาเปิดงานตามประเพณี ป่าไม้ศรีราชามอบหมายให้ผู้ว่าราชการ

จังหวัดจันทบุรีเป็นผู้ดำเนินงาน จังหวัดจึงต้องอาศัย คสช.เข้าร่วมงานด้วย โดยให้คณะสงฆ์ตกลงยินยอมกับวัดกะทิง โดยมี คสช.ดำเนินการแทนจังหวัดทุกเรื่อง

เหตุการณ์ดำเนินมาถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 กรรมการและชาวบ้านวัดกะทิงส่งหนังสือไปที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีจึงเดินเรื่องเข้าหา คสช. บ้าง ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คสช. ต้องกำชับเรื่องนี้ให้รองนายกและอธิบดีกรมป่าไม้เร่งแก้ปัญหา ในระหว่างรอการพิจารณาคัดเลือกเจ้าภาพจัดงาน ทั้งคณะสงฆ์และวัดกะทิงได้ยื่นเอกสารร้องทุกข์ไปตามหน่วยงานต่างๆ กระทั่งมาถึงวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี นายสามารถ ลอยฟ้า เป็นประธานการประชุมการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทพลวง โดยมีพระศรีศาสนโมลี รองเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าอาวาสวัดโค้งสนามเป่า รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าประชุมด้วย ที่ประชุมมีมติร่วมกันให้วัด 9 แห่งร่วมกันจัดงาน โดยทำหนังสือขออนุญาตใช้พื้นที่จากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ และเปิดให้ขึ้นนมัสการตั้งแต่วันที่ 8 กุมภาพันธ์ถึง 7 เมษายน 2558 ขณะที่สื่อสารมวลชนโดยหนังสือพิมพ์ซีทีวีได้นำเสนอข่าวว่าในปี พ.ศ. 2559 มีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบจัดงานเป็นวัดทั้ง 9 แห่งในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏมีปรากฏการณ์ในเรื่องอำนาจและผลประโยชน์หลายประการด้วยกัน เช่น ความขัดแย้งจากการจัดคิวรถ รับ - ส่งขึ้นเขาคิชฌกูฏ ที่มีทั้งคิวที่อยู่วัดกะทิงและคิวที่อยู่วัดพลวง การแสวงหาผลประโยชน์ในกิจการต่างๆ ในงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ไม่ว่าจะเป็น การถวายสังฆทาน การจัดผ้าป่าลอยฟ้า การจัดกองทุนผ้าป่าหิน ดิน ทราย กิจกรรมการแก้ปีชง ระวังชีวิต หรือแม้กระทั่งกิจกรรมการใส่บาตรพระประจำวันเป็นต้น ที่ปรากฏเหล่านี้ยังไม่รวมไปถึงปัจจัยที่นำมาซึ่งผลประโยชน์อื่น ๆ อีก อาทิ การจัดร้านค้าเป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏทั้งสิ้น (เคลนิวิสต์. ออนไลน์. 2558)

เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. มีคำสั่งที่เป็นเงื่อนไขชัดเจน เกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏว่า ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่ปรองดอง ไม่สมานฉันท์ ไม่ร่วมกันทำงานก็จะไม่ให้มีการเปิดงานบนยอดเขาอีก โดยมอบให้สำนักงานป่าไม้ศรีราชาเขต 2 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี และ มณฑลทหารบกที่ 19 เป็นผู้ประสานงานต่อมานายสมศักดิ์ ปะริสุทโธ เหมทานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัด พระผู้ใหญ่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแถลงสาเหตุการเลื่อนจัดงานจากวันที่ 8 กุมภาพันธ์เป็นวันที่ 16 กุมภาพันธ์ เนื่องจากสภาพอากาศแปรปรวน กระทบต่อเส้นทางรถขึ้นเขา (ซีทีวีนิวส์ 16 - 29 กุมภาพันธ์ 2559) มีการรายงานว่าในช่วงวันหยุด 3 วัน ดังกล่าวมีคนแห่ขึ้นไปบนเขาคิชฌกูฏจำนวนมากจนไม่สามารถเดินขึ้นไปตามทางที่เตรียมไว้ให้ แต่ต้องถัดเลาะไปตามป่าเขา ขณะที่สำนักงานจังหวัดจันทบุรี ได้สรุปจำนวน

นักแสวงบุญที่ขึ้นไปเขาคิชฌกูฏระหว่าง 16 กุมภาพันธ์ - 7 เมษายน 2559 มีทั้งสิ้น 1,238,244 คน (ซีดชาติทีวี. 2559. ออนไลน์)

ในการศึกษาถึงความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกิดจากการแข่งขันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ใน 2 เรื่องใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ผลประโยชน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการวินรถรับส่งขึ้น-ลงเขาคิชฌกูฏ
2. ผลประโยชน์เกี่ยวกับการแข่งขันการเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจกรรมลานบุญ

ผลประโยชน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการวินรถรับส่งขึ้น-ลงเขาคิชฌกูฏ

เราจะพบว่าจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการฯ นั้นมาจากเรื่องผลประโยชน์เกี่ยวกับคิวรถขึ้นเขาเป็นสาเหตุหลัก แต่เดิมนั้นการจัดคิวรถขึ้นเขาหลวงพอเขียนจะเป็นผู้จัดการโดยแบ่งออกเป็น 2 คิวใหญ่คือ “คิวบนอยู่ที่วัดกะทิง” มีผู้ใหญ่ทองเลื่อน ทองคำ ซึ่งเป็นน้องชายของหลวงพอเขียนเป็นผู้บริหาร อีกคิวหนึ่งเป็น “คิวล่างอยู่ที่วัดพลวง” จะมีนายสีน้ำเป็นผู้บริหาร หลักการพื้นฐานในการจัดคิวรถขึ้นเขานั้น หลวงพอเขียนได้จัดคิวให้กับคนที่มาช่วยงานนมัสการฯ เป็นสำคัญ นอกเหนือจากนั้นก็จะเป็นคิวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ป่าไม้ หรือเทศบาล ผู้ที่ได้รับคิวรถขึ้นเขาโดยเฉลี่ยแล้วจะมีเงินเหลือจากการให้บริการรถคันละประมาณ แปดแสนบาท ดังนั้น จึงเป็นแหล่งผลประโยชน์ที่สำคัญสำหรับคนที่เกี่ยวข้องมีผู้กล่าวว่า ในปัจจุบันมีรถที่อยู่ในคิวแต่เดิม 150 คัน โดยแบ่งคิวออกเป็นของวัดกะทิง 22 คัน วัดพลวง 120 คัน และป่าไม้อีก 5 คน ต่อมาได้มีรถเสริมเข้ามาอีก 150 คัน (ทองเลื่อน ทองคำ และชาวบ้าน. สัมภาษณ์. 2558)

การบริหารจัดการคิวรถรับ-ส่ง เขาคิชฌกูฏ พบว่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของคิวอย่างน้อยปีละ 3 แสนบาทต่อคัน (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์. 2559) และเงินรายได้ของคิวรถจะต้องแบ่งให้เจ้าภาพในการจัดงานร้อยละ 25 (พระครูสุจิตกิตติวัฒน์ กิตติ สุจิตโต. สัมภาษณ์. 2559)

ผลประโยชน์เกี่ยวกับการแข่งขันการเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจกรรมลานบุญ

หลังจากคำสั่งแต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้จัดทำโครงการขออนุญาตจัดงานนมัสการพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏประจำปี 2558 ระหว่างวันที่ 19 มกราคม ถึง 19 มีนาคม 2558 โครงการดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ที่กำกับดูแลรับผิดชอบประจำลานบุญต่าง ๆ ระหว่างทางเดินขึ้นเขาคิชฌกูฏ ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ที่ได้จากการทำบุญที่ได้แต่ละลานบุญ ดังนี้ (คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี. ม.ป.ป. ; ทองเลื่อน ทองคำ. สัมภาษณ์. 2558)

1. จุดเจดีย์กลางเขาหรือจุดลานพระเจดีย์ อยู่ในความรับผิดชอบหลักของวัดขุนเช่นเดิม แต่ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี
2. จุดลานพระสิวลี แต่เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของวัดกะทิง แต่ได้เปลี่ยนเป็นเจ้าอาวาสวัดท่าอุดมเป็นหัวหน้า ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี
3. จุดเนินพระเมตตา แต่เดิมอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของวัดกะทิง แต่ได้เปลี่ยนเป็นวัดเจ้าอาวาสวัดวังทองเป็นหัวหน้า ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี
4. จุดประตูลาวรรค์ แต่เดิมอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของวัดทุ่งสะพาน แต่ได้เปลี่ยนเป็นวัดเจ้าอาวาสวัดทุ่งสะพานเป็นหัวหน้า ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี
5. จุดลานพระบาท แต่เดิมอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของวัดกะทิง แต่ได้เปลี่ยนเป็นพระครูประดิษฐ์ศาสนการเป็นหัวหน้า ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี
6. จุดลานพระอินทร์-ฟ้าแดง แต่เดิมอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของวัดทุ่งตาอินทร์ แต่ได้เปลี่ยนเป็นพระครูประดิษฐ์ศาสนการ วัดทุ่งตาอินทร์ เป็นหัวหน้า ภายใต้คำสั่งของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี

กล่าวโดยสรุปแล้วผลประโยชน์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาท มาจาก 2 แหล่งดังกล่าว คือ การจัดวินรถและลานบุญ ซึ่งมียอดเงินสุทธิคงเหลือที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ผลประโยชน์ดังกล่าวแต่เดิมในสมัยของหลวงพ่อเขียนที่เป็นผู้นำนั้นยังไม่สร้างความขัดแย้งดังเช่นในปัจจุบัน เนื่องจากหลวงพ่อเขียนบริหารผลประโยชน์ในลักษณะที่เรียกว่า “ได้มาจ่ายหมด” (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์. 2559)

กล่าวคือ หลวงพ่อเขียนจะนำเงินที่ได้ทั้งหมดไปใช้ในการสร้างสาธารณประโยชน์ทั่วประเทศ เช่น การพัฒนาท้องถิ่น การสร้างวัด การสร้างโรงเรียน เพื่อเป็นการตอบแทนให้กับคนลาว และคนเขมร รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วยการทำบุญ โดยท่านจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะให้ใคร โดยที่ชาวบ้านต้องมาขอหรือมาพูดคุย ชั้น การสร้างอุต้อเรือพระเจ้าตากสิน (เสม็ดงาม) การสร้างอนุสาวรีย์ พระเจ้าตากสิน จากการทำท่านทำได้สำเร็จในหลาย ๆ เรื่องนี้เอง ชาวบ้านต่างให้การยอมรับ และภายใต้แนวคิดของท่าน อยากพัฒนาเมืองจันทร์ให้รุ่งเรือง อยากให้คนที่มางานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาชื่นชมภูเสร็จแล้วได้มีโอกาสอยู่เที่ยวที่เมืองจันทร์ ทว่าในปี พ.ศ. 2555 ท่านได้มรณภาพเสียก่อน (วิชา วงศ์สารสิน. สัมภาษณ์. 2559)

แต่หลังจากที่หลวงพ่อเขียนได้มรณภาพแล้ว พบว่าผลประโยชน์จากงานนมัสการฯ ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ตัวอย่างเช่น การจัดงานนมัสการฯ ในปี พ.ศ. 2557 จะมี

ความไม่ราบรื่นระหว่าง 3 ฝ่ายก็คือ ฝ่ายวัดกะทิง ฝ่ายคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีและทางจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากมีการกระทบกระทั่งกันเกี่ยวกับการตรวจสอบการทำงานของกันและกัน รวมถึงบทบาทของข้าราชการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำงานจึงเกิดปัญหาความโปร่งใส เราจะพบว่ารายได้สุทธิจากการจัดงานในปีนี้มีถึงประมาณ 67 ล้านบาท โดยจัดสรรให้ทางจังหวัดไปดำเนินกิจกรรมของจังหวัดประมาณ 14 ล้านบาท และส่วนที่เหลืออีกประมาณ 53 ล้านบาทมอบให้คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นผู้ดำเนินการตามที่เห็นสมควร (คณะสงฆ์บริหารพุทธบาทจันทบุรี. ม.ป.ป. : 4 - 5)

นอกจากนี้การจัดงานนมัสการระหว่าง 19 มกราคม - 19 มีนาคม พ.ศ. 2558 ปรากฏว่าผลรายได้จากการจัดงานนมัสการฯ ในปี พ.ศ. 2558 มีรายได้สุทธิถึงประมาณ 200 ล้านบาท

แนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ในการนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีนั้น ผู้วิจัยจะขอนำเสนอในรูปแบบของตารางด้วยการใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ปรากฏตามตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏจำแนกตามข้อเสนอแนะเรื่อง ใครควรเป็นเจ้าของภาพที่ขอขมในจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน (n = 400)

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย	ลำดับที่
ใครควรเป็นเจ้าของภาพที่ขอขมในจัดงาน				
1. วัดกะทิง	4.03	0.89	ค่อนข้างเห็นด้วย	1
2. วนอุทยานแห่งชาติ	3.92	0.96	ค่อนข้างเห็นด้วย	2
3. การเป็นเจ้าภาพร่วมของทุกภาคส่วน	3.91	0.98	ค่อนข้างเห็นด้วย	3
4. เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี	3.89	0.96	ค่อนข้างเห็นด้วย	4
5. คณะสงฆ์ทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรี	3.80	1.00	ค่อนข้างเห็นด้วย	5
6. วัดต่าง ๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ	3.77	0.94	ค่อนข้างเห็นด้วย	6
7. ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี	3.73	1.03	ค่อนข้างเห็นด้วย	7
8. การจัดตั้งเป็นมูลนิธิขึ้นมาดูแลโดยเฉพาะ	3.72	1.04	ค่อนข้างเห็นด้วย	8

9. คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)	3.45	1.19	ค่อนข้างเห็นด้วย	9
รวม	3.80	0.99	ค่อนข้างเห็นด้วย	

จากตาราง 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้मानมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏจำแนกตามข้อเสนอแนะเรื่องที่ว่าใครควรเป็นเจ้าของภาพที่ขอขมาธรรมในการจัดงานนวมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืนนั้น ในสายตาของประชาชนที่มาร่วมงานคิชฌกูฏเห็นว่าการเป็นเจ้าของภาพจากหลายฝ่ายร่วมกันจะมีความชอบธรรมในการจัดงานนวมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ลำดับแรกวัดกะทิง คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.03$) รองลงมาได้แก่ วนอุทยานแห่งชาติ ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาได้แก่ การเป็นเจ้าของภาพร่วมของทุกภาคส่วน ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาได้แก่เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ($\bar{X} = 3.89$) รองลงมาได้แก่ คณะสงฆ์ทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรี ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมาได้แก่ วัดต่าง ๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ ($\bar{X} = 3.77$) รองลงมาได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ($\bar{X} = 3.73$) รองลงมาได้แก่ การจัดตั้งเป็นมูลนิธิขึ้นมาดูแลโดยเฉพาะ ($\bar{X} = 3.72$) และรองลงมาได้แก่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ($\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ

จากการศึกษาเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า มีข้อเสนอของพระภิกษุที่ทำงานร่วมกับหลวงปู่เขียนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 เห็นว่าในการแก้ปัญหาความชอบธรรมในการจัดงานนวมัสการรอยพระพุทธรบาทนั้น ควรมีบันทึกข้อตกลงในลักษณะของธรรมนูญที่เป็นสัญญาประชาคมระหว่างคณะสงฆ์และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นจารีตในการจัดงานต่อไปในอนาคต โดยมีภาคส่วนที่เกี่ยวข้องคือ (พระปลัดพร้อม, สัมภาษณ์, 2559)

1. ฝ่ายคณะสงฆ์จังหวัด
2. ฝ่ายคณะสงฆ์ท้องถิ่นคิชฌกูฏที่มีส่วนร่วมในการจัดงานมาก่อน
3. ฝ่ายท้องที่ ท้องถิ่นและสถาบันทางการศึกษาในเขตอำเภอคิชฌกูฏ
4. ฝ่ายอำเภอและจังหวัดจันทบุรี

จากการศึกษาของชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ (2558 : 39) พบว่า ประชาชนที่มาร่วมงานนวมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ มีความรู้สึกยังไม่ค่อยพอใจต่อบริการที่จัดทำขึ้นมาในงานหลายประการด้วยกัน คือ

1. เรื่องรถบริการ ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะตอบว่าค่อนข้างพึงพอใจในบริการแต่ก็อยู่ในลำดับท้าย ๆ เนื่องจากมีผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนปัญหาเรื่องบริการไว้ดังนี้
 - 1.1 รถน้อยต้องคอยนาน
 - 1.2 รถน้อยจนบางที่ต้องขโมยขึ้นรถโดยไม่ต่อคิว
2. เรื่องราคาสินค้าที่ขายบนเขาคิชฌกูฏ พบว่ายังมีเสียงที่สะท้อนถึงปัญหาออกมาให้เห็น

ดังนี้

- 2.1 สินค้าราคาแพงตามใจพ่อค้าแม่ค้า
 - 2.2 สินค้าราคากลางไม่มี ขึ้นอยู่กับแม่ค้า
 3. การจัดระเบียบทางเดินขึ้น - ลงเขาคิซมณูญ โดยเฉพาะในวันเสาร์ - อาทิตย์หรือวันหยุดราชการ พบว่า มีผู้สะท้อนถึงปัญหาดังกล่าวออกมา
 - 3.1 ศรีทขาดกเพราะคนเบียดจนไม่ได้ขึ้นสักการะ
 - 3.2 ทางขึ้นเป็นทางลง ทางลงเป็นทางขึ้นสลับกันไปหมด
 - 3.3 ทำที่กั้นเพื่อกันคนส้นคารแย
 4. อัยาศัยในการให้บริการของผู้ที่ทำงาน พบว่า มีเสียงสะท้อนถึงพฤติกรรมในการให้บริการที่ไม่พึงปรารถนาหลายประการด้วยกัน เช่น
 - 4.1 บริการอย่างไรมารยาท
 - 4.2 โรงทานพุดจาไม่เพราะ
 5. การบริการห้องสุขาและห้องน้ำในระหว่างทางเดินขึ้น - ลงเขาคิซมณูญ พบว่ามีเสียงสะท้อนถึงปัญหา ดังนี้
 - 5.1 ห้องน้ำอยู่ข้างเมรุ
 - 5.2 ห้องน้ำน้อยไม่ค่อยสะอาด
- ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มาร่วมงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พบว่า ผลการสำรวจสามารถสรุปได้ในตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้มาพระพุทธรบาทเขาคิซมณูญ จำแนกตามข้อเสนอแนะเรื่องการบริหารจัดการงาน ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิซมณูญให้มีความยั่งยืน (n = 400)

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย	ลำดับที่
การบริหารจัดการงานนมัสการฯควรดำเนินการเรื่องต่อไปนี้อย่างไร				
1. การแก้ไขปัญหาการรักษาพยาบาลระหว่างขึ้นเขา	4.09	0.91	ค่อนข้างเห็นด้วย	1
2. การแก้ไขปัญหาความพอเพียงของที่ทิ้งขยะ	4.08	0.93	ค่อนข้างเห็นด้วย	2

3. การแก้ไขปัญหาการจัดระเบียบ
การเดินทางและป้ายบอกทาง 3.97 0.98 ค่อนข้างเห็นด้วย 3

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย	ลำดับที่
4. การแก้ไขปัญหาการจัดร้านของที่ระลึก และของฝากของท้องถิ่น	3.95	0.94	ค่อนข้างเห็นด้วย	4
5. การแก้ไขปัญหาราคาสินค้าบนเขา	3.92	1.05	ค่อนข้างเห็นด้วย	5
6. การแก้ไขปัญหาห้องสุขาระหว่าง ทางขึ้นลงเขา	3.92	1.04	ค่อนข้างเห็นด้วย	5
7. การแก้ไขปัญหาการประชาสัมพันธ์การ จัดงาน	3.90	1.00	ค่อนข้างเห็นด้วย	6
8. การแก้ไขปัญหาการจัดรถขึ้นลงเขา	3.84	1.06	ค่อนข้างเห็นด้วย	7
9. การแก้ไขปัญหาอภัยภัยของผู้ให้บริการ	3.78	1.03	ค่อนข้างเห็นด้วย	8
10. การจัดให้มีงานนมัสการ รอยพระพุทธบาทตลอดทั้งปี	3.54	1.35	ค่อนข้างเห็นด้วย	9
11. การจัดการโดยจ้างบริษัทนักรับ มืออาชีพมาจัดงานนมัสการ	3.34	1.38	ไม่แน่ใจ	10
รวม	3.85	1.06	ค่อนข้างเห็นด้วย	

จากตาราง 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ ค่อนข้างเห็น
ด้วยกับข้อเสนอแนะเรื่องการบริหารจัดการงาน ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาท
เขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืนว่าควรแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ คือ การรักษาพยาบาลระหว่างขึ้นเขา
($\bar{X} = 4.09$) รองลงมาได้แก่การแก้ไขปัญหาความพอเพียงของที่ทิ้งขยะ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาได้แก่
การแก้ไขปัญหาการจัดระเบียบการเดินทางและป้ายบอกทาง ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมาได้แก่การแก้ไข
ปัญหาการจัดร้านของที่ระลึกและของฝากของ ($\bar{X} = 3.95$) รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาราคา
สินค้าบนเขา ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาห้องสุขาระหว่างทางขึ้นลงเขา ($\bar{X} = 3.92$)
รองลงมาได้แก่การแก้ไขปัญหาการประชาสัมพันธ์การจัดงาน ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาได้แก่การแก้ไข

ปัญหาการจัดรถขึ้นลงเขา ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาได้แก่การแก้ไขปัญหาอัยาศัยของผู้ให้บริการ ($\bar{X} = 3.78$) รองลงมาได้แก่การจัดให้มีงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทตลอดทั้งปี ($\bar{X} = 3.54$) ตามลำดับ

ส่วนข้อเสนอในการจัดการ โดยจ้างบริษัทนักบริหารมืออาชีพมาจัดงานนมัสการนั้น กลุ่มตัวอย่างรู้สึกไม่แน่ใจต่อความคิดดังกล่าว ($\bar{X} = 3.34$) เนื่องจากนักบริหารมืออาชีพใหม่นั้น อาจจะไม่เข้าใจถึงเจตนารมณ์ของงานนมัสการรอบพระพุทธรบาทในหลาย ๆ มิติ เช่น มิติเกี่ยวกับ เรื่องปาฏิหาริย์ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการก่อสร้างตัวของงานนมัสการรอยพระบาท เป็นต้น (พระปลัดพร้อม, สัมภาษณ์. 2559)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 5 นี้ จะแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้เป็นการมุ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารขั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ดังนี้

1.1.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น เอกสารการประชุมกลุ่ม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

1.2 การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guided) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ รวม 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview)

1.2.1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) จะใช้เพื่อศึกษาชุมชนในฐานที่เป็นบริบทของพื้นที่การศึกษาเป็นรูปแบบที่ใช้แนวการสัมภาษณ์กลุ่มในการวิเคราะห์ชุมชนโดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลากหลายในชุมชน ได้แก่

- 1) กลุ่มชาวบ้านละแวกเชิงเขาภิษณภูมิ
- 2) กลุ่มผู้ประกอบการค้าบริเวณเขาภิษณภูมิ
- 3) กลุ่มผู้นำชุมชน
- 4) กลุ่มคณะสงฆ์

1.2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) จะมุ่งรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) โดยการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึกโดยอาศัยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งจากภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน

ชื่อ - สกุล	สถานภาพในการให้ข้อมูล
1) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาภิษณภูมิ	ผู้มีอำนาจในการดูแลเขาภิษณภูมิ
2) เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี	ผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์
3) นายอำเภอเขาภิษณภูมิ	ผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่น
4) นายวันชัย อิงขจร	ผู้นำส่วนท้องถิ่น
5) ประชาชนผู้มาท่องเที่ยวแสวงบุญ	ผู้ไม่มีส่วนได้เสีย
6) ผู้ใหญ่บ้านในตำบลพลวง	ผู้นำส่วนท้องถิ่น
7) อดีตผู้ใหญ่บ้าน กำนัน	ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย
8) เจ้าอาวาสวัดกะทิง	ผู้ร่วมกับท่านพ่อเขียนนุกเบิก เส้นทางสู่ยอดเขาภิษณภูมิ
9) นายบุญเลื่อน ทองคำ	ราษฎรอาวโส น้องชายท่านพ่อเขียน
10) ชาวบ้านพลวง	ทายาทตระกูลดั้งเดิมรุ่นหลาน

1.2.3 การสังเกตการณ์ เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การศึกษาครั้งนี้แบ่งตามกระบวนการวิธีการสังเกตได้ 2 ประเภท คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้พัฒนารูปแบบของการระบบให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การตั้งประเด็น การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกที่เข้าร่วมทำกิจกรรม

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participative Observation) คือ การที่ผู้วิจัยสังเกตการณ์จากปรากฏการณ์สำหรับการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยจะอาศัยประสบการณ์จากการเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดกะทิงมากกว่า 5 พรรษา เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในฐานะของผู้สังเกตการณ์ แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์จริงและยังเคยได้รับมอบหมายจากพระครูธรรมสรคุณ (ท่านพ่อเขียน) ให้เป็นผู้ดูแลลานพระสิวลี ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จนถึงปี พ.ศ. 2555 อันเป็นปีที่ท่านพ่อมรณภาพลง

การวิจัยเชิงสำรวจ

การสำรวจความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาร่วมงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรีที่มีจำนวนมากกว่า 100,000 คน เนื่องจากมีหลักฐานการขายบัตรเพื่อนั่งรถขึ้น - ลงเขาในปี พ.ศ. 2557 เป็นจำนวนมากกว่า 1,300,000 ใบ ดังนั้นตามแนวคิดของยามานะ (Yamane. 1973 : 48) เราสามารถเก็บกลุ่มตัวอย่างอย่างมีคุณภาพ จำนวน 400 ราย ส่วนเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง (Sample Technique) จะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Samping) เนื่องจากการขาดข้อมูลพื้นฐานที่จะช่วยวางแผนในการสุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) พฤติกรรม ความคิดเห็น และความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษางานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี โดยมีการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและความพึงพอใจในการบริการ

องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหาสรุป ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สัญชาติ การศึกษา อาชีพ ภูมิฐานะ รายได้ โดยมีลักษณะแบบปลายปิด (Close - ended) และเลือกตอบ (Check - list)

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน โดยมีลักษณะแบบปลายปิด (Close - ended) ที่ให้เลือกระดับความคิดเห็น เช่น เห็นด้วยมาก ก่อนข้างเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ก่อนข้างไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยมากมาก เป็นต้น

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไร โดยมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open - ended)

การทดสอบเครื่องมือจะใช้การทดสอบความตรง (Validity) ดังนี้

1. การทดสอบความตรงจะใช้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยและหัวข้อวิจัยจำนวน 3 คน คือ

ชื่อ-สกุล

สถานภาพ

1.1 ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา

1.2 รศ.ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม อาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

1.3 ผศ.ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา

2. การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยอาศัยความแตกต่างด้านแหล่งข้อมูล สถานที่และความแตกต่างด้านเวลา มาพิจารณาถึงความเสมอต้นเสมอปลายของข้อมูล

2.1 การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้ข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่าจะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน

2.2 การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกัน ในเวลาที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจจะลงไปสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ห่างกัน 2 สัปดาห์ หรือหนึ่งเดือน แล้วนำมาเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าคงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกัน

2.3 การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในสถานที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดแบ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิษณภู เป็นต้น โดยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกัน ในสถานที่สัมภาษณ์แตกต่างกัน เช่น สัมภาษณ์ที่วัดกะทิงและสัมภาษณ์ที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก และนำมาพิจารณาว่าข้อมูลมีความคงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกัน

3. กระบวนการบริหารการวิจัย หรือกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเข้าสู่พื้นที่วิจัย ในการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ในพื้นที่วิจัยนั้น ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาและปฏิบัติตัวดังนี้

3.1.1 การเตรียมตัวเข้าสู่สนามหรือพื้นที่วิจัย ก่อนจะไปสัมภาษณ์หรือสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้อ่านเอกสารเกี่ยวกับบุคคลและทำความเข้าใจเรื่องที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล มาตรฐานหนึ่งแล้ว เพื่อให้การเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยสามารถลงลึกในรายละเอียดได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับช่วยเก็บข้อมูล ได้แก่ เทปบันทึกเสียง โดยการบันทึกนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง และกล้องถ่ายภาพดิจิทัลสำหรับถ่ายบรรยากาศพื้นที่วิจัย เช่น ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ระหว่างผู้ศึกษาวิจัย กับผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key- Informants) อันจะยังผลให้เป็นหน่วยในการช่วยเตือนความจำได้อีกวิธีทางหนึ่ง เป็นต้น

3.1.2 การแนะนำตัวเอง โดยผู้วิจัยจะทำการแนะนำตัวเอง ด้วยการอธิบายว่าเป็นใคร มาจากไหน ทำไมจึงเลือกมาทำวิจัยในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิษณภู โดยจะบอกถึงวัตถุประสงค์และผลที่ตามมาจากการวิจัย

3.2 การสร้างความไว้วางใจ (Rapport) ในการให้ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น เป็นเรื่องของมิตรจิตมิตรใจ การผูกมิตรไมตรีจนกระทั่งชาวบ้านมีความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยจะสร้างความไว้วางใจให้ชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพร้อมที่จะให้ข้อมูล บางครั้งอาจอาศัยการขอความอนุเคราะห์ให้บุคคลในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านเชื่อถือพามาพบและทำความรู้จักด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง ทั้งนี้รวมไปถึงกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มเจ้าคณะปกครองสงฆ์ กลุ่มนักการเมือง กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย เป็นต้น

3.3 การเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อมีกิจกรรมของชุมชนหรือของชาวบ้าน ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของพื้นที่วิจัยด้วยเสมอ เช่น การจัดงานทอดผ้าป่าสามัคคี การประชุมของคณะสงฆ์การประชุมสัมมนาของผู้นำชุมชน เป็นต้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) หรือผู้ที่รู้เรื่องนั้น ๆ ดี จะสัมภาษณ์ด้วยการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่ต้องการ เช่น ปัจจัยสาเหตุของความขัดแย้ง

ในการตีความค่าเฉลี่ยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คะแนนระหว่าง 4.51 - 5.00 แสดงว่า เห็นด้วยมาก

คะแนนระหว่าง 3.51 - 4.50 แสดงว่า ค่อนข้างเห็นด้วย

คะแนนระหว่าง 2.51 - 3.50 แสดงว่า ไม่แน่ใจ

คะแนนระหว่าง 1.51 - 2.50 แสดงว่า ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

คะแนนระหว่าง 1.00 - 1.50 แสดงว่า ไม่เห็นด้วยมาก

3.2 การวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

3.2.1 การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ หมายถึง การวิเคราะห์ขั้นตอนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่อง และสอดคล้องกันในการจัดงานนวัตการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ เช่น การมีส่วนร่วมในการรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การตัดสินใจและการบริหารจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม เป็นต้น

3.2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การจำแนกและอธิบายว่ากลุ่มคนต่าง ๆ ผู้มีส่วนได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ในการจัดงานนวัตการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีรูปแบบความสัมพันธ์อะไรบ้าง และในแต่ละรูปแบบเกิดขึ้นในบริบทเช่นใด เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์ในรายงานวิจัยฉบับนี้ประกอบไปด้วย

1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ หมายถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการระหว่างคนสองคนที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผู้อุปถัมภ์จะมีบทบาทเป็นผู้ให้การคุ้มครองและความก้าวหน้าทางสังคม และผลประโยชน์แก่ผู้ใต้อุปถัมภ์ โดยจะต้องยึดถือค่านิยมแบบพระเดชพระคุณ ในขณะที่ผู้ใต้อุปถัมภ์ จะมีบทบาทในการรับใช้ผู้อุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือเคลื่อนไหวจุมนุมประท้วงเพื่อต่อต้านการปลดเจ้าอาวาสวัดกะทิงออกจากตำแหน่ง เป็นต้น ผู้ใต้อุปถัมภ์จะมีค่านิยมในแบบจงรักภักดี กตัญญูรู้บุญคุณคน

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและชนชั้น กลุ่มสังคมในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามามีกิจกรรมร่วมกัน โดยตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นระบบ เช่น กลุ่มชาวบ้านวัดพลวง กลุ่มชาวบ้านวัดกะทิง กลุ่มคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ในขณะที่ชนชั้นทางสังคม หมายถึง กลุ่มคนที่มีตำแหน่งทางสังคมร่วมกันในทางการเมือง เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาสนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น หรือแม้กระทั่งในกระบวนการผลิตไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตหรือการใช้แรงงาน เช่น ชนชั้นนายทุนประกอบการค้าขาย หรือผู้ใช้แรงงานบนเขาคิชฌกูฏ เป็นต้น

3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำและประชาชน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นในสังคมที่มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงินทอง ตำแหน่ง ยศ ลาก สถานภาพหรือความรู้ ดังนั้น คนในสังคมจึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ ชนชั้นนำ (Elite) คือ คนกลุ่มน้อยที่มีเงิน มีอำนาจ มีตำแหน่ง สถานภาพหรือความรู้มาก จนเป็นกลุ่มที่มีอำนาจนำในสังคม ในกรณีนี้อาจเป็นได้ทั้งในรูปของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ นักการเมือง ข้าราชการ และนักธุรกิจการเมือง ในขณะที่ประชาชน (Mass) จะหมายถึง ประชาชน ผู้คนส่วนใหญ่ที่ไร้ซึ่งอำนาจเนื่องจากขาดทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ขาดเงินทอง ขาดอำนาจ ขาดตำแหน่ง เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบข้อที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 วันที่ 28 เมษายน ท่านพ่อเขียนได้มรณภาพลง พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดต่อไป (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. คำสั่ง. 2555) ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ได้ส่งปลตนาย ข (นามสมมุติ) ไวยาวัจกร ผู้ซึ่งดูแลเรื่องการเงินของวัดตั้งแต่สมัยหลวงพ่อเขียนยังมีชีวิตอยู่ การปลตนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรของวัดกะทิง มีสาเหตุมาจากในอดีตที่นาย ข (นามสมมุติ) ได้เคยไปฟ้องท่านพ่อเขียนเกี่ยวกับการทำงานของพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ในสมัยที่ยังเคยช่วยงานนมัสการฯ บนเขาคิชฌกูฏ แต่พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) มีปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสเกี่ยวกับการเงิน ทำให้หลวงพ่อเขียนไม่ไว้วางใจให้พระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ทำงานเกี่ยวข้องกับงานนมัสการฯ อีกต่อไป ดังนั้น เมื่อกลับมาเป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิงพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) จึงได้ถือโอกาสปลตนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากตำแหน่งไวยาวัจกรวัดกะทิง

ผลการปลตนาย ข (นามสมมุติ) ออกจากไวยาวัจกรวัดกะทิงได้มีผลในเวลาต่อมา ก็คือ นาย ข (นามสมมุติ) ได้ทำหนังสือถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร้องเรียนพระอาจารย์ ก (นามสมมุติ) ว่าประพฤติตนไม่สมควรแก่สมณวิสัยหลายประการ เช่น

1. แจ่งจำนวนพระภิกษุอยู่จำพรรษาที่พัทธสงฆ์วัดกะทิงเป็นเท็จตาม โครงการพุทธอุทยาน
2. การซื้อสลากออมทรัพย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวมเป็นจำนวนเงินเจ็ดสิบล้านบาท
3. การนำเงินวัดกะทิง จำนวน 25 ล้านบาท ไปซื้อที่ดินจำนวน 5 แปลง ในนามของตน

ในการเตรียมจัดงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2556 ในขณะที่วัดกะทิงกำลังเตรียมความพร้อมงานบนเขาภิษณภูฏ ได้มีหนังสือจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ขอให้วัดกะทิงยุติการดำเนินงานทั้งหมดไว้ก่อน เป็นผลมาจากการจัดประชุมจัดงานนมัสการฯ ของฝ่ายที่ไม่ใช่วัดกะทิง ที่วัดไผ่ล้อมอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยมีฝ่ายปกครอง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ตำรวจ และทหารเข้าร่วมประชุมด้วย โดยที่ประชุมมีข้อเสนอให้คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นเจ้าภาพในการจัดงานไปก่อน

คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีจึงมอบให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เป็นผู้จัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทแทนวัดกะทิง โดยครอบครัววงษ์สารสินอยู่เบื้องหลังในการขับเคลื่อน ดึงมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ เนื่องจากครอบครัววงษ์สารสิน ได้เชื่อมร้อยเครือข่ายกับมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ ตั้งแต่สมัยที่ครอบครัววงษ์สารสินมาช่วยงานของหลวงพ่อเขียน

การที่คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้ร่วมกับมูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงานนมัสการฯ แทนที่วัดกะทิง ซึ่งนำโดยหลวงพ่อเขียน ทำให้พบว่ามีรายได้ที่เกิดขึ้นจากการจัดงานนมัสการฯ ทั้งสิ้นประมาณ 58 ล้านบาท โดยนำไปจัดตั้งเป็นกองทุนต่าง ๆ ไว้จำนวน 11 กองทุน เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตจะพบว่าการบริหารรายได้จากการจัดงานนมัสการฯ จะขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของหลวงพ่อเขียน

ต่อมาในเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 วัดกะทิงได้เคลื่อนไหวกวเรียกร้องสิทธิการเป็นเจ้าภาพหลักจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ โดยอ้างว่าวัดกะทิงเป็นผู้ดูแลพื้นที่ 15 ไร่ที่ใช้ในการจัดงานมาตั้งแต่อดีต ตามข้อตกลงระหว่างหลวงพ่อเขียนกับกรมอุทยานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2554 การอ้างโครงการพุทธอุทยานทำให้วัดกะทิงจึงสามารถนำมาใช้เพื่อเคลื่อนไหวกวเรียกร้องสิทธิการเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงานได้

สำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 2 ได้ตอบหนังสือว่า วัดกะทิงในฐานะผู้ดูแลที่พักสงฆ์บนเขาภิษณภูฏ เป็นผู้ที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม กิจกรรมทางศาสนา บรรดาอาคารสถานที่และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ถ้าวัดกะทิงเป็นผู้ดูแลและใช้ประโยชน์ แต่เรื่องการจัดงานนมัสการฯ นั้นเป็นเรื่องที่วัดกะทิงจะต้องทำโครงการขออนุมัติต่ออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติต่อไป

ในท่วงทำนองเดียวกัน เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2556 วัดกะทิงได้นำเสนอโครงการจัดงานเทศกาลนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2557 ผ่านอุทยานแห่งชาติเขาภิษณภูฏและสำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 2 อำเภอศรีราชา เพื่อเสนอต่อไปยังอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ แต่ในอีก 2 วันต่อมา คือ ในวันที่ 26 กันยายน 2557 มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ ก็ได้ทำหนังสือขออนุญาตจัดงานนมัสการฯ ประจำปีพ.ศ. 2557 ส่งให้อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ เช่นเดียวกัน ปรากฏว่าอธิบดีฯ อนุมัติให้

มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์เป็นผู้ได้รับอนุญาตทันทีภายในวันที่ 26 กันยายนดังกล่าว ระเบียบโครงการของวัดกะทิงโดยอ้างว่า ได้อนุมัติให้มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์ไปแล้ว

ในปี พ.ศ. 2557 กรมอุทยานแห่งชาติฯ และทางจังหวัดจันทบุรีได้จัดการประชุมหารือ 5 ฝ่าย ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติฯ จังหวัดจันทบุรี วัดกะทิง มูลนิธิมิราเคิลออฟไลฟ์และคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี ที่ประชุมเห็นว่าภาพพจน์ของมูลนิธิฯ ไม่เหมาะสมที่จะเป็นเจ้าภาพจัดงานได้ จึงขอให้มูลนิธิเคิลออฟไลฟ์ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรเป็นเจ้าภาพ เมื่อมูลนิธิฯ ต้องถอนตัวจากการเป็นเจ้าภาพจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาท ทางกรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงอนุญาตให้ทางจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้จัดงานนมัสการฯ ประจำปี พ.ศ. 2557 โดยคณะสงฆ์เป็นผู้ควบคุมเงินรายได้จากการจัดงาน

วัดกะทิงโดยการนำของพระอาจารย์เงาะได้พยายามเรียกร้องสิทธิในการจัดงานนมัสการฯ ในปีพ.ศ. 2558 โดยเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557 วัดกะทิงได้จัดทำโครงการเพื่อขอจัดกิจกรรมต่าง ๆ 5 กิจกรรม รวมถึงงานนมัสการฯ ประจำปีพ.ศ. 2558 ต่อกรมอุทยานฯ กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีหนังสือที่ ทส 0910.505/12884 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 อนุญาตให้วัดกะทิงและวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกันจัดงานนมัสการฯ ระหว่างวันที่ 9 มกราคม - 20 มีนาคม พ.ศ. 2558

ในวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 เจ้าคณะใหญ่หนกลาง จึงมีคำสั่งอนุญาตให้จัดงานซ้อนกับการอนุญาตของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ที่ให้วัดกะทิงเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงาน ต่อมาในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2557 คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีได้ทำหนังสือถึงเจ้าอาวาสวัดกะทิง และผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิเสธการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือดังกล่าว โดยอ้างว่าการได้รับอนุญาตจัดงานจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ของวัดกะทิงนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามประเพณี

ในปี พ.ศ. 2557 สิทธิการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทก็ตกเป็นของจังหวัดจันทบุรีร่วมกับคณะสงฆ์ ชาวบ้านและวัดกะทิงจึงพยายามเรียกร้องทวงถามเพื่อให้มีสิทธิจัดงานจนได้รับสิทธิเป็นเจ้าภาพใหญ่บริหารจัดการจัดงานในปีพ.ศ. 2558 ต่อไป

เมื่อใกล้ฤดูเปิดงาน พระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีสั่งปลดพระครูวิโรจน์ธรรมานุกุลให้พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกะทิง โดยให้เจ้าคณะตำบลพลวงแต่งตั้งพระครูปริยัตติธรรมานุกสิฐ เจ้าอาวาสวัดใหม่ อำเภอมือเมือง เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง อำเภอบางขันด้วยเหตุหย่อนความสามารถเกิดจากการให้การของพระอาจารย์เงาะต่อคณะกรรมการสอบสวนการร้องเรียนเจ้าอาวาสวัดกะทิง ดังนี้

1. เรื่องการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ว่าเป็นผู้นำสำรวจจริงวัดหมายแนวเขตอุทยานบนเขาภิษณภู
2. เรื่องการแจ้งจำนวนพระภิกษุที่อยู่จำพรรษาบนเขาพระบาทตามโครงการพุทธอุทยาน

3. พระอาจารย์เงาะได้ยอมรับว่าได้นำเงินวัดกะทิงไปจัดซื้อสลากออมทรัพย์ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

4. เรื่องการนำเงินวัดกะทิงจำนวน 25 ล้านบาท ไปซื้อที่ดินจำนวน 4 แปลง ในนามของพระอาจารย์เงาะเอง

การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีที่พุทธะอิสระเจ้าอาวาสวัดอ้อมน้อย จังหวัดนครปฐม ได้เขียนลงเฟสบุ๊กเรียกร้องให้กรมวนอุทยานแห่งชาติเข้ายึดคิ่งงานนมัสการรอยพระพุทธรูป โดยอ้างว่าในอดีตผลประโยชน์นับร้อยล้านในแต่ละปีตกเป็นของคนบางคนและเครือข่าย

ต่อมาพระครูปริยัติธรรมมานุสิฐ ได้ออกประกาศในฐานะผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง หลังจากการปลดพระอาจารย์เงาะ ว่ามีกลุ่มคนบางกลุ่มแอบอ้างว่าเป็นคนของวัดกะทิงไปอ้างสิทธิในการเข้าครอบครองพื้นที่บนเขาภิรมย์ ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อการบริหารงานประเพณี นมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิรมย์ จึงถือว่าไม่ใช่ตัวแทนของวัดกะทิงและวัดจะพิจารณาดำเนินการลงโทษตามกฎหมายสืบไป ผลรายได้จากการจัดงานนมัสการฯ ในปี พ.ศ. 2558 พบว่ามีรายได้สุทธิถึงประมาณ 200 ล้านบาท

เหตุการณ์ดำเนินมาถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 กรรมการและชาวบ้านวัดกะทิงส่งหนังสือไปที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี จึงเดินเรื่องเข้าหา คสช. บ้าง ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คสช. ต้องกำชับเรื่องนี้ให้รองนายกและอธิบดีกรมป่าไม้เร่งแก้ปัญหา

เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. มีคำสั่งที่เป็นเงื่อนไขด่วน เกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิรมย์ว่า ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่ปรองดอง ไม่สมานฉันท์ ไม่ร่วมกันทำงานก็จะไม่ให้มีการเปิดงานบนยอดเขาอีก โดยมอบให้สำนักงานป่าไม้ศรีราชา เขต 2 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี และ มณฑลทหารบกที่ 19 เป็นผู้ประสานงาน

ต่อมาปี พ.ศ. 2559 นายสมศักดิ์ ปะริสุทโธ เหมทานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัด พระผู้ใหญ่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แลลงสาเหตุการเลื่อนจัดงานจากวันที่ 8 กุมภาพันธ์เป็นวันที่ 16 กุมภาพันธ์ เนื่องจากสภาพอากาศแปรปรวน กระทบต่อเส้นทางรถขึ้นเขา แต่ประชาชนก็ยังขึ้นมานมัสการฯ อย่างหนาแน่น โดยสำนักงานจังหวัดจันทบุรี ได้สรุปจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปเขาภิรมย์ระหว่าง 16 กุมภาพันธ์ - 7 เมษายน 2559 มีทั้งสิ้น 1,238,244 คน

ในการศึกษาถึงความขัดแย้งในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาภิรมย์ อำเภอเขาภิรมย์ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษามีข้อค้นพบว่า เกิดจากการแย่งชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คือ การจัดวินรถและลานบุญ ซึ่งมียอดเงินสุทธิคงเหลือที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ผลประโยชน์ดังกล่าวแต่เดิมในสมัยของหลวงพ่อเขียนที่เป็นผู้นำนั้น ยังไม่สร้างความขัดแย้งดังเช่นในปัจจุบัน เนื่องจากหลวงพ่อเขียนบริหารผลประโยชน์ในลักษณะที่เรียกว่า “ได้มาจ่ายหมด” แต่หลังจากที่หลวงพ่อเขียนได้มรณภาพแล้ว พบว่า ผลประโยชน์จากงานนมัสการฯ ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง นอกจากนี้การจัดงานนมัสการระหว่าง 19 มกราคม - 19 มีนาคม พ.ศ. 2558 ปรากฏว่าผลรายได้จากการจัดงานนมัสการฯ ในปีพ.ศ. 2558 มีรายได้สุทธิถึงประมาณ 200 ล้านบาท

ข้อค้นพบข้อที่ 2 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า แนวทางในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในกรณีเกี่ยวกับความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของงานที่ยั่งยืน พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏเห็นว่า การเป็นเจ้าของจากหลายฝ่ายร่วมกันจะมีความชอบธรรมในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ โดยสามารถเรียงลำดับจากมาก ไปหาน้อยได้แก่ ลำดับแรกวัดกะทิง รองลงมาได้แก่ วนอุทยานแห่งชาติ รองลงมาได้แก่ การเป็น เจ้าภาพร่วมของทุกภาคส่วน รองลงมาได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี รองลงมาได้แก่ คณะสงฆ์ ทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรี รองลงมาได้แก่ วัดต่างๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ รองลงมาได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี รองลงมาได้แก่ การจัดตั้งเป็นมูลนิธิขึ้นมาดูแลโดยเฉพาะ และรองลงมาได้แก่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ควรมีบันทึกข้อตกลงในลักษณะของธรรมนูญที่เป็นสัญญาประชาคมระหว่างคณะสงฆ์และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นจารีตในการจัดงานต่อไปในอนาคต โดยมีภาคส่วนที่เกี่ยวข้องคือ ฝ่ายคณะสงฆ์จังหวัด ฝ่ายคณะสงฆ์ท้องถิ่นคิชฌกูฏที่มีส่วนร่วมในการจัดงานมาก่อน ฝ่ายท้องถิ่น ท้องถิ่นและสถาบันทางการศึกษาในเขตอำเภอคิชฌกูฏและฝ่ายอำเภอและจังหวัดจันทบุรี

ส่วนในกรณีของการบริหารจัดการงาน ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างผู้มานมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ ก่อนข้างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะเรื่องการบริหารจัดการงาน ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืนว่าควรแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ คือ การรักษาพยาบาลระหว่างขึ้นเขา รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคความพอเพียงของที่ทิ้งขยะ รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคการจัดระเบียบการเดินเท้า และป้ายบอกทาง รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคการจัดร้านของที่ระลึกและของฝากของรองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคาราคาสินค้าบนเขา รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคาห้องสุขาระหว่างทางขึ้นลงเขา รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคาประชาสัมพันธ์การจัดงาน รองลงมาได้แก่ การแก้ไขปัญหาคาการจัดรถขึ้นลงเขา รองลงมาได้แก่การแก้ไขปัญหาคาอัยยาศัยของผู้ให้บริการรองลงมาได้แก่ การจัดให้มีงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทตลอดทั้งปี

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาถึงทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม สามารถสรุปถึงปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้งทางสังคมได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
2. ปัจจัยด้านความคิดเห็น หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน
3. ปัจจัยด้านการจัดสรรอำนาจ อันเนื่องมาจากสันดานมนุษย์ที่มีพื้นฐานมาจากความก้าวร้าวและการต่อสู้เอาชนะ

4. ปัจจัยด้านการรับรู้ การสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ ผิดพลาด และคลาดเคลื่อน

ส่วนข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาในภาคินพนธ์นี้ ชี้ให้เห็นว่าข้อค้นพบสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยความขัดแย้ง กล่าวคือ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายคณะสงฆ์จังหวัด กลุ่มพระและฆราวาสของวัดกะทิงรวมถึงฝ่ายข้าราชการส่วนภูมิภาคนั้น มีปัจจัยที่สำคัญก็คือ การแข่งขันผลประโยชน์ที่ได้ออกมาจากการจัดงานคือ เงินทำบุญ และรายได้จากคิวรถรับ-ส่งขึ้นเขา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดสัมมนาเพื่อสร้างธรรมาภิบาลที่เป็นสัญญาประชาคมในระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานคิชฌกูฏ โดยให้สถาบันการศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเป็นคนกลางในการดำเนินการให้ได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกัน
2. ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี เพื่อรองรับผลจากงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้ คือ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมืองของความขัดแย้งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น เปรียบเทียบระหว่างงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏกับดอยสุเทพ เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาในเชิงสหวิทยาการเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างความยั่งยืน ในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ

3. ควรมีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดงานนัสการรอยพระพุทธรบาท ตั้งแต่แรกเริ่มมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลามากกว่า 240 ปี เพื่อให้เห็นถึงการคลี่คลายในทางประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2554). ข้อตกลงของโครงการส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้. จันทบุรี : จันทบุรีการพิมพ์.
- _____. (10 กรกฎาคม 2557). คำสั่งกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์ไม้ ที่ ทส 0910.505/12884. เรื่อง การเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการจัดงานประเพณีนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ (พระพุทธบาทพลวง) จันทบุรี.
- พุทธทศนิกาย ธรรมบท. (2514). พระไตรปิฎก ฉบับหลวง 2514. เล่มที่ 25. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- เขาพระบาทพลวงจันทบุรี. (2558). เขาคิชฌกูฏปี 2558. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.edtguide.com/article/429545/%>. 14 กุมภาพันธ์ 2558 .
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : ศูนย์ลาดพร้าว.
- คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี. (ม.ป.ป.). ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำภาคประชาชนของอำเภอเขาคิชฌกูฏ. จันทบุรี : จันทบุรีการพิมพ์.
- คณะสงฆ์บริหารพุทธบาทจันทบุรี. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ (พลวง). จันทบุรี : จันทบุรีการพิมพ์.
- เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี. (17 ตุลาคม 2557). คำสั่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ที่30/2557. เรื่อง ปลดพระครูวิโรจน์ธรรมานุกูล ออกจากเจ้าอาวาสวัดกะทิง.
- เจ้าคณะตำบลพลวง. (17 ตุลาคม 2557). คำสั่งเจ้าคณะตำบลพลวง ที่ 1/2557. เรื่อง แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง.
- ช่วงชัย ดรหมั่น. (2547). การศึกษาสาเหตุและการจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. รายงานการศึกษาอิสระ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา).
ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ. (2558). รายงานวิจัย : พฤติกรรม ความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษางานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

- ชัยวัฒน์ อัดพัฒนา. (2523). **หลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ซิดซาดทีวี. (2559). **รายงานลิขสิทธิ์**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : www.zeedzaadtv.com.
22 กุมภาพันธ์ 2559.
- เดลินิวส์. (2558). **ข่าวเขาลิขสิทธิ์จันทบุรี**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : www.thairath.co.th/content.
15 ตุลาคม 2558.
- ทองเลื่อน ทองคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (25 พฤศจิกายน 2557). **ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี**.
_____ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (18 กันยายน 2558).
ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี.
_____ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (14 มิถุนายน 2559).
ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี.
- ทองเลื่อน ทองคำ และชาวบ้าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์,
(13 มิถุนายน 2558). **ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี**.
- นายกอ (นามสมมุติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (12 มิถุนายน 2559). **ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี**.
- บันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำภาคประชาชนของอำเภอ
เขาลิขสิทธิ์. (15 ธันวาคม 2557). **คำสั่งเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ที่1/2557**. เรื่อง การจัดงานประเพณีมัสการรอยพระพุทธบาทเขาลิขสิทธิ์ ประจำปี 2558 และปีต่อไป.
- ประพันธ์ สุริหาร. (2542). **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- ประภัสสร เดชาภิรมย์. (2543). **ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านและกลุ่มประมง
ปลากระตักปั่นไฟ : เฉพาะกรณี จังหวัดสงขลา**. ปรินญาณีพันธ์ ร.ม. (รัฐศาสตร์).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีสา สมภมิตร. (2546). **การจัดการความขัดแย้งของชุมชนอันเนื่องมาจากนโยบายการเวนคืน
ที่ดินของรัฐกรณีศึกษา ชุมชนแหลมฉะบั้ง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ รป.
ม. (นโยบายสาธารณะ). ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปัญญา พัฒนาศูนย์. (2545). **การบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบการใช้โรงเรียนหรือพื้นที่การศึกษา
เป็นฐาน**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์
- พรนพ พุกพันธ์. (2542). **การบริหารความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ : ว.เพชรกุล.

พระครูธรรมสรคุณ. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ (พลวง).

จันทบุรี : จันทบุรีการพิมพ์.

พระครูสุจิตกิตติวัฒน์ กิตติ สุจิตโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์,

(16 กันยายน 2559). ที่วัดบ้านอ่าง จังหวัดจันทบุรี.

พระชัชวาลย์ ศรีสุข. (2541). สถานากับการพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอน

เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนา และศาสนาคริสต์. วิทยานิพนธ์ อ.ม.

(พระพุทธศาสนา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก. (2546). สลายความขัดแย้ง : นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ.

กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

พระปลัดพร้อม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (29 กันยายน 2559).

ที่วัดน้ำซับตาพูด อำเภอเขาसอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

_____ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา ดิษขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (13 กันยายน 2558).

ที่วัดน้ำซับตาพูด อำเภอเขาસอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

พระไพศาล วิสาโล (2553). สร้างสันติด้วยมือเรา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : ศูนย์ศึกษา

และพัฒนาสันติวิธี (สพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก. (2547). การวิเคราะห์คัมภีร์มหายานสูตรอ้างอิงการ. วิทยานิพนธ์

ดุขฎีบัณฑิต (ภาษาบาลีสันสกฤต). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2555). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพุทธศาสนามหายาน. ขอนแก่น :

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2553). มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวทัศน์

ในพระพุทธศาสนา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://www.mcu.ac.th/site/artclecontent_desc.php? article_id=821&articlegroup_id=187.

29/74/157. 17 พฤษภาคม 2558.

_____. (2553). พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง.

กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่.

พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2528). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิษณุ นครเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา คิชขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (12 มิถุนายน 2559).
ที่วัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี.

ไพฑูรย์ นามบุญลือ. (2544). การจัดการความขัดแย้งในโรงเรียนประถมศึกษาของผู้บริหาร
โรงเรียนจังหวัดหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานหอสมุดกลาง.

วรเชษฐ หน่อคำ. (2544). ผู้นำท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์
ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ ผู้แปล. (2545). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ
ของชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 2
จันทบุรี : ศูนย์สันติวิธีและธรรมภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

วิชณี บุนนาค. (2530). การระดมพลังและการเข้าร่วมการคัดค้านการสร้างกระเช้าลอยฟ้าโดยสุเทพ :
การศึกษาแนวคิดวิทยาสังคม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิชา วงศ์สารสิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหาหงส์สา คิชขัง เป็นผู้สัมภาษณ์, (27 กันยายน 2559).
ที่บ้านไถวัดกะทิง จังหวัดจันทบุรี.

ศาสวัต เฟ่งแพ. (2543). ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย: ศึกษากรณีโครงการ
ก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาตานา. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (การปกครอง). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2534). ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่
6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2548). การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักราชเลขาธิการ. (14 ตุลาคม 2556). คำสั่งสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล 0007.4/190. เรื่อง

ขอพระราชทานความเป็นธรรม.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ :
ตะเกียง.

_____. (2540). ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
กันฮ่อ แกรมมี จำกัด.

- เสรี วงษ์มณฑา. (2553). การศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดคิซฌกัญจังหวัดจันทบุรีเพื่อเป็น
 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการโรงแรม
 และการท่องเที่ยว). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- องค์กรผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำภาคประชาชนของอำเภอเขาคิชฌกูฏ. (19 ธันวาคม 2557).
 บันทึกข้อตกลงร่วมกัน ที่พิเศษ/2557). การแสดงจุดยืนและแนวทางการบริหารจัดการ
 งานประเพณีมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ.
- อภิชัย โปธิประสิทธิ์ศาสตร์. (2539). พระพุทธศาสนามหายาน. กรุงเทพฯ :
 มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อร่ามศรี ศิริพันธ์. (2525). ความขัดแย้งและการประสานประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ.
 (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://writer.dekd.com/parksis/story/viewlongc.php>.
 13 เมษายน 2558.
- Coser, L.A. (1958). **Masters of sociological thought**. New York : The Free Press.
- Dahrendorf, Ralf. (1959). **Class and Class Conflict in Industrial Society**. California : Stanford
 University Press.
- Filley, C.A. (1975). **Organization Behavior Developing Management Skills**. New York :
 Harper and Row.
- Johnson, D. (1961). **Prose Comprehension : A Descriptive Analysis of Instructional
 Practice**. New York : International Reading Association.
- Kissinger, F. (1964). **Foundations of Behavioral Research (Fourth Edition)**. California :
 Thomson Learning.
- Knorr, Dietrich. (1966). Recovery and Utilization of Chitin and Chitosan in Food Processing
 Waste Management. **Food Technology**. 47 (12) : 22.
- Lonrenz, Konrad. (1969). "The wisdom of Darwin." **Midway**. 22 : 48 - 51.
- Kriesberg, Seth. (1973). **Culture in school learning : Revealing the Deep Meaning**.
 New Jersey : Lawrence Erlbaum.
- Marcuse, L.R. (1968). **The Path to Excellence : Quality Assurance in Higher Education**.
 Washington D.C. : ASHE- ERIC Higher Education Research Report no.1.
- North, D. (1963). **Resilience and Development- Positive Life Adaptations**. New York : Kluwer
 Academic/Plenum.

Oberschall, Anthony. (1967). **Social Conflict and Social Movements**. New Jersey :
Prentice-Hall.

Parson, Talcott. (1960). **Administrative Science Quarterly. Effective of Size Complexity
and Ownership in Administrative Intensity**. New york : Holt.

Suwadhano, P. P. (2541). **Buddhism and Human Right**. ใน พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : รวมผลงาน
วิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา. หนังสืออนุสรณ์ในวโรกาสที่พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ
ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระสุธีวรญาณ 5 ธันวาคม
2541.

Yamane, Taro. (1973). **Statistics : An Introductory Analysis**. Third edition. Newyork :
Harper and Row Publication.

Wehr, M.R. and et al. (1979). **Physics of the Atom**. Reading : Addison - Wesley.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม อาจารย์ประจำคณะพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบสอบถาม

การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ ในจังหวัดจันทบุรี

คำชี้แจง : แบบสอบถามชุดนี้ผู้วิจัย พระมหาหงส์สา คิชชัง ในฐานะนักศึกษาปริญญาโทของ
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นผู้ดำเนินการจัดทำขึ้น
เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ
และพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี ขอให้ท่านตอบคำถามตามความเป็นจริง โดยผู้วิจัย
จะเก็บคำตอบเป็นความลับ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ตามความเป็นจริง

1. เพศ () ชาย () หญิง () อื่นๆ โปรดระบุ
2. อายุ.....ปีเต็ม
3. การศึกษา
 - () ไม่ได้เรียนหนังสือ
 - () จบประถมศึกษาภาคบังคับ
 - () จบมัธยมศึกษาตอนต้น
 - () จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า
 - () จบระดับ ปวส./ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
 - () จบปริญญาตรี หรือสูงกว่า
4. อาชีพหลัก
 - () เกษตรกรรม
 - () ลูกจ้างเอกชน
 - () รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐประเภทอื่นๆ
 - () เจ้าของธุรกิจส่วนตัว
 - () แม่บ้าน
 - () นักศึกษา
 - () อื่น ๆ (ระบุ)

5. ภูมิภาค

- () ภาคเหนือ (ระบุจังหวัด)
- () ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ระบุจังหวัด)
- () ภาคกลาง (ระบุจังหวัด.....)
- () ภาคตะวันออก (ระบุจังหวัด.....)
- () ภาคตะวันตก (ระบุจังหวัด)
- () ภาคใต้ (ระบุจังหวัด)
- () ต่างประเทศ (ระบุประเทศ.....)

6. รายได้เฉลี่ยจากอาชีพหลัก บาทต่อเดือน

7. ก่อนหน้านี้ท่านเคยมาท่องเที่ยวที่จังหวัดจันทบุรีหรือไม่

- () ไม่เคย () เคย 3 ครั้ง
- () เคย 1 ครั้ง () เคยมากกว่า 3 ครั้ง
- () เคย 2 ครั้ง

8. ท่านมีมาตรการรื้อฟื้นพระพุทธบาทเขาชีเมี่ยงแล้ว ครั้ง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน

ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏให้มีความยั่งยืน ในประเด็นต่อไปนี้

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ตามความเป็นจริง

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย มาก	ค่อนข้าง เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้าง ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย มากมาย
ใครควรเป็นเจ้าของภาพที่ขอขมา ในการจัดงาน					
1. คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)					
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี					
3. วนอุทยานแห่งชาติ					
4. เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี					
5. วัดกระทิง					
6. วัดต่างๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ					
7. คณะสงฆ์ทั้งหมดในจังหวัด จันทบุรี					
8. การเป็นเจ้าภาพร่วมของ ทุกภาคส่วน					
9. การจัดตั้งเป็นมูลนิธิขึ้นมาดูแล โดยเฉพาะ					
การบริหารจัดการงานนมัสการฯ ควรดำเนินการเรื่องต่อไปนี้อย่างไร					
10. การแก้ไขปัญหาการประชาสัมพันธ์ การจัดงาน					

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วย มาก	ค่อนข้าง เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้าง ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย มากมาย
11.	การแก้ไขปัญหาการจัดระเบียบ การเดินทางและป้ายบอกทาง					
12.	การแก้ไขปัญหาการจัดรถขึ้นลง เขา					
13.	การแก้ไขปัญหาราคาสินค้า บนเขา					
14.	การแก้ไขปัญหาอรรถาศัยของ ผู้ให้บริการ					
15.	การแก้ไขปัญหาห้องสุขาระหว่าง ทางขึ้นลงเขา					
16.	การแก้ไขปัญหาความพอเพียง ของที่ทิ้งขยะ					
17.	การแก้ไขปัญหาการ รักษาพยาบาลระหว่างขึ้นเขา					
18.	การแก้ไขปัญหาการจัดร้าน ของที่ระลึกและของฝาก ของท้องถิ่น					
19.	การจัดให้มีงานนมัสการ รอยพระพุทธบาทตลอดทั้งปี					
20.	การจัดการโดยจ้างบริษัท นักบริหารมืออาชีพมาจัดงาน นมัสการ					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไร

คำชี้แจง : โปรดเติมข้อความลงในช่องว่าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ค
แนวการตีพิมพ์เอกสาร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

**แนวการสัมภาษณ์เรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา :
กรณีศึกษาการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี**

1. ผลประโยชน์ที่ได้ในการจัดงานนมัสการฯมีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการ
รอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. เงินที่ได้จากการทำบุญหรือผลประโยชน์จากรถขึ้นเขามีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงาน
นมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. การจัดสรรอำนาจมีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ
หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. การมีตำแหน่งเป็นเจ้าภาพหรือเป็นประธานในการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ
มีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ความคิดเห็นที่แตกต่างมีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

6. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีผลต่อความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

7. แนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	พระมหาหงษ์สา ดิษขัง
วัน เดือน ปีเกิด	20 กุมภาพันธ์ 2502
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดกะทิง 44 หมู่ 5 ตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2523	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี
พ.ศ. 2547	พุทธศาสตรบัณฑิต พธ.บ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2560	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต รป.ม. (การปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี